

8693

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI BÖLÜMÜ

EROL GÜNGÜR'ÜN DİL, EDEBİYAT ve
EDEBİYAT SOSYOLOJİSİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Fuat YAVUZ

Yöneten :
Prof. Dr. Sadık K. TURAL

ANKARA
AĞUSTOS, 1989

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

İ Ç İ N D E K İ L E R

KISALTMALAR	II
SÖZBAŞI	III
GİRİŞ	1
a- EROL GUNGÖR'UN HAYATI VE ŞAHSİYETİ	1
b- ESERLERİ	11
I- BÖLÜM : EDEBİYAT NAZARİYATI	17
A- TEMEL KAVRAMLAR	17
a- KÜLTÜR	17
b- MİLLÎ KÜLTÜR	34
c- EDEBÎ ESER	53
d- BATI EDEBİYATI	55
e- ROMAN-HİKÂYE	58
f- TEMAŞA SANATLARI (SAHNE-PERDE)	65
B- EDEBİYAT KACRAMINA YÜKLEDİĞİ MÂNÂ VE VAZİFE	66
a- EDEBİYAT VE EĞİTİCİLİK	66
b- EDEBİYAT VE ÇOCUK EĞİTİMİ	76
c- EDEBİYAT VE AHLÂKİLİK	88
d- EDEBİYAT VE İLİM (Sosyal İlimler)	95
e- EDEBİYAT VE GERÇEK	100
f- EDEBİYAT, EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ	110
II. BÖLÜM: EROL GUNGÖR'E GÖRE TÜRK EDEBİYATI	123
(Cumhuriyet Devri Edebiyatı, Millî Edebiyat, Sosyalist Edebiyat.)	
III. BÖLÜM: DİL VE İMLÂ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ	147
SONUÇ VE TOPLU DEĞERLENDİRME	170
BİBLİYOGRAFYA	173

K I S A L T M A L A R

A.Ş.	Anonim Şirket
bs.	Baskı
Ank.	Ankara
Fak.	Fakülte
Dr.	Doktor
İst.	İstanbul
Kül. Bak.	Kültür Bakanlığı
Mil.	Milliyetçilik
T.K.A.E.	Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
Neşr.	Neşriyat
Prof.	Profesör
S.	Sahife
Matb.	Matbua
Yay.	Yayın
Edb.	Edebiyat
H.Ü	Hacettepe Üniversitesi
M.Ü	Marmara Üniversitesi

S Ö Z B A Ş I

Milletlerin tarihleri, onu yapanların başarılarıyla şanlıdır, güzeldir, gurur vericidir. Böyle bir şansa sahip ülkelerin sayısının iki elin parmak sayısını geçmeyecek kadar sınırlı olduğunu hepimiz biliriz. Yeryüzünde bu istisnai özelliğe sahip olma mutluluğunu tatmış olan büyük milletimiz ilmin, siyasetin, kahramanlığın zirvesi şahsiyetler sayesinde büyümüş, yücelmiştir. Bilge, Kültigin, Tonyuluk, Asya'nın bağına Türk'ün mührünü vurmuş, Kaşgarlı Mahmut, Kaşgar'da bilginin zirvesi olmuş. Anadolu'ya Alparslan ebedî yurt yapmış. Fâtih, İstanbul'da en yüce övgüye mazhar olmuş. Bu ve buna benzer tarihî gurur vesilelerimiz sayılamayacak kadar çoktur.

Erol Güngör, son birkaç asırdan beri hasretini çektiğimiz zirve ilim adamlarımızın başında gelenlerdendir. Çok kısa sayılabilecek ömrü içerisinde pek çok telif, tercüme eseri çeşitli gazete ve dergilerde yüzlerce makale sığdırmıştır. Hayatının en verimli çağı olan bir yaşta aramızdan ayrılan Erol Güngör'ün Dil ve Edebiyatımızla ilgili görüşlerini tesbit etmeye çalıştık.

Bizi böyle bir çalışmaya iten en önemli etken, buylesine güzide bir vatan evlâdının yapmış olduğu çalışmaların hiç olmazsa bir bölümünü genç nesillere aktarabilmek düşüncesi olmuştur. Bilindiği gibi Erol Güngör Sosyal Psikoloji dalında çalışmalarını başlatmış ve devam ettirmiştir. Bunun yanında sosyal bilimlerin hemen bütün dallarında çalışmaları, makaleleri bulunan

Erol Güngör'ün biz burada "Edebiyat, Edebiyet Sosyolojisi ve Dil" konularıyla alakalı görüşlerini tesbit etmeye çalıştık. Bu çalışmamızda birinci derecede onun Telif eserleriyle çeşitli gazete ve dergilerde neşretmiş olduğu makalelerini temel aldık. Baş vürduğumuz bu kaynakların pek çoğunda konumuzla ilgili oldukça fazla bilgi bulabilmemize rağmen özellikle şiir, Dîvan şiiri, Dîvan Edebiyatı, Tanzimat şiiri, Tanzimat Edebiyatı ve Servet-i Fünun topluluğu ile ilgili yeterli bilgilere rastlayamadık. Bunda çalışmamızın yeterli derinliğe ulaşamayışının olduğu kadar, Erol Güngör'ün yayınlanmış olan bütün yazılarının tamamına ulaşmakta oldukça zorlanmamızın da etkisi olmuştur.

Tezimizde temel kaynak olarak Erol Güngör'ün eser ve makalelerini alırken, hayatı ve şahsiyeti bölümleriyle, Erol Güngör Bibliyografyası bölümlerinde, Gazi Üniversitesi Araştırma görevlilerinden Muallâ Türköne'nin Türk Kültürün Araştırma Enstitüsü'nce yayınlanan " Erol Güngör İçin" adlı eserdeki çalışmayı temel aldık. Ayrıca tezimizde merhumun en yakını, eşi sayın Şeyma Güngör hanımefendiyle konumuzla ilgili görüşmek suretiyle, özellikle Hikâye ve Roman bahsiyle alakalı olarak bazı bilgiler verendokümanlar alarak tezimizi yapmaya çalıştık.

Dağarcık Dergisinin Erol Güngör, özel sayısında, en yakın arkadaşlarından olan Ali İhsan Yurt ile yapılan mülâkâtı da, onun şahsiyetini, Dünya görüşünü, ilim adamlığı vasfını vb.

hususiyetlerini daha iyi ortaya koyabilmek maksadıyla aynen Hayatı ve Şahsiyeti bölümüne ilâve etmeyi uygun bulduk.

Bilindiği gibi Erol Güngör devamlı olarak yazmış ve yazdıklarını da önceleri takma isim altında daha sonra kendi ismiyle yayınlamıştır. Yazılarını yayınladığı Ortadoğu, Hergün ve Millet gazetelerinde başyazarlık yapmış, Töre, Türk Edebiyatı, Yeni Düşünce, Millî Eğitim ve Kültür, Yeni Sözcü, Hamle ve Doğuş dergilerinde çeşitli konularda pekçok makaleler neşretmiştir. Biz de bu yayınları öncelikle ele almak suretiyle ve konumuzla ilgili kısımları tesbit edip gayemize ulaşılmaya çalıştık. Çalışma alanımıza girmeyen tercüme eserlerinin sadece bibliyografik künyelerini vermeyi yeterli bulduk.

Üzerinde durmadan geçemiyeceğimiz bir diğer husus da, bilindiği gibi, Prof. Mümtaz Turhan, Erol Güngör'ün hocasıdır. Mümtaz Turhan, onun sosyal ilimlerin Sosyal Psikoloji dalına intisap etmesine etkisi olan en önemli şahsiyettir. Daha sonra onun hayat çizgisinin ve Dünya görüşünün de şekillenmesinde en önemli faktör pozisyonundadır. Rahmetli Mümtaz Turhan'ın hayatı boyunca ortaya koyduğu en kıymetli eseri Erol Güngör gibi bir ilim, ahlâk, prensip adamını yetiştirerek olmuştur diyebiliriz. Bu vesileyle tezimizde Mümtaz Turhan'ın özellikle "kültür" bahsiyle alakalı olarak fikirlerinden istifade etmeyi uygun bulduk.

Bu tezimizi ortaya koyarken pekçok noktayı gözden kaçırdığımız ve böyle zirve bir şahsiyeti tez konusu olarak alıp, mesuliyetli bir çalışma sorumluluğunu yüklenmek tabiidir ki bazı güçlükleri de beraberinde getirmiştir. Bu sıkıntılar ve güçlükler lâıykıyla yapılamayacağı endişesinden kaynaklanmıştır.

Üç ana bölüm ve bazı ara başlıklar şeklinde ortaya koyduğumuz bu çalışmamız esnasında her zaman yakın ilgi ve anlayışlarını gördüğüm sayın hocam Prof. Dr. Sadık Kemâl Tural'a öncelikle teşekkürü bir borç biliyorum. Ayrıca yakın alâka ve yardımlarından dolayı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim görevlilerinden Dr. Şeyma Güngör hanımefendiye ve değerli arkadaşım Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi öğretim görevlilerinden Yrd. Doç. Dr. Metin Kayahan Özgül'e müteşekkirim.

Fuat YAVUZ

G İ R İ Ő

a. EROL GÜNGÖR'ÜN HAYATI VE ŞAHSİYETİ:

"Erol Güngör 1938 yılında Kırşehir'de dünyaya geldi. Bir ulema ailesine mensuptur. Dedesi Kırşehir ulemasından Hacı Hâfızoğlu, Kırşehir'deki Âhi Tekkesi'nin son şeyhidir. Babası Abdullah, annesi Gülşen Hanım'dır. Değerli bir aile muhitinde ilim ve mânevîyat geleneği içinde yetişmiştir. Osmanlı Türkçesi'ni ve eski yazıyı babasından öğrenmiş, dedesinden çok etkilenmiştir. İlk ve orta öğrenimini Kırşehir'de tamamlamış, yüksek tahsil hayatına İstanbul'da Hukuk talebesi olarak başlamıştır. İkinci sınıfa geçtikten sonra Fethi Gemuhluoğlu tarafından, Mümtaz Turhan'a takdim edilmiş, Mümtaz Turhan'ın tavsiyesi ile Edebiyat Fakültesi Sosyal Psikoloji bölümüne geçmiştir. Tahsil hayatını, Mümtaz Turhan'ın özel ihtimamı ile tamamlamış, daha sonra da onun yanında asistanlığa başlamıştır.

Talebelik ve asistanlık yıllarında çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yazmıştır. Daha o yıllarda çok iyi Osmanlı Türkçesi biliyor, eski yazı ile süratle not tutması ile tanınıyordu. O yıllarda ve daha sonraları bir mektep hüviyetinde olan Marmara Kiraathânesi sohbetlerinin başlıca müdâvimlerindendi. Diriliş Dergisi'nde de bir dizi çeviriler yapmış, Yeni İstanbul Gazetesi'nde çalışmıştır.

Bu dönem yazılarında M. Kırşehirlioğlu, Buğra gibi müstear isimler kullanmıştır. Ziya Nur, Ali İhsan Yurt, Fethi Gemuhluoğlu gibi şîmalardan oluşan bir çevresi vardı. Ekrem Hakkı, Nurettin Topçu görüştüğü kişiler arasındaydı. Yahya Efendi Dergâhı'nda Abdullah Atay Efendi'nin mesnevî derslerini dinlemiş, devamlı temasta olduğu emekli Yüzbaşı Ziya Uygur'dan bilhassa Yahûdiler ve Masonluk hakkında çok şey öğrenmiştir. Sohbetlerinden etkilendiği kişiler arasında Dünder Taşer'in önemli ve müstesna bir yeri vardır.

Asistan Erol Güngör 1965 yılında doktorasını tamamlaya-

1966 yılında A.B.D. Colorado Üniversitesi'nin Davranış Bilimleri Kürsüsünde uzman araştırmacı olarak iki yıl kalmıştır. Yurda döndükten sonra, 1971 yılında Edebiyat Fakültesi Sosyal Psikoloji bölümüne doçent olarak tayin edilmiş, 1978 yılında Profesör olmuştur. Doçentlik tezi olarak sunduğu "Denotative and Connotative in Interpersonal Conflict" yurt dışında çeşitli ilmi yayınlarda yer almıştır.

1970'ten sonra en yakın olduğu kişi Mehmet Genç'tir. 1982 yılında Konya Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü'ne tayin edilmiştir. Bu görevde ilim adamlığı yanında idarecilik ve organizatörlük özelliklerini de ortaya koymuştur. Var ile yok arasındaki Üniversiteyi kısa zamanda canlandırmış cazip bir ilim merkezi haline getirmek için bir çok teşebbüslerde bulunmuştur. Dürüst, çalışkan, girişken ve mütevazı haliyle Konya halkı tarafından sayılmış ve çok sevilmiştir. Bu sayede halk, vaktiyle istemediği, hatta varlığından haberdar olmadığı Üniversiteye gözlerini çevirmiş ve Üniversite - halk kaynaşması gerçekleşmiştir. Selçuk Üniversitesi Vakfı'nın temellerini atmış, yeni Fakülte ve Yüksek Okullar açmış, tam teşekküllü bir Üniversite hastanesi kurmuştur. "Serî Halk Konferansları" düzenlemiş, "Klasik Türk Müziği Konservatuvarı" kurmak için çeşitli teşebbüslerde bulunmuştur.

Erol Güngör'ün sâkin, sessiz ve içe kapanık bir yaratılışı vardı. Meselelerini kimseye söylemeden kendisi halletmiye çalışırdı. Çok az konuşur, çok dinler, çok çalışırdı. Devamlı mütebessimdi ve nâdiren kızardı. Yakın bir arkadaşı sohbet ve tartışmalarda - sözün genişleyip hakîkatın ortaya çıkması için - taraf tuttuğunu, tuttuğu taraf galip gelecek şekilde konuştuğunu, sonra karşı tarafa geçerek orayı da galip getirdiğini anlatıyor. Bir işi yapıp bitirmeden kimseye bahsetmezdi. Çok okur, dökümanları hazırlar, kalemi eline aldıktan sonra da bırakmadan yazardı. Tercüme yaparken önce kita-

bı devamlı bir kaç kere okur, başladıktan sonra günde iki üç forma çevirirdi. Üzerinde düşündüğü her şeyi en ince teferruatıyla araştırırdı. En sevmediği şey şamataydı. Nâdiren kızdı-ğında yüzü kızarırdı. Çevresinde namuslu ve dürüst oluşu ile tanınırdı.

Ortadoğu, Hengün ve Millet gazetelerinde başyazarlık yapmış, Töre Türk Edebiyatı, Yeni Düşünce, Millî Eğitim Ve Kültür, Yeni Sözcü, Havile ve Doğuş dergilerinde çeşitli makaleler yayınlamıştır.

Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce olmak üzere dört dil bilirdi.

Yakından tanıyanlar gayet iyi Türk Müsikisi bildiğini, tenbur çaldığını ve bir küçük dîvan oluşturacak kadar şiiri'nin bulunduğunu ifade ediyorlar.

Vefâtından önce Türkiyede Batılılaşıma adlı bir eser hazırlıyor, Karl Mannheim'in İdeology and Utopia adlı eserinin tercümesine başlamış bulunuyordu.

Erol Güngör 24 Nisan 1983'de kırkbeş yaşında, İstanbul'-da vefât etmiştir." (1)

Erol Güngör'ün Hayatı ve Şahsiyeti ile ilgili olarak Araştırma Görevlisi Muallâ Türköne'nin hazırlamış olduğu Biyografiye ilâve olarak Dağarcık Dergisinde, Erol Güngör'ün çok yakın arkadaşı olmuş bir şahsiyet, Ali İhsan Yurt ile yapılan bir mülâkâtı buraya almayı uygun bulduk.

-
1. Muallâ Türköne, Erol Güngör'ün Hayatı ve Şahsiyeti. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay. Ank. 1988

-- Efendim ilk tanıştığınız günlerden başlayarak bize Merhum Erol Güngör ile olan dostluğunuzdan söz edebilir misiniz?

Erol Güngör'ü ben 1958 senesinde K. Mısıroğlu'nun o zaman çalıştırdığı bir talebe yurdunda tanıdım. Tanışıklığımız "Marmara Cemaati"nde, rahmetli Fethi Gemuhluoğlu abimizin yanında, şimdi hasta olan Ziya Nur'un arkadaşlığında devam etti. Bu arada tabii talebe idi. Hukuk talebesi idi. İkinci sınıfa geçmişti. Fakat o zaman Prof. Mümtaz Turhan Bey'in asistanı yokmuş. Fethi Gemuhluoğlu Erol'u alıp hocaya götürmüş. Erol böylece hem talebe, hem asistan oldu. Edebiyat Fakültesi Sosyal Psikoloji bölümüne talebe olarak başladı ve hem hocasına asistanlık yaptı hem de talebelik. Çok güzel eski yazı bilirdi. Süratle not tutardı.

-- Efendim Merhum Hocamız nasıl bir çevreden gelmişti. O günlerde kimlerle irtibatta idi. Neler okuyordu?

Erol o zamanki sağ cemaatin toplantı yerlerine gider, onlarla konuşur görüşürdü. Biz, Ziya Nur, Erol daha bir kaç kişi gayet samîmî bir grup idik. Fethi Gemuhluoğlu ile Ziya Nur ile Erol gayet samîmî idi. Şimdi Allah selâmet versin ağır hasta. Ekrem Hakkı Bey'le konuşurdu. O vakitler Ekrem Hakkı Bey Merhum vakıflar da baş mîmar idi. Nurettin Topçu ile konuşurdu. Siz tanımazsınız bir Mehmet Emin Alpkan ağabey vardı. Prof. Erol Bey onunla da konuşurdu. İskender Paya'ya gider. Oranın cemaatiyle konuşurdu. Ara sıra o zamanlar sağdı. (Allah rahmet eylesin) Yahya Efendi Dergâhı'nda Abdullah Atay Efendi vardı. Onun dergâhına gider orada okutulan mesneviyi dinlerdi.

Erol'un o yıllarda bir gazeteciliği vardır. 1960'da kurulan Yeni İstanbul gazetesinde Yücel Hoculoğlu, Mehmet Çavuşoğlu ile birlikte, akşamları tashihde çalışırlardı. Saat gece onbirde Marmara'ya gelirlerdi. Prof. Dr. Erol Bey gayet iyi Türk mûsikîsi bilir. (kendinin bana söylediğine göre) hatta

bir miktar tanbur da çalmışlardı. Türk mûsikîsinin makamla-
rıyla icrâ edecek kadar bilirdi. Fransızca, İngilizce bilir.
Farsça'yı anlar, Arapça'yı okur, anlardı. Babası Mîrşehir eş-
râfından bir aileye mensuptu. Kırşehir'de ki Âhi Tekkesi'nin
son şeyhi Erol'un büyük dedesiymiş. Yani Kırşehir esnafına
esnaflik kuşağını Erol'un ailesi kuşatmış.

Erol'u şahsen çok kimse az tanır, o çok az konuşur,
konuştumu tam konuşurdu. Aramızda yaptığımız tartışmalarda
taraf (sözün genişleyip hakîkatin ortaya çıkması için) tutar,
tuttuğu taraf galip gelecek şekilde konuşur, orayı yarıda
bırakır karşı tarafa geçer, orayı da galip getirirdi.

Erol'la bizim arkadaşlığımız 58'den 80'e kadar kesik-
siz devam etti. O profesör olduktan sonra ancak cumadan cu-
maya görüşür olmuştuk. Erol'un 70'ten sonraki en yakın arka-
daşı Mehmet Genç'tir. Mehmet Geç'le hemen hemen evleninceye
kadar, hattâ evlendikten sonra ölünceye kadar da ayrılmadan
beraber kalmıştır. Tekrar söylüyorum. Erol çok çalışkan, çok
dinleyen, az konuşan, konuşunca tam konuşan bir arkadaştı.
Bir işi başarmadan o işe dair bir şey söylemezdi. Meselâ ken-
disi doktora çalışması yapacak, doktoradan kimsenin haberi
olmazdı.

58'den 62'ye kadar diyebilirim ki fakültesinde işinin
başında olduğu zamanları dışında Marmara da hemen hemen her
gün beraberdik. 62'ye kadar asistandı. Hocasına kitap ter-
cümelerinde yardım ediyordu. Rahmetli Mümtaz Turhan ölmeden
evvel, başladığı "Fert ve Cemiyet" adlı kitabını bitirmemiş-
ti. 2. cild'in son fasiküllerine kadar tercüme mesvedde ha-
linde kalmıştı. O kadar bitmesini istiyordu ki 1. cildin son
dört formasının tercümesi Erol'a aittir.

O kadar dikkatli yapmıştır ki kimse bilmez. Herkez Mümtez Turhan yapmıştır zanneden. Erol çalıştığı sahası bakımından çok rahattı. Bir de Erol'un bizden başka devamlı temas ettiği bir emekli tank yüzbaşısı olan Ziya Uygur vardı. Erol ondan bilhassa Yahudiler, Tevrat vs. konular ve Masonluk hakkında çok şey öğrenmiştir. İstanbul'da fikirle uğraşanların hemen hemen % 90'ı ile temas kurardı. Kendi fikrini ancak muhitinde bulunanlar bilirdi. Kendi imzasını hemen hemen 968'e kadar kullanmadı. Hristiyanlığa dair yazdığı şeylerde M. Kırşehirlioğlu mahlasını kullandı. M. Kırşehirlioğlu imzasıyla çıkardığı bir kitabı vardı. Bu kitabı "Ülkede Hristiyanlık ve Misyoner Faaliyetleri" önemli bir incelemedir. Yeni İstanbul gazetesinde 60-61-62-63 yıllarında yazdı. Daha sonra Ortadoğu gazetesinde yazdı. Gazetelerde Buğra mahlasıyla yazdığı olurdu. Bizim neslimizden tanıdığım arkadaşlarımızdan çabuk yazmakta ve isabetli yazmakta iki arkadaş var. Biri Erol biri de Sezai Karakoç'tur. Erol çok okur. Dökümanları hazırlar. Kalemi eline aldımı bırakmadan yazardı. Tercümesi de öyle idi. Kitabı evvelâ alır okur, evde okur, yolda okur, devamlı okur. Sayfa kenarlarına ufak gayet ince not alırdı. Tercüme edinceye kadar bir kaç defa okur, tercümeyle başladı mı gün-de iki üç forma tercüme eder. Çok süratle çalışırdı. Bir kitabı bir milliyetçi arkadaş tercümeyle başladı diye altı aylık emeğini bıraktı. O kitap Tarih Kurumu'nda basıldı. İngilizceyi sonradan öğrendi. 71-72-73'de Şikago Üniversitesi'nde Psikoloji Bölümü'nde 2,5 seneye yakın kaldı. Hayatta en sevmediği şey şamata idi. Gayet sakin nadiren kızar, kızınca gözleri dışarı çıkar yüzü kızarır idi. Çok çay içerdi.

Namus hususunda diyebilirim "namus-u mücessendi" isteseydi çok para kazanabilirdi. Babası da kendisi gibi çok muhterem bir beyefendi idi.

Erol gençler için en büyük örnektir. Genç yaşında profesör olması ve sonra 40 yaşında rektör olması kolay iş değildir. Kendi sahasında başka bir adam yoktur. Sosyal-Psikoloji sahasında tek adamdır. Dört dil bilirdi. Osmanlıcayı babasından öğrenmişti. Bir Lütfi İkiz vardı. Şimdi nerededir bilemiyorum. Kütüphaneci idi. O'da Kırşehirli idi. Uzun müddet Nevşehirli Damat İbrahim Paşa Kütüphanesi'nde işe başladı. Sonra Ankara'da, Türk Ocağı müdürlüğü yaptı. Oradan ayrıldı. Kastamonu Kütüphanesi müdürlüğünü yaptı. Oradayken Almanya'ya gitti. Bizim gibi oda bekardı. Erol Bey'in eski yazıyı öğrenmesinde büyük yardımları olmuştur. O tarikatlerin zamanında görevini yapmış birer İslâmî müessese olduğunu kabul eder, fakat zamanın istediği revüzyonun yapılmasını isterdi. Bir ara zannediyorum Farsçası dolayısıyla her halde o zaman meşhur Mevlevî Şeyhlerinden Mithat Buhari vardı. 100 küsur yaşında vefât etti. O'nunla da teması olduğunu zannediyorum. Bir seferinde konuşurken Mithat Buhari, böyle demişti dediğini hatırlıyorum. Bal alınabilecek her çiçekten bal almasını bilirdi.

-- Efendim tarikatlar konusundaki genel kanaati hususunda bir şeyler söyleyebilir misiniz?

Nakşiler hakkında kötü bir sözünü duymadım. Bektaşiler gibi bazı tarikatları tenkit ettiği olurdu. Tarikatlar medenî birer müessese olmalı diyordu.

Erol Güngör, bizim Tatar İsmail dediğimiz bir arkadaşla beraber 61 ile 63 arası Adsız Hocanın yanına gidip geldi.

Her konuda, İslâm-Türk tarihi edebiyatı konularında rahat yazı yazabilecek düzeydeydi.

Erol'un şairliği de vardı. Bir küçük divancığı olacak

kadar şiiri vardı. Bilhassa tarih düşürmekte üstaddı.

Erol Bey'in Diyan Edebiyatı'na çok iyi vukûfu vardı. 1958'den 70'e kadar hep beraber olduk. Her akşam Marmara kahvesinde saatlerce oturur konuştuk. Bazı geceler Marmara'dan çıkar Aksaray'a kadar yürüyerek inerdik. Orada Balkan dondurmacısı vardır. Orada dondurma yerdik. Eğer hava güzelse Topkapı'ya yürürdük ve geri dönerdik. Millet Caddesinden gitmişsek Vatan Caddesinden geri dönerdik. Oradan Yenikapı'ya, Yenikapı'dan tekrar geri gelir, bir dondurma daha yer ve Marmara'ya gelirdik. Sabah namazında eve geldiğimiz çok olmuştur. O zaman Erol burada Soğanaga'da otururdu. Ailece buradalardı. Hidâyet burada değildi. Diğer kardeşleri iktisat mezunu PTT müfettişidir. İki kardeşe de benzemez o. Erol da ağabeyi Hidâyet de zayıftırlar. Erol evlendikten sonra son üç dört senesinde biraz kilo aldı. Önce çöp gibiydi. Kalp krizinden sonra sigara yasak edildi.ve içmedi. Zannediyorum o yüzden bir yedi-sekiz kilo almıştı. Diğer kardeşleri esmer ve yapılı idi. Erol Bey simaen annesine benzerdi. Babası diğer kardeşleri gibi yapılı idi.

Marmara'daki sohbetlerde çok kişinin toplandığı olurdu. Eazen ilâhiler söylerdik. Münakaşa ettiğimiz olurdu. Hatta garip hatıramı anlatayım. Bir akşam 60 ihtilâlinde sonra oturuyoruz. Bir halk partili müdevim vardı, o geldi, karşıma oturdu. "Hoca dedi dut yemiş Bulgar bülbulü gibi ne oturursun. Konuşsana bakalım" dedi. Ben sinirlenmişim. Karşım da Ziya Nur var. Muzeffer Hoca var. Erol da var, birde Avukat Kâmil var. "Ulan bana bak dedim. Bu baş insana bir defa verilir. İki defa verilmez. Can bir defa alınır. İki defa alınmaz" Ben böyle söylerken garson adamın yakasından tutup ayoğa kaldırır mı. Erol müdâhale etmese adamı dövecek. Sohbetlerimizi civar esnafdan bir çok kişi gelip dinlerdi. O garson da dinlerdi. Erol garsonlara mutlaka bahşiş verirdi.

--Türkiye'nin hangi meselesine daha çok önem verirdi efendim?

Türkiye'nin meselesi bellidir. Yahya Kemâl'in söylediği gibi bu topraklara gelen Horasanlı Alperenlerin dâvâlarını yürütmektir. bütün mesele. Bu yürütmek neyle kâbilse, o kâbil olan her meselede. Erol'un fikri vardı. Nasıl yapılabilir? Nasıl yapılmalıdır? Bekin arkadaş! Mehmet Genç Türkiye'de Mehmet Genç gibi ikinci bir arşivist yok. Yüzbinin üstünde arşiv vesîkası tetkik etmiştir. Hâlâ tezini yazmadı. Erol Bey'de üzerinde düşündüğü her şeyi en ince teferrüatıyla tetkik ederdi. Hattâ size bir şey anlatayım. Bir gün ben sohbet anında bir arapça beyt söyledim. Erol benden ayrıldıktan sonra gitmiş. Fütuhât-ı Mekkiye'den beyti bulmuş. Ertesi gün uzaklardan sigara tutmaktan sapsarı olan iki parmağını sallıyarak seslendi. Hoca hoca dedi, söylediğin beyt orayı tutmuyor. Ben iddia ettim. Yanlış bakmışsın dedim. Ziya Nur Erol'la fazla dalaşmamı hazetmez. Hoca sen bunların üstüne çok varıyorsun, bu dâvâdan usandırıcaksın, kaçırıcaksın derdi.

Erol Türkiye'nin bütün meseleleri ile meşguldü. Eğitim dâvâsından iktisat meselesine kadar teker teker anket fişlerini kendi parasıyla bastırıp esnafa dağıtarak cevaplarını toplayıp bir anket yapmıştı. Asistandı, daha o zaman Sosyal Psikoloji sahasında yaptırmıştı anketi. Hangi mesele olsa, ister ticârî ister psikolojik ister iktisâdî ele aldığı her konuyu araştırır yazardı.

Profesör Erol Güngör Bey böylece talebâlik, asistanlık, doçentlik yıllarında hasbelkader beraber bulunduğumuz Marmara Kiraathânesi'nde tanışmış ve sohbet etmiştik. Hepimizin bildiği gibi hocasının ölümünden sonra o kürsüde profesör

olarak o bulunmuş, millî kültüre dersleriyle- yazılarıyla - sohbetleriyle her zaman hizmet etmeğe çalışmış bir insandı. Son üniversiteler kanunu değiştirilerek "YÖK" kurulunca kendisi Konya Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü'ne atanmış ve oraya gitmişti. İzinli olarak İstanbul'a gelişlerinde her zaman uğradıkları Sahaflar Çarşısı'nda ve Beyaz Saray'da bir kaç kere görüştük. Ölümünden birgün önce yine aynı yerde görüşmüştük. Yaşı bakımından tam hizmet gördüğü çağı idi. Ölümü hepimizi üzdü. Allah ona rahmet eylesin. Kendisi gibilerini sizin içinizden tez elden yetiştiresin." (2)

b. ESERLERİ:

I. TELİF ESERLERİ:

- A) 1. Türk Kültürü ve Milliyetçilik, Ötüken Neşr. A.Ş. İst.1975
2. bs., Ötüken Neşr. A.Ş. İst. 1976
3. bs., Ötüken Neşr. A.Ş. İst. 1978
4. bs., Ötüken Neşr. A.Ş. İst. 1980

Erol Güngör bu kitabında Türkiye'de milliyetçiliğin meselelerini sosyal psikoloji bakımından incelemektedir. O, milliyetçiliğin tatbikatına ait taraflara geçmeden önce, bu konularda sağlam bir teorik bilgiye ihtiyaç bulunduğunu düşünmekte ve çeşitli misâllerle ortaya koymaktadır. Böylece kitap bir kalkınma dâvasının incelemesi olarak telâkki edilebilir.

Milliyetçilik, Türk aydınları arasında çok değişik yorumlara uğramış ve çok defa yanlış anlaşılmıştır diyen Güngör, bu yanlış anlamaların önüne geçebilmek için "Millet", "Halk", "Millî Kültür" gibi ana kavramların ilmi bakımdan aydınlığa kavuşturulmasına çalışmaktadır. Milli kültürümüzle ilgili temel konular üzerinde ilme dayanan bir görüş sahibi olduğumuz takdirde milliyetçiliği bütün maddî ve mânevî kalkınma hamlelerimiz için itici ve yol gösterici bir güç olarak kullanabiliriz. Bu kitapta fikir adamları kadar hareket adamlarına da sosyal ilimlerin rehberliğinde bir milliyetçilik görüşü kazandırmaya yardımcı olmak gayesi güdülmüştür.

B) Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik: Töre-Devlet Yay.

2. bs., Ötüken Neşr. A.Ş. İst. 1984
3. bs., Ötüken Neşr. A.Ş. İst. 1986

Yeryüzünde bütün toplumların kendi hususiyetlerinden ortaya çıkmış kültürleri vardır. Kültür alış-verişi günümüzde

sürekli haberleşme teknikleriyle geçmişe nazaran çok daha fazla oluyorsa da ve bunun tabii neticesi olarak kültür farklılaşmalarında en az doğru bir azalma görülüyorsa da henüz kültürlerin millîlik vasıfları bütün canlılıklarıyla kendini göstermektedir. Millî kültürlerini muhafaza edebilmiş milletler, yukarıda belirtmiş olduğumuz sebeplerden dolayı ciddi bir kültür buhranına düşmemiş veya en az mînî etki ile kendini koruyabilmişlerdir.

Erol Güngör millî kültürü korumanın gereği ve bunu başarmanın yollarını göstermiş olduğu bu kitabında gayesini kısaca şöyle ifade etmektedir:

"Bundan önceki bütün yazılarımız gibi bu kitedeki denemelerin de bir tek ana teması vardır: Çağdaş bir Türk millî kültürü kurmanın gereği ve bunun yolları. Ele aldığımız bütün konular bu gaye ile uzak-yakın ilişkileri bakımından taklit edilmektedir."

Görüldüğü gibi bu kitabın ana gayesi çok hızlı bir değişme ve gelişme içerisinde bulunan Türkiye'nin kendi millî kültürünü bütün yabancı kültürlerin tesirinden muhafaza etmek ve bunun yollarını göstermek.

- C) İslâmın Bugünkü Meseleleri: Ötüken Neşr. A.Ş. İst. 1981
2. bs., Ötüken Neşr. A.Ş. İst. 1983
3. bs., Ötüken Neşr. A.Ş. İst. 1984

Büyük bir arayış ve bunalmış içerisinde bulunan yirminci yüzyıl insanının meselelerine cevap vermesi açısından; İslâmiyet'in görmüş olduğu büyük ilgi ve sempatinin sebebi ve neticelerinin kaleme alındığı ciddi bir çalışma.

Yirminci yüzyıl bilhassa maddeci yönetimlerin, sistemlerin insanî değerleri hiçe saydığı bir ortamda pek çok kesim islâmı adeta bir kurtuluş olarak görmekte ve pek çok kişi islâmı kabul ederek ölümsüzlüğün engin tadına ulaşma ihtiyacı hissetmektedir.

Bu ve buna benzer hareketler bilhassa yirminci yüzyılın ikinci yarısında canlılık kazanarak kendini göstermeye başlamıştır. Bunda bariz olarak iki ana nokta görülmektedir. Birincisi islâm ülkelerinin siyasi ve iktisadî güç kazanmaları şeklinde ortaya çıkarken, bir diğeri ve asıl önemlisi islâmın bir inanç sistemi ve hayat nizamı olarak bütün dünyanın ilgisini çekmesi şeklindedir.

Bu kitapta islâmda gözlenen uyanışın sebepleri, görünüşü ve karşılaştığı problemleri ele alınmıştır. Erol Güngör'e göre Islâm dünyasının bugünkü problemleri siyasi ve iktisadî almaktan çok kültür meseleleridir. Ve islâmın uyanışı tam bir kültür hareketi haline dönüştüğü zaman köklü ve kalıcı neticeler doğurabilmektedir.

Kitapta islâm dünyası bir bütün olarak incelemekle beraber esas ağırlık Türkiye'ye verilmektedir.

Islâmın daha iyi anlaşılması, daha doğru bilinmesi ve insanlar üzerinde daha müessir olmasının, onun kendi varlığında ve kendi durumunda zaten var olan güzelliklerin ortaya nasıl konması gerektiği ve bunu ilmi bir gözleme tabî tutarak yapabilmenin yollarının gösterildiği müstesna bir eser.

D) Dünden Bugünden. Tarih- Kültür- Milliyetçilik:

1. bs., Mayaş Yay. Ank., 1982
2. bs., Mayaş Yay. Ank., 1984

Üç bölüm halinde hazırlanmış olan kitabın birinci bölümünde Tarih üzerine çeşitli makaleler bulunmaktadır. Yazara göre Tarihin ideolojik yorumunun her zaman yapılmasına rağmen, ciddi bir tarafsızlıkla ilmi çalışmasının yapılamadığını veya yapılmadığını belirtirken, bu yanlışlıkların tabii neticesi olarak da kitleler seviyesinde bölünmelerin meydana gelmesi anlatılmakta ve objektif tarih araştırmalarının yapılması gerektiği üzerinde durmaktadır.

Onun bu düşüncesi şu cümlede yatan fikri ile en açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır: "Hakikatten kötülük çıkacağını düşünmek için ya sahtekâr ya geri zekâlı olmak gerekir. Kötülükler yalan ve yanlışlardan doğabilir. Hakikatin bir takım fertlere veya küçük gruplara -eğer onlar kendileri hakkındaki gerçeği gizliyorlarsa- zararı gelebilmekle beraber cemiyetin bütünü için ancak faydası olabilir."

Bu kitapta ele alınan bir başka husus Düşünce ve Kültür kavramlarıyla ilgili değerlendirmelerdir.

Erol Güngör belki bir sosyal ilimci olmanın vermiş olduğu bir zaruret, belkide memleketin içerisinde bulunduğu şartlar dolayısıyla Düşünce ve Kültür buhranımızla alakalı olarak bu mefhumlar üzerinde çok durmuştur. Bu alanda meydana çıkmış buhranın temel sebeplerini izah ederken, Türk dilinin ehliyetsiz kurumcular v. tasviyeciler sayesinde Düşünce ve Kültür hayatımızda meydana getirdiği tahribata özellikle temas etmektedir. Ona göre Türkçenin tasviyesini belli bir derneğin, bakanlığın, hükûmetin yürüttüğü plânlı bir faaliyetten ibaret saymak yanlıştır. Türkçenin kaybolması memleketimizdeki yığın cehaletin escriidir. Herhangi bir Batı ülkesinde devlet bütün kuvvetlerini seferber etse, yine de masa başında uydurulmuş bir dili kimseye kabul ettiremez, der.

Bir diğerk husus yabancı kùltürler karşısında millî kùltür.

Türkiye'nin Batılılaşma siyasetinin temelinde Türk devletinin Batı karşısında yenilmesi ve devamlı gerilemesinin vakıasının yattığını belirten yazar, Batı medeniyetinin bizi yemesini; devletin, siyâsî ve askerî yenilgisi şeklinde görülmüş ve bunun neticesi Batı kùltürü de o nisbette etkisini artırmıştır der.

Dünden-Bugünden, Tarih-Kùltür-Milliyetçilik, yok olma tehlikesiyle karşılaşan bir milletin adeta varoluş mücadelesinde takip etmesi gereken yolların gösterildiği mükemmel bir reçetedir diyebiliriz

E) İslâm Tasavvufunun Bugünkü Meseleleri :

Erol Güngör bir sosyal ilimci olarak, İslâm'ın bu günkü meselelerini incelemiştir, burada da yine aynı gözle İslâm tasavvufunun meselelerini incelemekte ve bu konuyaengin bilgiyle gerçekçi bakış açıları getirmektedir. Tasavvufu bütün sosyal ilimlerin ışığı altında değerlendirmeye tâbi tutarak alışılmışın dışında hükümlere varmaktadır.

"Tasavvufa yapılan hücumların dînî reform dönemlerinde bilhassa artması, onun yukarıda bahsettiğimiz iki özelliği (sübjektif ve bêtinî) itibarıyla dinin esasından kolayca uzaklaşmaya ve uzaklaştırmaya müsait bulunmasındandır." diyerek tasavvufun esas gayesinden çoğu kez uzaklaştırıldığını ve yanlış tanıtıldığını ifade etmektedir.

Müslümanların reform ihtiyaçlarının Batı ile mücadelesinin neticesinde ortaya çıktığını belirten yazar Batı'nın

ilimci geleneğinin müslümanlar üzerindeki baskısına da dikkat çekmektedir.

Kitabı bir bütün olarak değerlendirdiğimiz zaman Tasavvufun İslâm'daki yeri ve tesiri nedir sorularının cevaplandırıldığı anlaşılmaktadır. Bunlar Tasavvufun dînî ve felsefî düşünce tarihindeki kaynakları nelerdir? Gelişmesi ve teşkilâtlanması nasıl olmuştur? İslâm dünyasındaki fonksiyonu hakkında neler söylenebilir?

Bunlar ve benzeri sosyolojik soruların yanında bir de felsefî ve psikolojik soruların cevaplarının ortaya konmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

İslâm Tasavvufunun meseleleri, ciddi ve tarafsız bir gözleme dayanan çalışmanın neticesi ortaya konmuş müntaz bir eserdir.

Buraya kadar Erol Güngör'ün telif eserlerinin muhtevalarıyla ilgili açıklayıcı bilgiler vermeye çalıştık. Mevcut olan beş telif eserine ilâve olarak, Ötüken Neşriyat A.Ş. tarafından 1988 yılında yayınlanmış olan "Tarihte Türkler" adlı eserini de burada zikrediyoruz.

Erol Güngör'ün telif eserleri dışında altı adet kitap tercümesi de bulunmaktadır. Bibliyografya kısmında bunlardan künyeleriyle birlikte bahsedildiği için ayrıca bu bölümde gösterilmemiştir.

Ayrıca "Cemiyet içinde Fert " adlı iki ciltten müteşkil bir tercüme eseri de Millî Eğitim Bakanlığı yayınları içerisinde çıkmıştır.

1. B Ö L Ü M

EDEBİYAT NAZARİYATI

A- TEMEL KAVRAMLAR

a- KÜLTÜR

Erol Güngör'ün kültür konusu ile ilgili olarak neşretmiş olduğu görüş ve düşüncelerini ortaya koymadan önce, bu konuyla ilgili olarak "kültür"ün lügat manasını ve kendisini örnek aldığı hocası merhum Prof. Dr. Mümtaz Turhan'ın konuyla ilgili görüşlerini almayı uygun bulduk.

Prof. Dr. Mümtaz Turhan talebesi Erol Güngör'ü özel bir itina ile yetiştirmiş ve ona çok büyük yardımlarda bulunmuştur. Bu yardımlar ve itinadır ki, Türk sosyal ilimlerinin mümtaz bir şahsiyetinin yetişmesine vesile olmuştur. Bundan dolayı Erol Güngör, hocası Mümtaz Turhan'ın etkisi altında kalmıştır. Bu etki taklit olmaktan ziyade onu örnek almak ve onun felsefesi doğrultusunda hareket etmek şeklinde olmuştur. Konumuzla yakın alâkası olması bakımından Prof. Dr. Mümtaz Turhan'ın Kültür ile alâkalı görüşlerinden bir bölümü almayı uygun bulduk:

"Bu gün herkesi tatmin eder şekilde bu suale cevap vermek güçtür. Nitekim kültürle ilgili sahalarda çalışan ilim adamlarından hemen hepsinin onu yeniden tarif etme teşebbüsü de bunu göstermektedir. Bununla beraber şimdiye kadar ortaya atılan bütün tarifler gözden geçirildiği takdirde hepsinde müşterek olanı ve kültürden ne kastedildiğini anlamak kolaydır. Kültürü tarif etmedeki güçlüğüne sebepini çok defa mevcut bilgi ve malzemenin eksikliğinden ziyade başka noktalarda aramak icap ediyor. Bir defa terimler de mensup bulundukları ilimlerin inkişafına tabi olarak onu takip etmek ve bu yüzden vakit vakit

yeniden tarif edilmek mecburiyetindedirler. Böylece her ilim kullandığı terimlere, o an işin umumî, herkes tarafından kabul edilebilir bir ifade vermeye çalışırken eski mânâlarını muhafaza edip günlük lisana bile geçmiş olan daha evvelki tariflerle karşılaşmak onlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

(...) Kültür kelimesinin esas itibariyle üç mânâda veya üç mânâ gurubunda kullanıldığı görülmektedir. Evvelâ etnoloji ile kültür tarihi mensuplarının bir terim olarak kullandıklarını mânâya nazaran kültür, insanın hayatında içtimâî yoldan tevarüs ettiği maddî ve mânevî her unsurun ihtiva eder. Bu mânâda kullanılan kültür, insan mefumu ile hemen hemen aynı şeyi ifade etmektedir. Zira en iptidâî seviyede bulunan Avustralya yerlisinin veya Cenup Afrika (Burhman)'nın avlama tarzı, şimal Amerika Hintlisinin (Kızılderilisinin "tıbbî" Perikles Atina'sının tirajik "dram" tipi, modern endüstrinin dinamosu ayrı ayrı mânâda birer kültür unsurudur. Çünkü bunlardan herbirisi kollektif insan ruhunun bir eseridir. Bu bakımdan her insan grubu, gayet muhtelif ve mütenevvî komplekslik farklarına rağmen kendisine has bir kültürü haizdir. Bu mânâda kullanılan kültüre, yüksek veya aşağı seviyededir tarzında sıfatlar verilirken hiç bir ahlâkî kıymet izâfe edilmemektedir. Eğer medeniyet kelimesi sūistimâl edilmemiş olsaydı bu mânâda kullanılan kültürün yerine onun geçmesi belki daha iyi olurdu."

"Bu terimin ikinci bir mânâda kullanılışı daha çok taanmün etmiştir. Bu mânâya göre kültürden ferdî inceliğin daha ziyade "konvansiyona" tabi bir ideal kastolunmaktadır. Bu ideal temessül edilmiş cüz'î bir bilgi ve tecrübeye dayanmakta, fakat bir sınıfın ve eski bir an'änenin himayesine mazhar olan " " tipik aksülâmellerden müteşekkil bir tavır ifade etmektedir."

"Hülâsa bu kültür ideali bir kıyafet ve bir eda meselesidir. Bu kıyafet bir insana gayet zarif bir şekilde yakışabilir, edada ise hoş bir hava bulunabilir, fakat ne de olsa kıyafet hazır bir elbiseden ibarettir ve eda da nihayet edadır."

"Üçüncü mânâda kullanılan kültürün tarifi ve tatmin edici bir şekilde tasviri daha güçtür. Bunun sebebi ihtimâl kültür kelimesini bu mânâda kullananların ondan ne kastedtikleri hakkında nâdiren bize tam ve vazîh bir fikir verebilmeleridir. Bu üçüncü mânâdaki kültür mefhumunun, bir taraftan fertter ziyade grubun sahip olduğu mânevî kıymetlere ehemmiyet vermesi itibariyle birinci mânâda kullanılanla müşterek bir noktası vardır; diğer taraftan etnologların daimî bir cereyan halinde tasavvur ettikleri kültürün bütünü içinden mânevî ve derûnî olma bakımından diğerlerinden daha kıymetli, daha karakteristik ve daha mânâlı diye seçkin bazı faktörler üzerinde durması itibariyle de ikinci mânâda kullanılan kültür mefhumuyle iştiraki vardır..." (3)

Mümtaz Turhan'ın kültür hakkındaki görüşlerinden alınan bu bölümden sonra, Erol Güngör'ün aynı konu ile ilgili olarak ortaya koymuş olduğu düşüncelerini belirtmeye çalışalım:

Bilindiği gibi kültür, insanın ve onun meydana getirdiği toplumun ortaya koymuş olduğu değerler topluluğudur. Erol Güngör'ün kültürle ilgili görüşleri Ziya Gökalp'in ve Prof. Dr. Mümtaz Turhan bu konudaki görüşlerine uygun bir sentez teşkil etmektedir. Erol Güngör, hocası Mümtaz Turhan'ı takip ederken, kendine has yeni orijinal ve sağlam fikirler ortaya kor. Ziya Gökalp'ten temelde etkilenmekle beraber, zaman zaman onun düşüncelerini tenkit ediyor ve bunu yaparken de Ziya Gökalp'in fikirlerini yaşadığı devrin şartları içerisinde değerlendirmek gerektiğini savunur.

Ona göre kültür, bir milletin ilk zamanlardan günümüze kadar süregelen ömrünün her safhasını içine alan, millet

hayatının ta kendisidir. O bu yöndeki değerlendirmesiyle Türk milleti için de, tarih boyunca kurulmuş medeniyetlerin en yükseğini meydana getirmiştir, der. Türk milletinin en son olarak, dünyanın en büyük ve güçlü imparatorluğunu kurmuş olmasının sebebini yüksek bir kültüre sahip olmasına bağlamaktadır. Bu yüksek kültürdür ki, o milleti her türlü yıkıcı faaliyet ve tehlikeden korumuştur.

Kültür özel bir rûhun itici gücü tarafından şekil verilmekte olan, üzerinde çalışılmakta olan bir hammadDEDİR."(4)

"Sosyal ilimlerde kültür denince bir topluluğun kendi hayatı problemlerini çözmek üzere denediği ve onun yıllar içinde standart hali getirdiği usûller ve vasıtalar anlaşılır."

Kültürün insan hayatının idamesi ve kolaylık kazanması için yine insanların kendilerinin meydana getirdiği ve zamanla standartlaştığı ifade edilmektedir.

"Şu halde bir topluluğun ihtiyaçlarını karşılamak üzere benimsemiş bulunduğu hayat tarzı bütün maddî ve mânevî unsurları ile birlikte onun kültürünü teşkil etmektedir. Medeniyetin tarifi üzerinde ilim adamları arasında kültürün tarifinde olduğu kadar bir anlaşmaya ve kesinliğe rastlamıyoruz. Bizde ilk defa Ziya Gökalp'in ortaya attığı ve bazı Batılı alimlerin de kabul ettikleri bir tarife göre medeniyet kültürler arasında öğrenme yoluyla birbirine geçen ve bu suretle ortak hale gelen unsurlara denmektedir. Demekki medeniyet milletlerin birbirine benzer veya aynı olan taraflarını, kültür ise onları birbirinden ayıran tarafları temsil etmektedir."

Burada kültür ve medeniyet kavramlarının belirgin bir şekilde birbirinden ayrılan ve benzeyen taraflarıyla ortaya konacak tarifi yapılmaktadır.

"(...) Memleketimizin içine düştüğü siyasi sefâlet ile münevverlerimizin fikrî sefâleti arasında iyi bir paralellik kurulduğu takdirde zihinlerimizi işgal eden bâtil îtikat ve hurafelerin kaynaklarını da bulabiliriz.

Dünyada Türkler kadar eski bir tarihe sahip olan pek az millet gösterilebilir. Bu kadar uzun bir macerası olan bir millet hâlâ yaşadığına ve yakın zamana kadar dünyanın en büyük imparatorluğunu yattığına göre her şeyden önce eşi az görülür hayat gücüne sahip demektir.(...)

Şu halde yüzlerce yıl içinde teşekkül etmiş olan Türk kültürü bu milleti başkalarına hâkim kılacak kadar da güçlü idi." (5)

Erol Güngör memleketimizin içine düşmüş olduğu siyasi bunalımların ve buna benzer sıkıntıların temelindeki gerçeklerin ne olduğu ve nasıl bu hale gelindiği üzerinde durmaktadır. Ona göre dünyada Türkler kadar eski bir tarihe sahip başka millet bulmak imkânsızdır. İşte bu köklü tarih ve neticesi olan yüksek kültür, büyük imparatorluklar kurdurmuş ve yaşatmıştır.

Buraya kadar tesbit ettiğimiz kısımların kısa bir değerlendirmesini yaptığımız zaman, Erol Güngör kültürün beynelmilî bir alışverişin neticesi olduğunu, lâkin bu alışverişte toplumlar birbirlerinin etkisinde kalırken, birbirlerinden kültür malzemesi alıyor ve bunu kendi millî karakterlerine uygun hale getiriyorlar, bir başka deyişle kültür unsurları transfer olurken tıpatıp bir geçiş değil, girdiği toplumun millî değerlerine uygun hâle gelmektedir.

Bu durum aynı maddî unsurları kullanan toplumlarda da farklılıklar meydana getirmektedir.

Dünyanın en eski kültürleri arasında olan Türk kültürü de yüz yıllar boyu edinmiş olduğu değerler vasıtasıyla hayatîyetini devam ettirmiş ve ettirmektedir. Bu değerler sayesinde büyük imparatorluklar kurmuştur ve yaşatmıştır.

Kültür kavramı ile ilgili olarak son derece ciddi ve ilginç çalışmalar ortaya koyan Erol Güngör'ün konuyu her bakımdan derinlemesine ele alarak geçmiş, günümüz ve gelecekle bağlantı kurarak açıklamalar ve değerlendirmeler yapmıştır. Bir makalesinde "Kültürde Eski ve Yeni" mevzunu işlemiş geçmişten geleceğe bağlantılar kurarak Türk kültürünü daha geniş bir perspektiften inceleyerek genç nesilde millî kültür şuurunun gelişmesine yardımcı olmuştur. Onun yerli kültürümüzle Avrupa kültürünü mukâyese etmesi ve bu husustaki değerlendirmeleri bizlere yeni ufuklar açması ve bununla alakalı eksikliklerin ilgililer tarafından dikkate alınarak telafisi yollarının aranmasına yardımcı olacağı bakımından da ehemmiyet arzirmektedir.

"Kültür ve medeniyet arasındaki başlıca farklardan birinin de gaye ile vasıta arasındaki farktan ibaret olduğu söylenir. Bu kanaate olan ilim adamlarına göre medeniyet beşerî gayelerin elde edilmesi için kullanılan vasıtaların bütününü ifade eder, bu bakımdan Teknolojik seviyede meydana getirilen eserler medeniyete aittir. Kültür kıymetleri kendi başına olan şeylerdir. İnsanın hayatı kontrol etmek üzere yarattığı sosyal organizasyon sistemleri, teknikler ve her türlü vasıtalar bizim ihtiyaçlarımızın karşılanması gibi bir gayeye hizmet ederler. Matbaa makinası kitap basmak için,

yağlı boyalar resim için, tiyatro sahnesi piyes temsil etmek için, spor salonu oyun oynamak için yapılmıştır. Bu vasıtalarla elde edilen edebî eser, resim, piyes temsili ve spor faaliyeti iş insanın ihtiyaçlarını doğrudan doğruya tatmin eden şeylerdir, yani hepsi de kültüre aittir.

Medeniyetin buradaki tarifine itiraz edebilirsiniz, fakat bu nokta pek önemli değildir. İsterseniz burada medeniyet yerine Teknoloji tabirini kullanın. Asıl önemli olan, insanların biziatihi gaye olarak yarattıkları kültür kıymetleri ile bu kıymetlerin ortaya çıkmasında vasıta olan şeyleri birbirinden ayırabilmektir. Şurasını hatırlar çıkarmıyalım ki, Türkiye'deki batılılaşıma hareketlerinin bilhessa son elli - altmış yılı içinde bu iki kavram devamlı olarak birbirine karıştırılmış ve her ikisi birden "medeniyet" adı altında ifade edilmiştir. Türk fikir adamları arasında kültür kavramını sosyolojik mânâda ilk defa kullanan Ziya Gökalp ile bu sahada Türkçenini en kıymetli eserini vermiş olan merhum Profesör Mümtaz Turhan arasında geçen kırk yıl içinde bu kavram umûmî mâlûmat karşılığı olarak ve bir defa da "millî eğitim" yerine kullanılmıştır. Bu mefhum kargaşalığı Türk Kültürünün kaybolmasında en büyük âmillerden birini teşkil eder. İkinci meşrûtiyet neslinden bu yana "ilerilik" adı verilen kollektif çalgınlık böyle bir bilgisizliğin eseri olmuştur. Bugün bile pek çoğumuz Teknolojik medeniyetin kültürden farklı bir nizama göre geliştiğini görmüyor ve teknolojik terakkî ile kültürel gelişmenin yanyana gideceğini sanıyoruz. Bu hata bizim teknolojik ilerlemeye tatbik edilen ölçüleri kültüre de tatbik etmemize ve böylece mânâsız bir eski - yeni çatışmasına girmemize yol açıyor.

Kültürdeki eskilik ve yenilik hiçbir zaman teknolo-

jideki veyâ McIver'in tabiriyle medeniyetteki, eskilik-yenilik mânâsına gelmez. Medeniyet insanlık tarihi boyunca daima tek istikâmetli ve ileriye doğru bir gelişme göstermiştir. Bu yüzden medenî veya teknolojik eserlerde yenilik her zaman mükemmellik mânâsına gelir. Yani bir tekniğin insana yaptığı hizmet eski bir tekniğin yaptığından daima daha fazla ve daha üstündür. Bu üstünlük medenî eserlerin birer vasıta olmasından ileri gelir. Bu vasıtanın bizim gayemize ne derecede hizmet ettiğini anlayabilmek için objektif ölçüler bulabiliriz, bu yüzden daha iyi olan vasıtayı daha az iyi olana tercih ederiz ve yenisi varken eskisini kullanmayız. Kamyon at arabasından daha faydalı bir vasıta; pulluk karasabandan, offset-mabaa taş baskısından daha iyi hizmet görür. Tarihin hiçbir devrinde teknolojinin eskiye nisbetle daha geri olduğu görülmemiştir. Binaenaleyh, bu sahada yeni ve eski tâbirlerinin bir mânâsı vardır; her ikisi de objektif hükümlerdir. Yeni olan telefonun eski olan posta katarından daha fazla işe yaradığını her zaman ve her yerde isbât edebiliriz.

Kültür sahasında eski ve yeni tâbirlerinin objektif mânâsı yoktur, bu tâbirler sadece iki şey arasındaki zaman farkını gösterir. Kültür kıymetleri kendi başına gaye olan şeyler oldukları için bunlar hakkında vâkıa hükmü değil, kıymet hükmü verilebilir. Nitekim kültüre ait eserlerin tarih içindeki gelişmesinde tek istikâmetli ve ileriye doğru bir gidiş görülmez. Bugünkü bir halk Şişağının Karacaoğlan'dan ve münevver ve şöhretli şairlerimizden herhangi birinin Nedim'den daha iyi şair olduklarını söyleyemeyiz, halbuki bunlar arasında geçen zamanda teknolojik ve medenî gelişmeler daima eskisinden daha mükemmel olmuştur. Bugünkü Yunanistan'ın medenî seviyesi Eski Yunan'dan ikibin yıl daha ileridedir, ama bugünkü Yunanistan'da Fidyas ayağında bir heykeltıraş veyâ Eflatun çapında bir filozof yoktur.

Yukarıda verdiğimiz misâllere bakarak kültürün zamanla gerilediğini iddia edemeyiz. Asıl mesele kültürde yeni olanın mutlaka eskiden mükemmâl olamayacağını gösterebilmektedir. Hakikette zamanın ilerlemesi, kültür yaratıcısı için eskiye nisbetle daha büyük imkânlar kullanılması, yeni gelenin kabiliyetine olduğu kadar eskiden neler öğrenebildiğine de bağlıdır. Bin kelimelik uydurma dille yetiştirilen gençler arasında bin yıllık Türkçeye dayanarak yazan ve düşünen Yahya Kemâl ayarında bir şair çıkması beklenebilir mi? Halbuki teknolojik gelişmeye katkıda bulunmak ne büyük bir zekâyâ ne de geniş bir kültüre ihtiyaç gösterir. Edison'un yaptığı icatları geliştirenlerin her biri ondan daha kabiliyetli değildi. Bizim şimdiki mimarlarımızın Koca Sinan'dan veyâ Kâsım Ağa'dan daha iyi hesap bildikleri de muhakkaktır. Şekspir eserlerini mum ışığında eliyle yazdığı halde meselâ B. Brecht daktilo kullanıyor, hattâ eserlerini matbaada bastırıyordu. Bazıları Brecht'in Şekspir'den veyâ Sartre'in Stendhal'dan daha iyi yazdığını söyleyebilir, fakat bu bir isbat değil, inanç konusudur. Bu iddiaların doğruluğu veyâ yanlışlığı bir kültürdeki insanların kıymet hükümlerinden başka bir kriterle ölçülemez. Kültür değişmesinin medeniyet değişmesinden daha zor olmasının başlıca sebebi de budur. İnsanlar ihtiyaçlarını gidermek üzere kullandıkları vasıtaların elverişlilik derecesini objektif olarak tesbit ediyor ve eskisini bırakıp yenisini alıyorlar, fakat inançlarını ve bu inançların ifade tarzlarını kolay kolay değiştirmiyorlar. Kızılderili ok ve yaşı atarak tüfeği aldığı halde Amerikalılar gibi Noel eğlenmesi tertiplemek için hiçbir objektif sebep göremiyor. Bazı hallerde medeniyetin kültürle çok yakından ilgili unsurları da mukâvemetle karşılanmaktadır. Medeniyet değişmesi kültürün temel kıymetlerinden - psikolog Bartlett'in tabiriyle kültürün sert unsurlarında - bir değişmeye yol açacak mahiyette olunca bu medeniyet ya hiç alınmıyor, yahut yerli kültüre uyacak bir biçime sokuluyor.

Medeniyette eskilik ve yenilik böylece gerçekten bir gerilik - ilerilik mânası taşımaktadır, çünkü medeniyetin zaman içindeki değişmesi hep ileriye doğrudur. Kültür için böyle bir "terakki" ölçüsü koymaya imkân yoktur. Yeni kültür formlarının sırf yeni oldukları için bizim ihtiyaçlarımızı daha iyi cevap verdiğini iddia edemeyiz. Nitekim bugünkü Türkiye medenî vasıtalarla sahip olma ve bunları kullanma bakımından Selçuklu veyâ Osmanlı devirleri Türkiyesinden yüzlerce yıl ileride olduğu halde onlara kıyasla son derece ibtidâî bir kültür seviyesinde bulunmaktadır. Önümüzdeki yıllarda medenî gelişmemizin daha süratlenmesi beklenebilir, ama kültür problemine çare bulunmadıkça medeniyetteki yeniliğimiz bizi dağılmaktan kurtaramıyacaktır. Yeni olan kültürümüz hiçbir noktada eskisinden daha iyi değildir. Herşeyden önce, insan cemiyetini hayvan topluluğundan ayıran ve kültürün doğuşunda yegâne âmilî teşkil eden dil Türkiye'de otuz-kırk yıllık bir mâziye sahiptir; bugün yeni nesillere öğretilen dil otuz- kırk yıl önce meydana gelmeye başlamıştır. İnsanlık tarihinde konuşma ilk defa icad edildikten otuz yıl sonraki insanların kültürü ne kadar olursa bizimki de ancak o kadar olur. Bugünkü kendimize örnek aldığımız batılîların veyâ devrimcilere örnek olan Çinlilerin mîlattan binlerce yıl önce konuşma ve yazı diline sahip olduklarını biliyoruz. Şu halde biz en az beşbin yıllık bir yolun henüz otuz yıllık kısmını almış durumdayız.

Soy bakımından bağlı olduğumuz eski Türklerde medenî terakki ile kültür gelişmesi yanyana gidiyordu. Bugün herkes kabul eder ki Karahanlıların kültürü Göktürklerinkinden, Selçuklu kültürü Karahanlılar'inkinden Osmanlı Kültürü de Selçuklularinkinden daha üstündü. Hatta bu Türk medeniyeti yıkılırken bile büyük kültür örnekleri bırakarak sahneden çekilmiştir. İmparatorluk siyâsî bir varlık olarak tarihe karışırken Yahya Kemâl ve Mehmet Âkif gibi şairler, Kemâlettin gibi mîmarlar, Ziya Gökalp gibi fikir adamları, Ömer

Seyfettin, Yakup Kadri, Fâlih Rıftı, Reşat Nuri gibi edibler ve nihayet millî mücâdeleyi başarı ile yürüten bir asker ve sivil kadro çıkardı. Bütün bu şahsiyetler çok eski geleneği olan kuvvetli bir kültür içinde yetişmişler ve kendi kâbiliyetlerini de katarak bu kültürü geliştirmişlerdi. Batılı yeni Türkiye'nin kültür yaratıcıları bu bakımdan talihsiz sayılırlar. Çeyrek yüz yıllık bir batı çiraklığı batı kültürüne katkıda bulunmaya yetmiyor, kendi kültürleri içinde dayanacakları eserler de parmakla gösterilecek kadar azdır. Üstelik yeni dilin icadından sonra biz otuz yıl evvel yaşamış olan Orhan Veli ile Said Faik'i bile lügat yardımıyla okuyacak durumdayız. Bu yüzden büyük ölçüde dile dayanan kültür eserlerimiz Orhan Veli neslinin eserlerinden daha kalitesiz ve ömürsüz olmaktadır.

Çocuk davranışlarında olduğu gibi kültür yaratmalarında kusurları mâzur göstermek için "daha pek yeni" deriz. Bir şeyin az kusurlu olabilmesi için büyük bir geleneğe yani geçmişteki binlerce insanın tecrübelerine dayanması gerekir. Nitekim ilmin de en belirgin vasıflarından biri gelenekçiliğidir. Medeniyet içinde belki ilim kadar gelenekçi bir müessese gösterilemez; bütün yeni hamlelerin kaynağı olmak bakımından ondan daha önde bir müessese de yoktur. Hakîkatte eski ve yeni kavramlarının birbirine zıt mânâlarda kullanılmasındaki sağmalığı herkesten daha iyi ilim mensupları göreceklerdir. Bu iki kavram arasındaki mâna zıtlaşmasının yenilikçi için aleyhte bir puan teşkil edeceğini de onlar iyi bilirler. Yaşadığımız her an göz açıp kapayıncaya kadar eski olmaktadır, ve yeni sadece belirsiz bir boşluktan ibarettir. O sadece zaman içinde derhal kaybolan bir noktadır ve geriye olmadığı gibi ileriye de bir uzantısı yoktur. Geriye doğru bütün zaman ve mekân eskiye aittir, ileriye doğru olan ise devamlı bir

şekilde eskiye eklenmektedir. En yeni diye öğrendiğimiz şeyler bile mâziye aittir, çünkü bizim onları öğrenmiş olmamız bu yeniliğin artık geçmiş bir anda kaldığını gösterir. Sadece bilgilerimiz değil yarattığımız bütün eserler yani bütün kültürümüz ve medeniyetimiz de eskiye aittir; bunların en sonucusu bile dün veya bir kaç saat evvel yapılmıştır.

Görülüyor ki eski-yeni tezadının ilmi bakımdan hiçbir mânası yoktur. Bu kavramlar sadece hepsi de eski olan şeylerin bizim yaşadığımız zamana yakınlık veya uzaklık derecelerini göstermek üzere izâfî olarak kullanılan ve böylece günlük hayatımızda anlaşma kolaylığı temin eden şeylerdir. Yeni dediğimiz şey eskiye en son eklenen şeydir. Zaten mutlak mânada bir yenilik bahis konusu olsaydı bugün ilimden de vaz geçermiz gerekirdi; eski ile yeni denilen şey arasında bir kesiklik olsaydı hadiseler arasında devamlılık kalmaz ve bunlar arasında bir sebep - netice münâsebeti bulamazdık.

Kültür ve medeniyet hakkında eski ve yeni tabirleri sosyal ilimlerde de kullanılır. Eski bir kültür bugünkü kültürümüzün daha önceki zamanlarda kullanılan formlarını ifade eder. Bu eski unsurlar bize gelinceye kadar bir çok değişikliklere uğramıştır; aynen kullanıldıkları takdirde şimdiki hayatımızın ihtiyaçlarına cevap veremezler, ancak ilim adamına ve sanatkâra yeni yaratmalar için birer ilham kaynağı teşkil ederler. Yeni kültür ise yaşadığımız devrin kültürüdür. Zaman ilerledikçe şüphesiz bu yeni kültür de bir takım istihallere uğrayacak ve şimdi kullandığımız şekli artık eski sayılacaktır. Bugünkü batı dünyasının gelenekçi kültürlerinde eski formlardan bugünlere nasıl ve ne kadar zaman içinde geçildiği kolayca takip edilebilir. Ancak batı memleketleri dışında batı medeniyetine katılmaya çelişen ülkelerde farklı bir duruma rastlıyoruz ki, burada "yeni" kavramının ikinci mânası

karşımıza çıkıyor.

Batılılaşılan ülkelerde yeni kültür, geleneği olmayan kültür mânasına geliyor, Geleneksiz bir kültür olamayacağı- nı biraz önce söylemiştik. Hakikatte bu yeni kültürün de çok sağlam bir geleneği vardır, ama bu gelenek onu iktibas etmeye çalışan milletlerde değil, batılılardadır. Şu halde bu memleketlerde batılılaşımanın başlangıcı kültür tarihi bakımından tam sıfır olmasa bile sifıra yakın bir gelişme noktası teşkil etmektedir. Buralarda batıdan alınan eski kül- tür geleneksel gücünü kaybetmiş ve dolayısıyla millî kültürün yerine sun'î bir ikâme olarak konmuştur; kendisini besleyen hayat damarlarından ayrıldığı için ya yeni muhîtime uymak gayretiyle dejenere olur, yahut burnundan beslenen hastalar gibi bitki hayatı yaşar. Batı ile boy ölçüşecek sınıî ve as- kerî güce erişecek Rusya başta olmak üzere, batılılaşılan bü- tün memleketlerde bu türlü bir kültür yozlaşması görölüyor. Bugünkü Rusya'nın kültür bakımından yegâne varlığı siyâsî sebeplerle muhâfaza edilen eski bale sanatı ve bir de eski edebiyat geleneğini gizlice devam ettiren üç-beş yazardan ibarettir. Batılılaşılan Arap memleketleri, Hindistan, Pakistan, Uzakdoğu ve Afrika ülkeleri birer şahsiyetsizlik örneği ha- linde yaşayıp gidiyorlar. Bunlar arasında Türkiye gerek çok köklü ve kuvvetli bir eski kültüre sahip olması ve gerekse demokratik bir rejimle idare edilmesi bakımından şahsiyetsiz- lik tehlikesini daha kolay atlatır gibi görünmektedir. Mamafih Türkiye'de de millî kültürle ilgili faaliyetler, tıpkı batılı- laşma hareketlerinde olduğu gibi, sun'îlikten kurtulmuş değil- dir. Bayramlarda mehteri görmekten memnun oluyoruz hattâ bazı- larımız sırf mehteri dinlemek için bayrama gidiyor; devlet bü- yüklerimizizin Malazgird zaferini kutlaması hepimizin hoşuna gi- diyor; okullarımızda çocuklara halk oyunları öğretiyor ve on- lara gösteriler yaptırıyoruz: Konya'daki Mevlâna törenlerine

katılabilmek için uzak vilâyetlerden İstanbul'a geliyoruz; komünistler anarşi çıkardıkları zaman gençlerimize Türk milletinin tarihi meziyetlerinden ve geleneklerinden bahsediyorez; Millî Eğitîm Bakanlığı öğretmen okullarına tamim göndererek öğrencilere millî şuur verecek vesilelerin bilhassa ve diğkhatle kullanılmasını istiyor; bazı solcular bile millî şahsiyet dâvâsı güdüyorlar. Bütün bunların mânası nedir? Yeni Türk nesilleri acaba "Kökü mâzide olan bir âti" kuracakları ümidini mi veriyorlar?

Yukarıda örnek verdiğimiz millî kültür görevleri hakikatte arkeoloji müzesinde bir Roma lâhdi seyretmekten veyâ bir Amerikalının Sultan Ahmed Câmîni gezmesinden pek farklı değildir. Türk kültürü bizim nesillerimiz için bir müzeli eşya halinde gelmiştir. Bugün bir Türkün kafasında üçüncü Ahmed Çeşmesinin Paristeki zafer takından daha fazla mânası yoktur. Bir Amerikalı turist gibi bizde bu çeşmenin karşısında "çok güzel" demekten başka bir şey söyleyemiyoruz, bu "güzel" sıfatının dayanağı olabilecek bütün değerlendirmelerden mahrum bulunuyoruz. Yahya Kemâl İtrî'den bahsederken mânalı şeyler söylüyordu; biz bugün İtrî'yi överken boş söz ediyoruz, çünkü onu duymak ve anlamaktan çok uzağız. Yeni nesillere eski kültür eserlerin okutmak için bunları şimdiki dile çeviriyoruz, ama bu eserlerin dili değişince temsil ettikleri kültür de büyük ölçüde kayboluyor geriye çok defa hikâyeye kalıyor. Eser sâdeleştirmesi müzelerde turist rehberliği yapmak gibidir; arada da bir kültür veyâ medeniyet eserini turistin kendi diline ait kavramlara tercüme ederiz ve tercümeyi dinleyenlerin kafası evvelkinden daha çok aydınlanmış olmaz. Biz bu türlü bir ilginin yapmacılığını halk kültürü sahasında da farketmiyoruz. Lise ve orta mekteplerimizde folklor ekiplerinin kurulması gençleri yerli kültüre iştirak ettirmesi mânası taşımıyor. Aynı okullarda folklor ekibi yerine caz takımları kurulsaydı-nitekim bunlar

da var - kim yadırgayacaktı? Dilini, tavrını, kıyafetini ve müziğini anlamadımız mehter, bayramlarda müzeden çıkarılarak teşhir edilen bir eşyadan başka nedir? Mehterin bizim hayatımızda bayram eğlencesi dışında bir yeri olsaydı onu kültürümüzün bir parçası sayabilirdik. Ne dilimizin ne yürüyüşümüzün ne müzik zevkimizin mehterle bir ilgisi var. Nihayet şatafatlı anma günleri de birer mezar ziyaretinden ibaret kalıyor ; teşrifat kaidesi haline gelmiş ziyaretlerde ölü ile ziyaretçi arasında bir his münâsebeti aranır mı?

Bunları söylemekle, kültürümüze gösterilen ilginin müze gezmekten başka saiki yoktur demek istemiyoruz. Fakat hangi saikle olursa olsun, bu ilginin Türk millî kültürü bakımından bir kıymeti olduğunu söyleyemeyiz. Belki bir çoğumuz millî duygularımızın kuvveti yüzünden Türk tarihini çok seviyor, bir kısmımız yeni olan şeylerden nefret ettiği için eski güzelliklerle tatmin olmaya çalışıyor, bazılarımız da bu hareketleri millî kültürün dirilişi gibi görüyor. Diğer taraftan münevverlerimizin pek çoğu da bizim millî dediğimiz şeyleri çökmüş bir medeniyetin enkazı halinde görüyor ve batıdan alınan kültür eserleriyle tatmin oluyor. Münevverlerimizde rastlanan bu iki zıd tavır bizim kültür değişmesi hareketlerinde yaptığımız feci bir hatanın eseri olarak ortaya çıkmaktadır ki bu hata sadece Türkiye'de değil, batılılaştıran bütün memleketlerde işlenmektedir.

Yüzyılımızın başında yaşamış bazı mütefekkirleri göre "yeni doğan" memleketler kuvvetli bir kültürün gelişmesi için en müsâit yerlerdi, çünkü bunlar eski kültürlerin kolayca sökülüp atılamayan kusurlarından uzak kalacaklar ve taze bir güçle işe başlayacaklardı. İlim dünyasında çoktandır iflas etmiş olan bu düşünce en çok "yeni doğan" memleketler tarafından

benimsendi. Yeni denilen ülkeler uzun yıllar batının maddî gücü altında ezilmiş ve batı ayarında bir kuvvet kazanmayı kendilerine en büyük gaye edinmiş memleketlerdir. Buralarda millî kuvvet esas itibarıyla maddî kantarla alâkalı sahalara teksif edilir, hattâ bu türlü bir politika çok defa devletin resmî ideolojisi haline getirilir. Dikkat edilirse, şimdi komünistlerin Üçüncü Dünya dedikleri yerlerde materyalist bir dünya görüşü hâkim bulunmaktadır. Hükümet adamlarının konuşmalarında sadece fabrikalardan, ithalat ve ihracattan, inşaattan toprak dağıtımından bahsedilir.; Eğitim müesseseleri de iktisadî kalkınma teorisinin kavramlarına göre değerlendirilir. Sanat ve edebiyat gibi mânevî kültür faaliyetleri adetâ fertlerin boş zamanlarını geçirmek için yaptıkları şeylerdir. İlimler bile teknikle olan bağlantıları nisbetinde ilgi görür. Bazan devlet, Rusya'da olduğu gibi, sanat ve edebiyatı iktisadî kalkınmanın bir vasıtası olarak kullanmak ister. Kültür hayatı sadece traktörün faziletinden bahseden şiirlere veya kolhoz hayatını öven romanlara inhisar eder. Sömürgecilikten kurtulan memleketlerde eski efendilerin yaptığı zulümleri ve milletin bunlardan kurtulmak için verdiği mücâleyi anlatan eserler teşvik görmüş fakat her iki halde de kuvvetli geleneği olan hakîki bir kültür yerine sadeci partizanlık bahis konusudur. Aradan uzun yıllar geçip de "yenilik" hevesi eski ateşini kaybetmeye başladığı zaman kültür açlığı iyiden iyiye hissedilir. İşte kültür unsurları uzun yılların maksatlı tahribatı veya sırf ihtimali yüzünden hakikaten "eski" olmuşlar ve milletin yeni hayatıyla ilgilerini büyük ölçüde kaybetmişlerdir. Biz bugün askerî müzik olarak ikinci Mahmud devrinde kaldırılan mehteri aynen alıyor ve Avrupa bandasından daha çok benimsiyorsak bu demektir ki, aradan geçen yüzelli yıl içinde askerî müziğimizde zerre kadar gelişme olmamıştır. Tarihten bildiğimize göre, ilk Osmanlı Sultanlarının kapıları önünde çalınan mehterle meselâ onyedinci yüzyıl mehteri arasında büyük fark vardır, buda sırf kültürün devamlılığı sayesinde ol-

muştur. Bizim şimdi seyrettiğimiz halk oyunları da muhakkak ki yüz yıl evvel ne ise odur. Halbuki bizim neslimiz ne yüzelli yıl öncesinde yaşamaktadır, ne o devri anlayacak en ufak bir bilgiye sahiptir, ne de halkın yarattığı kültür kıymetlerini takdir edecek bir eğitim görmektedir. Millî kültürümüzün şimdi ortaya çıkarılan eserlerine müze eşyası derken bunu kastediyoruz. Dışardan bakılırsa, devrimciler bile bizim binlerce yıllık bir millet olduğumuza inanmaktadırlar, fakat kültür bakımından yüz yıl evvelki Türk ile bugünkü arasında bir devamlılık veya benzerlik görebilmek için insanın muhayyilesini çok zorlaması gerekir. Eğer bizim eskilerle olan kültür bağlantımızda büyük ve feci bir kopukluk olmasaydı bugün eski-yeni kavgası diye mânasız bir çatışma da olmayacaktı. Şimdi münevverlerimizin bir kısmı millî kültür eseri olarak ister-istemez mâzide kalmış ve canlılığını yitirmiş şeyleri canlarken, büyük bir kısmı da yaşadıkları hayata daha uygun olmak üzere ya müzelik değeri bile olmayan âdi şeylerle kendilerini avutuyorlar, yahut Avrupadan getirerek dejenere ettikleri fi-danlardan meyve toplamayı umuyorlar. Yerle kültürün muhtevası Avrupa modellerine uymaz; olsa olsa kendimize ait olmayan bir kültürden, yani Türk halk kültüründen iktibas yaparak bir şeyler çıkarabilir ki, buda son yıllarda pek çok görüldüğü gibi, halk melodilerini zenci darbukası ahengine uydurup azınlık şivesiyle türkü okumaktan ibaret kalır." (6)

6. Erol Güngör, Kültürde Eski ve Yeni. İst. Üniversitesi Edb. Fak. Yay. İst. 1974.

B- MİLLÎ KÜLTÜR:

Pek çok ilim adamı kültürü tarif ederken, onu medeniyet kavramından ayıramamış veya birbirinden ayrılmayan iki unsur olarak telâkki etmişlerdir. Gerçekten de ilk anda kültür ve medeniyet kavramını birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Kültür, Erol Güngör'ün de belirttiği gibi: Bir topluluğun kendi hayâtî problemlerini çözmek üzere denediği ve uzun yıllar içinde standart hale getirdiği usuller ve vasıtalar anlaşılır. Medeniyet ise bir milletin veya toplumun hayat standardının müsbet (teknik, sosyal ve ilmi sahalarda) yapmış olduğu değerler manzumesini gösterir. Erol Güngör'ün kültür ve medeniyet kavramlarına bakış açısı da bu istikâmettedir. Yer yer bu konularda Ziya Gökalp'in etkisi görülmekle birlikte bazı noktalarda Ziya Gökalp'i tenkit ettiği görülmektedir. Ziya Gökalp'i kendi yaşadığı zamana göre değerlendirmek gerektiğini özellikle vurgulamaktadır. Ziya Gökalp'i kendi zamanından günümüze gelinceye kadar geçen zaman içerisinde toplumumuzda meydana gelen değişmelerin ışığında değerlendirmenin daha sağlıklı neticeler vereceğini belirtmektedir. Daha önce bu konu ile ilgili değerlendirmelerine dayanarak, Erol Güngör'ün Millî Kültürle alakalı görüşlerinden bir bölümünü Türk Kültürü ve Milliyetçilik adlı eserinden takip edelim:

" Bir milletin yaşama gücü onun kültüründe çok sağlam dayanakların bulunmasıyla mümkündür. Fare kapanına girmiş gibi Anadolu yarımadasına sıkışıp kaldığımız şu ızdıraplı günlerde bile tek ümit kaynağımız milletimizin bu yaşama gücüdür. İleride Türk halkının vasıflarını ele aldığımız zaman görüleceği gibi insanlığın ortak kıymetleri sayılmaya lâyık beşerî hasletleri Türk kültürü kadar geliştirmiş ve yaymış başka bir kültür de yoktur. Batı ile bizim kadar uzun ve çetin mücâdelelere girdiği halde bizim kadar ona mukâvemet etmiş olan ve bu mukâvemeti devam ettiren bir başka millet gösterilemez. Bu direnmenin sebebi-

ni Türk milletinin intibak kâbiliyetindeki eksiklik yerine Türk kültürünün çok sağlam ve köklü oluşu, hattâ beşerî ve ahlâkî kıymetler bakımından batı medeniyetine üstün oluşu ile izâh etmek daha doğru olur." (7)

Çok uzun bir tarihi geçmişi bulunan Türk milletinin bu uzun tarihi esnasında bir çok kez güçlü, uzun ömürlü devletler kurmuştur. Buna en son örnek Osmanlı Devletidir. Böyle dünya siyâsetine yön verebilecek güçlü devletler, güçlerini millî kültürlerinden almışlardır. Erol Güngör'ün bununla ilgili tesbitleri de bu yöndedir. Ona göre de millî kültür, milletimizin ilk zamandan günümüze kadar yaşamasını ve ayakta durmasını sağlamış, batı ile çok uzun ve çetin mücâdelelere girmiş ve bu mücâdeleden çok sağlam ve yaygın millî kültürü sayesinde galip çıkmıştır ve çıkmaya devam edecektir.

" Türk milleti bu uzun tarihi boyunca kazandığı bütün gücünü ve tecrübesini birleştirerek Osmanlı İmparatorluğunu kurdu. Bizim tarihimizin bütün evvelki safhaları bu büyük eserin meydana getirilmesi için yapılmış birer prova gibidir. Kurduğumuz bütün devletler Beethoven'in ilk sekiz senfonisi gibi hepsi birbirinden güzel eserler olmuştur; fakat dokuzuncu senfoniye dinleyen bir insan nasıl bütün diğerlerinin müzik tarihindeki en büyük eser için hazırlık gibi olduğu intibasını alırsa, Osmanlı İmparatorluğunu anlayan bir insan da bizim bütün devletlerimizin bu büyük İmparatorluk istikâmetinde birer ön çalışma gibi olduğunu göstermiştir. Teşkilâtçılık, idârecilik, hakimiyet duygusu, adâlet ve şefkat, vekâr, yiğitlik, fedâkârlık ve ferâgat, mânevî derinlik gibi kültürümüzün bütün mümeyyiz vasıfları hiç bir zaman bu devirdeki kadar işlenmiş ve geliştirilmiş değildir." (8)

7. a.g.e. s.78

8. a.g.e. s. 78-79

Burada Erol Güngör Osmanlı Devletini, Türk kültürünün bütün tarih boyunca âdetâ süzgeçten geçerek gelişmiş bütün özelliklerini yasıttığını belirtiyor.

Buna çok canlı bir örnek olarak Beethoven'ın dokuzuncu senfonisini vermektedir. Onu dinleyenlerin diğer müzik eserlerinin sanki onun hazırlayıcılarıymış duygusuna kapıldıklarını belirtmekte ve benzerlik kurmaktadır.

Hülâsa olarak; Millî kültür bir milletin yaşama gücü olarak değerlendirilmekte, yani bir milletin çeşitli tehlikeler, düşmanlıklar karşısında mukâvemet gücü olarak görmektedir. Millî kültürdür ki, Osmanlı Devletini dünyanın en güçlü, en müreffeh, en medenî devleti yapmış ve o sayededir ki yüzyıllarca âdil bir şekilde hüküm sürmüştür. Daha sonra, hepimizin bildiği trajik durumlar husûle gelmiş ve bu büyük devlet yıkılmış ve yerine küçücük bir toprak parçası üzerine sıkışmış yeni bir devlet kurulmuştur. Türk toplumunun bu duruma düşmesinin en önemli sebebi olarak parlak ve ihtişamlı bir kültüre sahip olan Osmanlının son asırlarda medeniyet sahasında Avrupa'nın gerisinde kalması gösterilmektedir. Bu şekilde kültür değerleri ne kadar yüksek ve ihtişamlı olursa olsun, medeniyet sahasında geri kalmış bir toplumun müstakil bir devlet olarak uzun müddet hayatîyetini devam ettiremeyeceği anlaşılmaktadır.

Türk milletinin dünyadaki diğer bütün devletlerin hiç birine nasib olmayan övgüye ve takdire lâyık görülmesi onun vakur, âdil, cesur bir karakter taşımasının tabii bir neticesidir.

"(...) Dünyada yazılmış bütün seyahatnâmelerde bütün milletlerin karakterleri hakkında yazılanları gözden geçirin,

Osmanlı Türkü kadar övülmüş bir millet bulamazsınız. Bu övgüye katılmayan tek millet Osmanlı Türkünün kendisidir. O bütün büyüklerin yaptıkları gibi ağırbaşlılığını hiç bir zaman kaybetmedi. Kimse tarafından beğenilmeye de ihtiyacı yoktu, çünkü kendisini Tanrı'nın kullarına hizmet etmek ve Tanrı'nın adını yüceltmek için kurulmuş bir devletin temsilcisi olarak görüyordu. Onun hizmetinin takdiri ve mükâfatı ancak insanların hakiki sahibinden gelebilir." (9)

Türk milletinin büyüklüğünün en bâriz tarafı olarak, onun çok büyük, çok iyi ve çok önemli işler başarmasına rağmen bunu âdetâ normal bir vâkıa olarak değerlendirmesi gurur ve büyüklük kompleksine kapılmaması gösteriliyor ve onun bu tarafını başka milletlerin görmesi ve değerlendirmesi anlatılmaya çalışılıyor.

"(...) Ülkeîer zabt eden orduların başındaki kumandanlar bir gün "devlet uğruna" boyunlarını kemende uzatırlar, tahtını kaybeden devlet reisi "hüküm Allah'ındır" demekle yetinirdi. Dünya tarihinin en büyük destanını yazan bu milletin karakterini anlatabilmek için onun hükümdarlarının yaşadığı Topkapı Sarayı'na ibretle bakmak bile yeter." (10)

Türk milleti tarihi boyunca daima iyinin, doğrunun, haklının, mazlunun yanında olmuş, korumuştur. Bunu yaparken komutanından askerine en yüksek rütbelisinden en alt rütbelisine kadar anlayışlarda en ufak bir fark olmamıştır. Zalime, haksıza karşı daima sert olmuştur. Kumandanları; devlet, millet ve bütün mukaddesâtları için gerektiğinde boyunlarını kemende uzatmışlardır. Osmanlı pâdişahlarının mütevâzi yaşantıları bunun en tipik örneklerindendir.

9. a.g.e. s. 78-79

10. a.g.e. s. 78-79

"(...) Topkapı Sarayı Tanrı'ya ve O'nun kullarına hizmet etmek üzere toplanmış dervişler tarafından kurulmuş mütevâzi bir tekke'dir. Orada göğe tırmanan binalar, kibar ve gurur tahriki etmekten başka işe yaramıyan azametli yapılar görmezsiniz. İslâm dünyasının en büyük mâbedini yaptırmış olan hükümdarın burada kendisi için yaptırdığı yer bir dervişin çilehânesinden daha büyük değildir....."

Maksadımız burada eski devlet reislerimizin övgüsünü yapmak değildir. Onlar bizi Türk Kültürünün en yüksek seviyede temsilcileri olmak bakımından ilgilendiriyor. Kendi kültürüne katkıda bulunmuş kaç kral gösterilebilir ? Ama yıkılış devrinin bedbin atmosferi içinde kurtuluş yolu arayan münevverlerimizin pek çoğu bu gerçeği göremedi. Onlar Osmanlı üst tabakasının Türk Milletinden ayrı bir zümre teşkil ettiğini, Türk Kültürünün yukarıda belirttiğimiz kıymetlerden başka bir istikâmette geliştiğini zannettiler. Meselâ Ziya Gökalp'e göre Osmanlı münevveri doğu medeniyetinin, halk ise geleneksel millî kültürün temsilcisidir. Münevverlerin konuştukları Osmanlıca diye Türkçeden ayrı ve uydurma bir dil vardır, tabii olarak teşekkül eden sadece halkın Türkçe'sidir.

Osmanlı edebiyatı tamamen başkalarını taklit ederek meydana geterelmiş olup hiç bir orijinal eser çıkaramamıştır. Halbuki halk edebiyatının eserleri hep estetik ilhama dayanır. Bir halk eseri olan Karagöz oyunu da halk kültürü ile Osmanlı medeniyeti arasındaki mücadeleyi aksettirir. Osmanlı ahlâkı patolojik şahsiyet sahibi insanların ahlâkıdır, halk ahlâkı inançlı ve sıhhatli insanların ahlâkıdır. Bu ikilik halk bilginleri ile Osmanlı bilginleri arasında da görülür : Osmanlı bilginleri padişahın verdiği rütbe ile bilgin oluyorlardı, yani hiç bilgileri olmayan cahil insanlardı. Asıl ilim halk arasında vardı. Halk cahilleri bile Osmanlı bilginlerinden üstün insanlardı....

"Türkçülüğün Esasları" adlı eserden naklettiğim bu fikirlerle ilkokul tarih kitapları veya TRT konuşmaları arasındaki benzerlik okuyucuyu hayli şaşırtacaktı."⁽¹⁾

Gökalp'in bu fikirleri Anadolu'dan İstanbul'a tahsile gelen delikanlıların ilk aylarda çektikleri rûhî sıkıntının tesiri altında söylenmiş gibidir. Türk tarihi ve kültürü hakkında bu gün de pek çok yazarlarımız ondan daha sağlam bir görüş kazanmış değillerdir. Bu yüzden biz Gökalp'i Türk kültürünü yanlış anlayanların en kaliteli örneği olarak bahis konusu yapıyoruz."

Bu bölümde Ziya Gökalp Türk kültürünü iki grupta ortaya koymaktadır. Osmanlı kültürü, bu kültürü Osmanlının aydın veyâ okumuş zümresinin meydana getirdiğini doğu kültürünün taklidi şeklinde tezâhür ettiğini belirtirken, esas ve gerçek Türk kültürünün ise bizzat halk tarafından meydana getirildiğini, gerçek ilimin halk kültüründen kaynaklandığını belirtirken Osmanlı aydınının aslında cahil insanlar olduğunu çünkü onlara verilen her türlü rütbenin veyâ pâyenin padişah tarafından herhangi bir değerlendirmeye tâbi tutulmadan verildiğini beyan ediyor. Bunun yanında Osmanlı edebiyatının da tamamen taklit olduğunu, gerçek Türk edebiyatını Osmanlının değil, halk edebiyatının temsil ettiğini; çünkü orijinal eserlerin halk edebiyatında olduğunu söylemektedir.

Erol Güngör, Ziya Gökalp'i bu düşüncelerinden dolayı, İstanbul'a tahsile gelen delikanlıların ilk aylarda çektikleri rûhî sıkıntıdan düştükleri bunalm ve acılı hâle benzetmesiyle tenkit etmektedir. Yine de Türk kültürü ve tarihi hakkında bugün bile Ziya Gökalp'ten daha üstününün bulunmadığını söylemekten geri durmuyor.

"Kozmopolit ve cahil insanların büyük bir devmeti yüzlerce sene idâre etmesi üstelik bunların, Türk halkını uşak gibi kullanarak saltanat sürmesi her şeyden evvel eşyanın tabiatına muhâlifdir. Kültür üzerine yürüttüğü mütâlaaya gelince, Ziya Gökalp'e göre halk kültürünün mahsülü olan şiir, mûsikî, el sanatları, sosyal hayata ait normlar ilh. Osmanlı münevver kültüründen farklı ve ondan üstün şeylerdir, çünkü bunlar millî yaratılışlardır. Sosyal hayatın vasıfsız tezâhürleri olmak itibarıyla sun'î değil samîmîdir. Bu yüzden Türkçeler millî kültürün kârarken Osmanlının tamamen zıddı olan halk kültürünü örnek almalıdırlar. Fakat Gökalp Fuzûlî'nin Leylâ ve Mecnun'u karşısında Şah İsmail masalının, Bâkî'nin şiiri karşısında Dadaloğlu'nun, Ebussuud karşısında Ektâşî babalarının tutunamayacağını fark ettiği için başlangıçtaki yanlış iddiasını bir bayka hata ile kapatmaya çalışıyor. Türk halk kültürü bütün parlaklığına rağmen medeniyetin imkânlarından mahrum bulunduğu için geri kalmıştır. Şu halde münevverin vazîfesi bu kültüre batı medeniyetini aşılmasıdır."(12)

Burada Ziya Gökalp'in kültürle alâkalı görüşlerinin kritiklerini yapmaya devam ediyor. Gökalp halk kültürünün mahsülü olan şiir, mûsikî, el sanatları, sosyal hayata ait normların Osmanlı münevver kültüründen daha üstündür; çünkü, onlar millî hüviyete sahiptir düşüncesinin daha sonra Dîvan Edebiyatının büyük isimleriyle, halk edebiyatının tanınmış isimlerinin kıyaslanmasıyla Ziya Gökalp'in başta yapmış olduğu yanlışlıkları yine bu yanlışlığıyla devam ettirdiğini belirtiyor.

"Onyedinci yüz yılda Osmanlı ülkesini köy ve kasabalarına kadar baştan başa dolaşmış olan Evliyâ Çelebi'de de açıkça görüleceği gibi, Türk'ler halkı ve münevveri ile bir-

likte mütecânis, âhenkli ve son derece yaygın bir kültür meydana getirmişlerdir. Her şeyden önce bu kültürün temel kıymetleri hem halk, hem de idâreci ve münevver üst tabaka tarafından paylaşılmaktadır. Herkes aynı Tanrı'ya kulluk eder; aynı Peygamberin yolunda gider, aynı devlete hizmet eder, aynı dili konuşur, aynı hayat felsefesine, aynı ideallere sahiptir, dostları ve düşmanları aynıdır. Bu milletin ilim ve terbiye müesseseleri olan medreseler ve tekkeler sadece İstanbul'da Osmanlı münevverini veya Anadolu'da Türk halkını yetiştiren yerler değildir. Her iki müessese de memleketin en ücrâ köşelerine kadar her yerde kurulmuş ve göçebe Türk aşîretlerinden toprağa bağlı bir millet meydana getirmekte en büyük rolü oynamıştır. Erzincanlı demirci ile İstanbul'daki sultan aynı tarîkatın mensubudurlar: Van medresesindeki köylü çocuğu ile İstanbul'daki şeyhulislâm aynı tip tahsilden geçerler ve köylü çocuğu bir İstanbul'a gelip şeyhulislâm olur. İstanbul'un taşradan farkı bu kültür müesseselerinin en kalitelielerine sahip oluşudur.... Aslı Türk olmayanları bile Türkleştiren Osmanlı kültürünü Türklere yabancı saymak kolay anlaşılır şey değildir." (13)

Osmanlı devletinin en güçlü , en merceffeh olduğu ve sanatta, ilimde şâheserlerin meydana getirildiği onyedinci yüzyılda Türk halkı ve münevveri son derece uyumlu ve birbirlerine karşı anlayışlı ve saygılıdır. İşte bu anlayıştır ki, işte bu yüksek millî kültürdür ki Osmanlıyı zirveye ulaştırmış ve dünyanın en güçlü devleti durumuna yükseltmiştir. Sadece İstanbul münevverlerin yetiştiği, Anadolu'da halkın bulunduğu yerler değildir. Medreseler ilim ve terbiyenin en mükemmel şekilde verildiği irfan yuvalarıdır ve memleketin en ücrâ köşelerine kadar yayılmıştır. Ne zaman ki bu anlayış ve bu sistem terk edilmiştir, işte o zaman içler acısı durumumuz, trajik halimiz ortaya çıkmıştır.

Erol Güngör kültür yayılması ve değişmesi hususlarında Ziya Gökalp'ten farklı düşünmekte ve yer yer onu tenkit etmektedir. Ziya Gökalp'in kültür yayılması ve değişmelerini yanlış anladığını söylemektedir.

"Bizim münevverlerin Ziya Gökalp başta olmak üzere düştükleri üçüncü büyük hata da kültür yayılması ve değişmesini yanlış anlamalarından ileri geliyor. Bir milletin bütün zümrelerinin o milletin kültürüne eşit derecede iştirâki imkânsızdır. Pek hayran kaldığımız Avrupa memleketlerinde de her müzikçi senfoni yazamaz, hattâ bu memleketlerde de her klasik müzik eserlerini anlayanlar ve zevkle dinleyenler az sayıdaki münevverlerdir. Goethe Almanların millî şâiridir, ama halk şâiri değildir. Bizim Yahya Kemâl de halk şâiri olmadığı halde Türçelerin parmak hesabı şâirlerinden daha çok tutulmuştur. Gökalp'in sık sık örnek verdiği Yunus bir halk şâiri değildir; şâirlerinin çoğunu aruzla yazdığı ve "doğru medeniyeti"nin kıymetlerini işlediği halde Türklerin en büyük millî şâirlerinden biri olmuştur. Bütün bu sanatkârlara millîlik vasfını veren şey mensup oldukları kültürün imkânlarını ve kıymetlerini kullanarak üst seviyede yine terkiplere varabilmeleridir. Elbette ki bu şâirlerle halk ozanları arasında farklar bulunacaktır, zira sosyal tabakalaşmanın ortadan kalktığı bir cemiyet komünistlerin rüyâlarındaki cennet hâriç görülmemiştir." (14)

Erol Güngör burada kültür farklılaşmasını ve değişmelerini çeşitli örnekler vererek ortaya koymaktadır. Yahya Kemâl aruzla şiir yazdığı halde millî şâir olmuştur, Goethe Almanların millî şâiridir, fakat halk şâiri değildir diyor.

Burada anlatılmak istenen şey, farklı kültürlerin aynı toplum içerisinde bile olabileceği, halkın sevip sayması için de mutlaka onun gibi onun seviyesinde olmanın gerekmediğini anlatmaya çalışıyor. Sosyal tabakalaşmanın bunlardan dolayı imkânsız olduğunu, onun ancak komünistlerin rüyaları olduğunu vurguluyor.

Erol Güngör, Ziya Gökalp'in ve bazı münevverlerin millî kültürle alakalı görüşlerini tenkit etmeye devam ediyor:

"Gökalp'e göre bir şeyin millî kıymetler arasına girebilmesi için mutlaka o millet içinde doğması, başka bir yerden iktibas edilmemesi lâzımdır. Toplulukların medeniyeti değişmez. O halde Gökalp'in halk kültürü olarak olarak bulacağı unsurların pek çoğunu nasıl izah edeceğiz? Halk sanatları arasında ve ziraat hayatında bize başka halkların kültürlerinden geçmiş unsurlara ne diyeceğiz? Biz bütün bunları elbetteki millî sayıyoruz, çünkü bunlar Türk halkının malı olmuş, onun tarafından işlenerek kültüre acimile edilmiştir. Türk halkının pek çok okuyup sevdiği Seyyid Battal Gazi ve Hazret-i Ali Cenklerini de kültürümüze mi, yoksa medeniyetimize mi ait sayacağız? Ziya Gökalp aynı kitabının bir başka yerinde bir millî kültürün kuvvetli bir siyâsî bünye kurduktan sonra geliştiğini ve medeniyet eserleri sermeye başladığını da söylüyor. Onun bu fikrine göre, Osmanlı medeniyetini Türk Kültürünün bir eseri saymamız gerekir ve doğrusu da budur. Fakat kuvvetli bir kültür nasıl olur da yüzlerce yıl neden hep çirkin eserler verir? Niçin meselâ halk vezni ile ve sâde dille yazarı Mehmet Emin Yurdakul'un, Ziya Gökalp'in, hattâ Behçet Kemâl'in eserleri hep güzel olur da, Bâkî'nin ve Yahya Kemâl'in şiirleri çirkin olur?

Bütün bu fikir keşmekeşliğini ve tarafları anlayabil-

mek için Ziya Gökalp devrindeki siyâsî değişmeleri de hesaba katmak zorundayız." (15)

Ziya Gökalp'in bir şeyin millî olaabilmesi için her şeyi ile o yerde doğmuş olması ve o yere ait olması icap ettiği tezine karşılık, Erol Güngör bunun doğru olmadığını çeşitli misallerle ortaya koymaktadır. Halk sanatlarında ve ziraat hayatında başka milletlerin hayatından bize geçmiş unsurlara ne demeli, bunları yok mu saymamız gerekiyor, der. Türk halkının pek çok sevip okuduğu Battal Gazi, Hazret-i Ali gibi diğer İslâm devletlerinin kahramanlarını kabul etmiyecek miyiz? Elbette hayır diyor. Erol Güngör, onlar da bizimdir ve millî kültürümüzün parçası durumundadırlar. Memleketimizin ilk sosyologlarından ve sosyal ilimlerin ilk büyük şahsiyetlerinden Ziya Gökalp, kültür ve millî kültürle ilgili olarak pek çok çalışma ve araştırma yapmış bir ilim adamımızdır. Bu çalışmaları ve görüşlerini tamamen kabul etmemekle beraber, onun bu alanda ilk olması ve çıkar açması son derece önemlidir. Bu alanda Ziya Gökalp'in bıraktığı boşluğu son olarak merhum Prof. Dr. Mümtaz Turhan doldurur. Erol Güngör, hocası Mümtaz Turhan'dan etkilenmiş ve onu takip etmiştir. Batıda E. Sapir'in büyük bir vuzuhla işlemiş olduğu yeni anlayış; kültür ve medeniyetin birbirinden ayıramıyacağı görüşüdür. "(...) Millî kültürler, bir medeniyetin çeşitli manzaralarından ibarettir. Milletler arasında alış-veriş konusu olan ortak medeniyet unsurları her milletin kendi şartları içinde kendisine mahsus bir hüviyete kavuşur ve böylece her millîyet medeniyeti kendi tarzında benimses. Bizim kültür dediğimiz şey medeniyetin cemiyetlere intikal ettiği tarzı veya onlarca benimsenmiş şeklidir. Aynı kültüre mensup fertlerde ve grublarda o kültürün değerleri nasıl birbirinin tıpatıp benzeri olarak benimsenmiyorsa, aynı medeniyetin unsurları da çeşitli cemiyetlerde birbirinden farklı şekilde muhtevâlar kazanmaktadır.

Avrupalılaşıma taraftarlarının iddiaları her şeyden önce objektif tahlile gelmeyecek kadar vuzuhsuzdur. Avrupa diye yek vücut bir kültür veya medeniyet yoktur; hepside modern medeniyeti şu veya bu derece temsil eden çeşitli millî kültürler vardır... Avrupalılaşıma tezi millî kültürün, inkâr edilmesini gerektirmez. Eğer Avrupalılar bu terimle belirli bir Avrupa memleketinin kültürünü kastediyorlarsa o zaman sosyal gerçeğe uymayan bir ütopya peşindeler demektir. Çünkü bir milleti başka bir milletin tıpkısı haline getirmek imkânsızdır." (16)

Kültür ve medeniyetin birbirinden ayrılmayan, aynı düşünilemeyen ortak değerler olduğunu ifade eden Erol Güngör biraz önceki görüşlerinde de belirttiği gibi "millî kültürler, medeniyetin çeşitli manzaralarından ibârettir. Yani her milletin kendine has millî kültürü vardır bu medeniyetin her milletin kendi üslûbuna uygun hâle getirilmesidir " diyor. Buna bağlı olarak, Avrupalılaşıma tezinin millî kültürün inkârı mânâsına gelebileceğini ifade ederek, Avrupa diye saf bir kültürden meydana gelmiş tek topluluğun olamayacağını ve düşünülebileceğini ifade etmektedir. Medeniyet her toplumun kendi millî yapısına, millî kültürüne, karakterine göre şekillenir, kültür alışverişi bundan dolayı çok tabiidir.

"Saf kültür tezini ileri sürenler de ilmi bakımdan büyük hata içindedirler(...). Milliyetçi bir görüş açısına sahip olan bu gruplar hiçbir kültürün saf olamayacağını, üstelik saf kültür üzerinde ısrar etmenin Türk milletini hiç değilse yerinde saydıracağını kabul etmelidirler. Kültür unsurları veya terkipleri bir milletin büyük ekseriyeti tarafından ne şekilde benimsenmiş ve geliştirilmiş ise o haliyle saf ve

millîdir. Münevverin bunlar üzerinde oynamaya kalkması Dil Kurumu'ndaki uzmanların Türk dili üzerinde yaptığı tahribâtı bütünüyle Türk kültürüne karşı yapmak olur. Türk milliyetçileri inkılâpçılar gibi tasfiyeci ve ayırıcı olacak yerde birleştirici ve bütünleştirici olmak zorundadırlar." (17)

Saf kültür tezini ileri sürenlerin ilmi bir hata içerisinde bulunduklarını belirten Erol Güngör, hiçbir kültürün saf olamayacağını ve saf kültürü savunmanın Türk milliyetçiliğine bir fayda sağlamayacağını ifade etmektedir. Bunu dilin durumuna benzetirsek nasıl ki dil üzerinde yapılan özleştirme çalışmaları dile fayda yerine zarar getirmiş ve getiriyorsa aynı şekilde kültürü meydana getiren diğer bütün unsurlar üzerinde de aynı düşünceyle hareketin fayda değil zarar getireceği herkes tarafından bilinmesi gerekir, diyor.

"(...) Osmanlı İmparatorluğu, kuruluşundan yıkılışına kadar, İslâm iman ve kudretinin müdâfaa ve teâlîsine kendini hasretmiş bir devlet olarak yaşadı...

(...) Osmanlı Türkleri kendilerini belki bütün diğer müslümanlardan daha çok olmak üzere İslâmiyet'le bir tutmuşlar kendi hüviyetlerini İslâmiyet'te kaynaştırmışlardı. Gariptir ki Türkiye'de Türk isminin hemen hiç kullanılmadığı devirlerde Batılılar bu ismi "müslüman" kelimesine eş mânâda kullanıyorlar ve müslüman olan bir batılı için, bu ihtidâ Fas'da veya İsfahan'da dahî olsa "Türk oldu" diyorlardı." (18)

Dünyanın gelmiş geçmiş en büyük ve en mükemmel devletini kurmuş olan Osmanlı Türkleri kurmuş oldukları bu devleti İslâm ahlâk ve fazîletinin yüce değerleri üzerine bina etmiştir. Yukarıda Erol Güngör'ün de belirttiği gibi Türkiye'de

17. a.g.e. s. 104-108

18. a.g.e. s. 108

Türk isminin hemen hiç kullanılmadığı devirlerde Batılılar bu ismi "Müslüman" kelimesine eş mânâda kullanmaktadırlar.

"(...) Osmanlı İmparatorluğu, İslâm hukuku ve gelenekler icabı, diğer dinlere karşı müsâmahakârdı; İmparatorluğun Hristiyan ve Yahûdi tebaası esas itibarı ile sulh ve selâmet içinde yaşadılar." (19)

Her kültür kendine has hususiyetlere sahiptir ve kültürleri "millî kültür", "yabancı kültür" diye birbirinden tamamen ayrı, bağımsız olarak düşünmek doğru değildir. Hiçbir kültür yoktur ki, birbirinden etkilenmiş olmasın, öyle veyâ böyle her kültür saflığını yitirmiştir. Fakat yine de kendine mahsus bir hüviyet, hususiyet gösterebilmektedir.

"Millî kültür ve yabancı kültür diye birbirinden tamamen ayrı, bağımsız mevcûdiyetlerden bahsetmek doğru değildir. Hiç bir kültür, özellikle Türk kültürü, başkalarıyla temastan ve onların etkisinde değişmekten müstağni sayılamaz. Kısacası, tarihin henhengi bir ânında millî kültürü ve yabancı kültürleri birbirlerini ilk tanıyan şahıslar gibi karşı karşıya getiremeyiz.

Yine de, her kültürü husûsî vasıflara sahip bir bütün olarak görmemiz gerekiyor(...). Millî kültürün nasıl olması gerektiği hakkındaki düşüncelere dayanarak gerçek durum hakkında bir takım değerlendirmeler yapılır, bazı şeyler ilâve edilir, bazı şeyler çıkarılır. Bu bakış açısı esas itibarıyla ideolojiktir ve bir ülkede büyük değişmelerin meydana geldiği dönemlerde ön plâna geçer. Nitekim bu gün bizde kaba bir ayırımla sağ ve sol dediğimiz gruplar, millî kültürün nasıl

olması gerektiği konusunda ortaya çıkan hizipleri temsil etmektedir. (20)

Türkiye'de kültür yapısına ve gelişmesine değinen ve açıklamalarda bulunan Erol Güngör millî kültürü değerlendirme yönünden farklılıklar gösteren gruplar olduğunu bunlardan sağ ve sol gruplarla ilgili olanını belirttikten sonra daha objektif değerlendirmelerde bulunan grubu da şöyle açıklamaktadır:

"İkinci bakış tarzına bir mânâda objektif diyebiliriz. Bu türlü düşünceler herhangi bir anda toplumun bir kesitini aldığımız takdirde büyük çoğunluğun benimsemiş olduğu kültür unsurları ve komplekslerinin millî kültürü teşkil ettiğini söylerler. Bu mânâda millî olan ile millete mâl olan aynı mânâyâ gelir. Subjektif açıdan değerlendime yapılacak olursa millete mâl olmuş şeylerin bir kısmı vaz geçilmesi gereken şeyler olabilir, yani bunlar millî sayılmaz(...).

Kültürün devamlı değiştiğini kabul ediyorsak, o zaman bütün zaman ve mekanlar için geçerli bir "millî kültür şeması" çizmenin doğru olmadığını da kabul etmeliyiz. Maamâfih bizim bu sözümüz kültür değişmesini belli bir yönde şekillendirmek isteyenlerin gayretine karşı sayılmamalıdır; bu türlü gayretlerin boş olduğunu da hiç bir zaman söyleyemeyiz. Pence bu türlü faaliyetlere, kültürü millîleştirmek yerine "millî kültüre" şu veya bu karakteri kazandırmak adını verirsek, bir çok yersiz münâkaşa ve çekişmelerin önüne geçmiş oluruz.

Türk millî kültürünün yabancı kültürler karşısındaki durumu denince, elbette devamlı münâsebette bulunduğu kültürlerden ne gibi tesirler aldığını, onlara neler verdiğini,

aldığı tesirlerin kendi bünyesinde ne gibi değişmelere yol açtığını düşünceğiz. Bu bakımdan Türkiye bir yandan "Batı medeniyeti"ne intibak etmeye çalışan bir ülke olarak, bir yandan da kendi kültürünün yarattığı husûsî durumlar içinde ele alması gereken bir ilkedir.

Batılılaşıma kavramı hangi duygusal tavrıla karşılanırsa karşılansın, Türkiye batılılaştıran bir ülkedir."⁽²¹⁾

Burada dikkat çeken en önemli cümle son paragrafı meydana getiren cümledir. Türkiye'nin her hâlukârda batılılaştıran bir ülke olduğunu belirten Erol Güngör, bunun Türkiye'nin konumu itibarıyla son derece tabii bir hâdise olduğunu anlatmak istemektedir. Türkiye yüzyıllardan beri Batı ile münâsebet içerisinde, bu münâsebet Tanzimât'la birlikte artarak devam etmektedir.

Batı ile olan kültür alışverişinin, daha doğrusu batıya yönelişin her alanda olduğu gibi kılık kıyafette de kendini göstermeye başlamış, kılık kıyafetin standartlaşması da artık millî kültürü bu yönde etkiliyerek mukâvemetleri ortadan kaldırmıştır.

"Şekle ait unsurların başında gelen kılık kıyafet, bugünkü Batı dünyasında geliştirilen ve oradan dünyanın her tarafına yayılan modellere göre değişmektedir. Öyle görülüyor ki, Batılı ve Batılılaştırmakta olan ülkelerde kıyafetin standartlaşması artık herhangi bir millî kültürün eseri olmaktan çıktığı gibi, millî kültürlerin kolaylıkla mukâvemet edebilecekleri halden de çıkmıştır.

Kültürün çok kuvvetli olduğu noktalarda yabancı unsurlara karşı önemli bir mukâvemet görülmektedir."⁽²²⁾

21. a.g.e. s. 158-159

22. a.g.e. s. 159

Bu gün Batılılaşımayı hedef almış memleketlerde yavaş yavaş uyanan milliyetçilik hareketleri, modernleşme ile Batılılaşımanın ayrı şeyler olduğunun şuuruna varılıyor.

"Sadece Türkiye'de değil, Batılılaşımakta olan, her yerde milliyetçilik hareketleri modernleşmeyi Batılılaşımadan ayırmadan ayırma fikri ile büyük kuvvet kazanmıştır. Milliyetçilik başlangıçta bir siyâsî istiklâl hareketi olarak çıkmakla birlikte, bağımsızlığın kazanılmasıyla birlikte bir millî kültür hareketi haline gelmiş bulunuyor. Milliyetçilikle millî kültür kavramları çok yakın şeyler olduğu için, milliyetçilerin kültür anlayışlarını ana hatlarıyla belitmekte fayda görüyorum. Milliyetçiler millî tarih içinde yeri olmayan kültür unsurlarının ve değerlerinin millî kültür içinde sayılmasına taraftar görünmüyorlar.

(...) Teknoloji kültürün temel vasıtasıdır. Bu bakımdan ileri bir kültür ileri bir teknolojiden uzak kalmaz. Şu halde,

a- Millî kültürün geliştirilmesinde Batı ile olan münâsebetlerin kısılmasına değil geliştirilmesine ihtiyaç vardır..

b- Kültürün millî olma derecesi onun yaygınlık derecesine de bağlıdır.

c- Millî kültürü kurma ve geliştirme bakımından bir, çok Batılı ülkenin bizden çok ilerde, yani başarılı olduğu muhakkaktır. Bu ülkelerin tecrübeleri Türkiye'de millî kültür çalışmaları için daima kıymetli birer rehber olacak niteliktedir.

Bütün bunların sonunda diyebiliriz ki, millî kültürümüze yabancı kültürler karşısında bağımsız ve itibarlı bir şahsiyet kazandırmanın birinci ve en önemli şartı, bu kültürü çağdaş standartlar karşısında değerlendirebilecek insanlar yetiştirmek bu insanlardan meydana gelen araştırma kurumları ve eğitim müesseselerine her türlü resmî ve özel imkânı sağlamak, bunları yaparken de modern insanın kültürel ihtiyaçlarına cevap vermek durumunda olduğumuzu hiç bir zaman akıldan çıkarmamaktır."(23)

Görüldüğü gibi Erol Güngör millî kültürün mâhiyetine açıklık getirdikten sonra, millî kültürün gelişebilmesinin yollarını göstermektedir. Batı kültürü karşısında millî kültürün varlığını koruyabilmesi, onunla mücâdele edebilmesi için millî kültürü çağdaş standartlara göre yorumlayabilecek şahsiyetler yetiştirmenin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Millî kültürlerin varlıklarını, hayatîyetlerini idâme edebilmelerinin en doğru yolunun bu olduğunu anlatmaya çalışmaktadır.

Erol Güngör millî kültür motiflerini işlemek sûretiyle bir eser meydana getirmek isteyen yazarlara da bazı tavsiyelerde bulunmaktadır. Yazarlar, kültürün temel prensiplerinin yaşanılan hayatla ilgili noktalarını bulmalı, hayatımızın problemleri karşısında millî kültürün verdiği çözüm yollarını tartışmalıdırlar.

"(...) Muhtevâ itibariyle yerli olmak isteyenlerin eserlerine gelince, bunların da kendilerini sağlam ve köklü bir geleneğe dayandırmış olduklarını söyleyemeyiz. Yerli eser vermek isteyenler, tıpkı marksistler gibi, değerlerden ziyade görüntülerle uğraşmaktadırlar. Millî kültürün motiflerini işlemek isteyen bir yazar bu kültürün temel prensiplerinin yaşanılan hayatla ilgili noktalarını bulmalı, hayatımızın problemleri karşısında millî kültürün verdiği çözüm

yollarını tartışmalıdır. Halbuki bizde millî kültürün daha çok "geçmişe hasret duymak" veya geçmişini diriltmek, devam ettirmek gibi sosyolojik mânâda bir "gelenekçilik" halinde kullanılması bizim o kültüre tamamiyle sahip olmadığımızı, aramızda organik olmaktan ziyade bir duygusal bağ bulunduğunu gösterir. Yeni nesillerin eğitim programı içinde İslâm'ın yeri din okulları dışında yoktur; bunların aile içi eğitimleri ve okul dışı eğitimleri ise kendilerine bir İslâm kültürü vermeye yeterli değildir. Millî kültürün tarih, örf âdet gibi kısımları ise sistemli bir şekilde eğitim hayatından silinmektedir." (24)

Millî kültürün çağa ayak uydurabilmekle gelişebileceği üzerinde duran Erol Güngör "Millî Kültür" terimini daha çok "geçmişe hasret" duymak veya "gelenekçilik" olarak anlayanların bulunduğunu belirtiyor. Bunun gibi, yanlış anlamaların yanında okullarda millî kültürün tarih, örf, âdet gibi kısımlarının sistemli bir şekilde eğitim hayatından silinmeye çalışıldığına dikkat çekmektedir.

c- EDEBİ ESER:

"Dil ile meydana getirilen, muhayyileye hitabederek bizde hissi reaksiyon, bedii heyecan ve g z ll k duygusu uyandırma kabiliyetine sahip sözlü yada yazılı eser. Edebî eserler bu saydığımız özellikleri ile diğ r yazılı vesikalardan ve sözlü ifadelerden ayrılırlar. Bir hukuk yada iktisat kitabının da malzemesi dildir. Ancak onlar muhayyilemize hitap etmez, bizde hissi reaksiyonlar uyandırmaz ve bize bedii zevk vermezler. Bundan dolayı edebî eser kabul edilmezler." (25)

"Edebiyat, edebî eserlerin dünyası mânâsına gelir; bir edebiyat eseri ise, bir takım k ideler tesbit etmek, bir tezi müdâfaa etmek, bir ilim ş besine ait bilgileri öğretmek düşüncesinden yola çıkmayan, ele alındığı konu ve temanın kıymeti okuyucuların tercihin  bırakılmış bulunan, estetik yönü ağır basmak üzere meydana getirilmiş nazım veya nesir halindeki metindir.

Edebiyat eseri bilgi vericilik de yapabilir; bir tezi de müdâfaa edebilir; bir takım k ideleri tesbit veya ş rhle de uğraşabilir, kısaca fikri birikimlerde besleyici veya değ ştirici tesirler uyandırabilir "....." edebî eserler gök kubbesinin altında, milyarlarca defa söylenmiş, yazılmış, ifadelendirilmiş konu ve temaları, güzel ve m kemm l bir şekilde ifadelendirme gayesi taşır. (26)

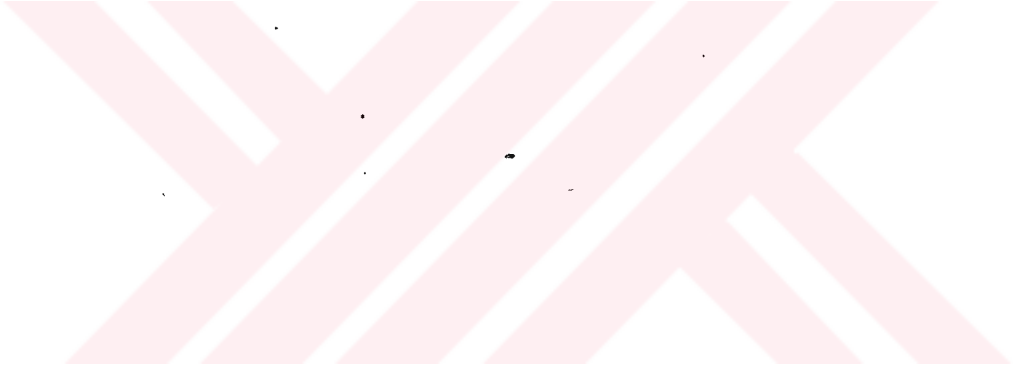
Edebî eserle ilgili olarak bir de Erol Güngör' n düşüncelerini kısaca alıyoruz. "... bir edebî eser hadiseleri bize göründüğü gibi değ l, görünen gerçeklerin ötesinde ancak onun sezgisiyle kavranabilecek gerçekleri verir. Biz orada insan hayatımızın aksini bulur, kendimizi seyrederiz."....." (27)

25. Tercüman Türk Edb. Ans. s.232

26. S dik Kemâl Tural, Okuyucu Zümreleri Açısından Safahat'ın Gördüğü İlgi. Türk Dili Sayı.420 Aralık 1986.

27. Erol Güngör, Sanatın Gerçeği Nedir. Hisar Sayı.18, Haz. 1965

Edebî eser konusuyla ilgili olarak bu üç tarifi kıyasladığımız takdirde ortaya derin bir farklılık çıkmamaktadır. Her üçünde de edebî eserin hadiseleri, eşyayı olduğu gibi değil, görüldüğü gerçeklerin aksine sezgiye dayandığı görüşü halindedir.

d- BATI EDEBİYATI:

Erol Güngör, Tanzimat'la başladığı ifade edilen Batıcılık cereyanının daha öncelere dayandığını belirtirken Batılılaşmanın yanlış anlaşıldığı ve yanlış bir kültür politikası neticesinde bu günkü kültür kargaşasına sebebiyet verildiği inancını taşımaktadır. Onun bu konu ile alakalı görüşlerinden bir bölümü aşağıya alıyoruz:

"Klasikler hareketi Türkiye'ye Batı kültürünü yerleştirme yolunda Atatürk inkılâpçıları kadar radikal bir tavrın eseri idi. Atatürk zamanında Türklerin Batı medeniyeti içinde bağımsız bir hüviyet taşımaları hattâ çağdaş medeniyetin üstüne çıkmaları ön görülüyor. Ve Batılılaşma milliyetçilikten ayrılmıyordu. 1938-46 devrinin hümanizması devletin bütün kültürü ve eğitim müesseseleriyle desteklenerek yayıldı. Bu dönemde bütün okul kitapları da yeni anlayışa göre değiştirildi. Hakikatte bu faaliyet daha Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti zamanında Ziya Gökalp tarafından " Telif ve Tercüme Encümeni " vasıtasıyla gerçekleştirilmek üzere planlanmıştı. Doğu ve Batı'nın temel eserleri Türkçe'ye kazandırılarak devlet tarafından basılacak ve geniş okuyucu kitlelerine yayılacaktı, fakat Ziya Gökalp'in ve Atatürk'ün görüşleri bu türlü bir Yunan-Latin hümanizmasından hayli farklı olduğu için, onların daha değişik bir liste ve daha farklı bir gerekçe ile çıkmaları beklenirdi.

Bu seri içine , dışardan yapılan itirazları karşılamak üzere, Şark-İslâm klasiklerinden tercümeler de kondu. Fakat bunlar Arapça ve Farsça yazılı eserlerden yapılan tercümelerdi, yani içinde Türk-İslâm kültürünün klasikleri yoktu.

Daha sonraları Cumhuriyet Halk Partisi Hükûmeti İslâm Ansiklopedisi'nin Türkçe baskısının yapılmasına karar vermiş

vaktiyle kapatılan İmam-Hatip Okulları açılmış, İlâhiyât Fakültesi açılmıştır. 1950 seçimlerinden, yani demokrasi- nin girişinden sonra ise İnkılâpçı hükûmetlerin Millî Kültü- re karşı, Batı kültürü politikası inkılâpçı karakterini kay- betmiştir. Bunun başlıca sebeblerinden biri de demokrasinin girişiyle birlikte o zamana kadar devlet inhisarında kültür faaliyetlerinin büyük ölçüde serbest kuruluşlar eline geçmesi demokrasi ile inkılâpçılığın bir arada gitmeyişidir." (28)

. Türkiye çağdaş milletler seviyesine ulaşabilmenin kav- gasını çok uzun bir süredir vermektedir. Bu kavga çok zor şart- lar altında cereyan etmektedir. Çağdaşlaşmanın kayıtsız şart- sız Batılı olmak şeklinde yorumlanması zihniyetine karşı olan Erol Güngör pek çok makalesinde bunun için takip edilmesi ge- reken yolu gösterirken, millî kültürümüzün korunmasıyla, yeni çağın gereklerine uyularak, millî karakterimizin bozulmadan da Batılı devletlerin durumuna yükselebileceğimiz fikrini sa- vunmuştur.

"Batıdaki bütün fikir ve sanat cereyanları gibi, niha- yet egzistansiyalizm "Bunaltı edebiyatı" da şimdi Türkiye'de büyük bir alâka görüyor. Bizim hevezkâr genç edebiyatçıları- mızla marksist yazarlarımız arasında mânâsız bir egzistansiya- lizm modası hüküm sürmeye başladı. Yukarıda anlatmaya çalıştı- ğımız gibi, Batıda bu felsefe ve edebiyat belirli bir sosyal oluş içinde gelişmişti. Edebiyat olarak değeri de, hayatte gör- düğümüz, yani realitede varolan bir insan tipini ustalıkla aksettirişinden ileri geliyordu. Oysa biz Batı'da ki her şeyi netice olarak almış, bu neticeleri meydana getiren asıl se- bepleri hiç hesaba katmamışızdır. Türkiye aynı sosyal oluşu geçirmediğine göre, onun bir neticesi olan bu edebiyat niçin bir teknik ve sosyal gelişme olmadığı halde bazı insanlar ni- çin bunalıyor.

28. Erol Güngör, Cumhuriyet Devrinde Türkiye'nin Kültür Poli- tikası. Töre, Sayı: 94, Mart 1979.

Marksist olan egzistansiyalistler ise, Nietzsche ile beraber, "Tanrı öldü" demişler, fakat hiç bir çıkış yolu göstermemişlerdir. Bizim marksistlerin yaptıkları da bundan pek farklı değildir. Onlar, yerinden oynattıkları cemiyette son kalan bir kaç hakiki kıymeti de moda halindeki bunaltı edebiyatıyla ortadan kaldırıp, bunların yerine marksizmi oturtmaya çalışıyorlar." (29)

Yurdumuzda Batı'lı olmaya heveslenmekle beraber başlayan yozlaşma, kendinden kopmuşluk ve kendine yabancılaşma her alanda olduğu gibi edebiyatta da kendini bütün ağırlığıyla göstermiştir. Özellikle (Bunaltı Edebiyatı)'nın Batı'da olduğu gibi bizde de moda haline getirilmesi, komünizmi hakim kılmak ve o yönde toplumu bilinçlendirmek sevdasına kapılmış bir kesimin millî değerleri ortadan kaldırmak gayesi ile kullanılmış oldukları bir araçtan ibarettir. Bu yüzden, ideolojik peşin hükümlerden hareket etmeyen romancılar bu konu üzerine eğilirlerse hem iyi bir realizm örneği vermiş, hem de bizim kendimizi tanımamıza yardım etmiş olurlar." (30)

29. Erol Güngör, Bunaltı Edb. ve Türkiye, Hisar, Sayı:6 Yıl.1964

30. Erol Güngör, Gerçekçi Yazılara Bir Teklif, Türk Edb.

Sayı: 16, Nisan 1973

e- ROMAN - HİKÂYE:

Erol Güngör yapmış olduğu ciddi çalışmalar ve ilginç yorumlarıyla sosyal ilimlerin hemen her dalında kalem oynatmış gerçek bir Türk aydınıdır. Asıl uzmanlık sahası olan Sosyal psikoloji dalından ayrı olarak Tarih, Sosyoloji, Edebiyat, Güzel sanatlar da onun ilgi alanına girmiş ve bu dallarla alakalı makaleler yazmıştır. Onun roman türüyle ilgili bir kısım görüş ve düşüncelerini aşağıya alıyoruz:

"(...) bizi aydınlatacak başka bir grup daha varki bu yazıda bilhassa onları hedef tutuyoruz. Romancılar, insanı tanıtmakta romancının bize yapacağı yardımdan hiçbir zaman vazgeçemeyiz. Romanda matematik formlülerin, kesin tarifli kavramların, davranış modellerinin ve ölçü sistemlerinin bulunmayışı onu ihmal etmemiz için sebep değildir. Romancılar çok defa insan psikolojisi ve psiko-patolojisi hakkındaki ilmi bilgileri veya teorileri kullanıyorlar, ama şahsiyet psikolojisi üzerinde teori kuranlar da çok defa romancının sezgi ve tahlillerinden faydalanmaktadır.

Türkiye'de insanın değişmesi veya bozulması konusunda yazmak isteyen bir romancı için şimdi yığınlarla canlı malzeme mevcuttur. Solcu romancılarımız maalesef realizm adına hep insanın dışındaki çer-çöple uğraşıyorlar, eşyaya daha çok önem veriyorlar. Onlara göre cemiyette realite olarak fertler değil, sosyal sınıflar ve bunlar arasındaki mücadele vardır. Ferdî şahsiyet şekilsiz bir yığının içinde bir noktadan ibarettir. Bu yüzden, ideolojik peşin hükümlerden hareket etmeyen romancılar, bu konu üzerine eğilirlerse hem iyi bir realizm örneği vermiş hemde bizim kendimizi tanımamıza yardım etmiş olurlar." (31)

31. Erol Güngör, Gerçekçi Yazarlara Lir Teklif. Sayı:16, Nisan 1973.

1966 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınları içerisinde yer alan Kelâmî (Verbal) Yapılarda Estetik Organizasyon adlı ayrı basımı yayında Erol Güngör'ün Roman-Hikâye ve Fıkra türleriyle ilgili olarak sistematik bir çalışma içerisine girdiğini, bu türlerde deney yoluyla ilmi bir anlayışla yeni ve ilginç bir araştırma yaptığını görüyoruz. Burada Erol Güngör Hikâye ve Romanda yapı organizasyonunun dayandığı prensipleri araştırıyor. Onun bu çalışmasının bazı bölümlerini tezimize alıyoruz:

" Hikâyede ve Romanda Yapı Organizasyonu
a) Problem

Nükte ve komik üzerinde yapılan araştırmalarla fıkradaki organizasyon kısmen ortaya çıkarılmakla beraber, hikâye ve roman üzerinde şimdiye kadar hiçbir araştırma yapılmış değildir.

Daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, bu problemle ilgili tecrübelerle ait faraziyemizi umûmî müşâhadelerden çıkardığımız ipuçlarına isnat ettirdik. Hikâyeyi meydana getiren unsurların âşinâ olunan bir forma göre tertibi çok defa onun sanat kıymetini düşürmekte, okuyucu üzerinde hoş bir intibâ bırakmamaktadır. Baş tarafını okuduğumuz zaman nasıl gelişeceğini ve nasıl sonuçlanacağını kestirebildiğimiz hikâye bizde sanat eserlerine mahsus teessürî reaksiyonu uyandırmadığı gibi, üstelik menfî bir reaksiyona da yol açıyor. Binaenaleyh, beğenilen bir hikâyede vakaların gelişme seyri hakkındaki tahminimiz hikâyenin hakiki gelişmesiyle ekseriyâ bir tezat teşkil etmektedir. Bu tezatın keskin bir şekilde görülmediği hallerde de yine sürpriz veya yenilik, değişiklik şeklinde bir "beklenmedik netice" ile karşılaşırız.

Bu bölümde yapmış olduğumuz tecrübeler işte bu umûmî müşâhadenin ilmi kıymetini araştırmak maksadıyla tertip ve tatbik edilmiştir.

b- Metod ve Tecrübe düzeni

Hikâyede yapı organizasyonunun araştırılması fıkralarla yapılan tecrübelerle kıyasla metod bakımından büyük güçlükler arz etmektedir. Fıkra, bünyesi itibarıyla hikâyeye nisbeten daha der ve basit olduğu için tecrübî kontrole daha çok imkân veriyor. Halbuki hikâyede bu bünye genişledikçe tecrübedeki mütehavvillerin tesiri ve kontrolü de o nisbette güçleşir. Kalzemenin standardize edilmesiyle bu güçlüklerin büyük bir kısmını ortadan kaldırmak mümkündür. Fakat hikâyelerle yapılan tecrübelerde asıl güçlükte buradan ileri geliyor. Başka bir ifadeyle söylersek, tenbihleri katıyyetle tayin edemediğimiz için, reaksiyonun bu tenbihlerle olan münâsebet derecesini de kat'î bir şekilde tesbit etmemiz güçleşiyor. Biz bu noktaları hesaba katarak, deneklere verdiğimiz tâlimatta yapılan tamamlamaların yarım bırakılan parçaya en uygun düşecek şekilde düşünülmesini, bu estetik uygunluğun dışındaki şahsî mülâhazaları (ahlâkî netice ve) nazarı itibara almamalarını bilhassa belirtmeye çalıştık. Hakîkatte bizim kullandığımız bu tamamlama usûlü, eserin bütünü hakkında verilen hükümlerden daha objektif bir değerlendirmeyi imkân verecek mahiyettedir. Muayyen bir hikâyenin bütünü karşısında denneğin vereceği hüküm, estetik organizasyon faktörünün dışında bir çok faktörlerden müteessir olabilir; fakat yarım kalmış hikâyelerin tamamlanmasında denek kendisine verilen parçaya uygun bir tamamlama yapmak mecburiyetinde kaldığı için, cevapları bu objektif sîtuasyon çerçevesinde tehdit edilmektedir.

Araştırma metodunun tertip ve tatbikinde gösterilen bütün dikkat ve ihtimama rağmen, yukarıda bahsettiğimiz güçlükleri ve mahzurları tamamen giderdiğimizizi iddia edemeyiz. Metodları geliştirilmemiş bir araştırma sahasında ilk defa girişilen bir teşebbüsün mükemmel olmasını beklemez fazla iyimserlik olurdu. Ancak daha ileri safhadaki tetkikler için başlangıç noktası olmak bakımından bizim tecrübelerimizin bir kıymet taşıdığını kabul edebiliriz.

Hikâyelerle yapılan tamamlama tecrübelerinde 10 küçük hikâyeye kullandık. Bunlar sırasıyla:

1) Güzel Sanatlar Uğruna	(O'Henry)
2) Duvar	(J.P. Sartre)
3) Koca Öküz	(Refik Halid Karay)
4) Vehbi Efendinin Şüphesi	(Refik Halid Karay)
5) Aile Saadeti	(O'Henry)
6) Şair	(W.S. Maugham)
7) Bay Çokbilmiş	(W.S. Maugham)
8) Ham Madde	(W.S. Maugham)
9) Misafir	(Albert Camus)
10) Latmazel Fifi	(Guy de Maupassant)

Bu hikâyelerin tecrübe materyeli haline getirilmesi uzun bir zaman aldı. Her şeyden önce, seçilen malzemenin denekler tarafından daha önce görülmemiş olması gerekiyordu. Başlangıçta yirmiden fazla hikâyeye ile yaptığımız on tecrübelerden sonra bu on taneyi en orijinal olarak tesbit ettik. Buna rağmen asıl tecrübelerde yine bunlardan bir veya ikisini okumuş bulunan deneklere rastlandı. İkinci güçlük materyalin uzunluğundan doğuyordu. Yukarıdaki hikâyeler kendi nev'ileri içinde kısa sayılmakla beraber bir deneğin hepsine birden yorulmadan dikkat sarfetmesi ve zihnini toplayarak cevap verebilmesi imkânsızdı. Bu yüzden hepsini de asıllarını bozmayacak şekilde dikkatle kısalttık ve âzamî bir veya iki daktilo sahifesine indirdik.

İkinci safhada bu hikâyeleri vakaların iyice inkişâf ettiği bir yerde, klasik tabiriyle "düğüm noktası"nda kestik ve bu ilk kısımları denek-tamamlama şekilleri ise birincilerin aksine, verilen parçada bâriz olmayan tâlî bir unsurun birdenbire ehemmiyet kazanarak birinci plana geçmesi, veya yepyeni bir faktörün ortaya çıkmasıyla önceki vakaların istikâmetinde tezat yaratacak şekilde tezâhür etmektedir.

Neticelere ait tablodan da görüleceği veçhile, 32 denekten aldığımız cevapların 147'si gradasyon, 159'u da kontrast istikâmetindeki tamamlama şekillerini temsil etmektedir. Bazı hikâyeler bazı denekler tarafından daha önce okunmuş olduğu için 320 cevap 306'ya düşmüştür.

Bu neticeler arasındaki (% 38 ve % 52) fark, manidar bir netice çıkarılabilecek kadar büyük değildir. Daha fazla denek kullanıldığı takdirde böyle bir farkın görüleceği akla gelebilir. Fakat biz kullandığımız malzemenin mahiyetine göre tecrübelerimizdeki denek adedinin kâfi olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, bu türlü bir tecrübenin gerek deneklere vermek üzere ayırdık. Hikâyeler orijinal isimleri altında takdim edilmekle beraber teğhise imkân vermemek için yazarlarını ve alındıkları yerleri bildirmedik. Her deneğe tecrübe materyali ile birlikte on yapraklı boş bir bloknot ve şu tâlimât verildi;

"Burada 1'den 10'a kadar sıralanmış on tane hikâye vardır. Hikâyelerin hepside yarım bırakılmıştır. Siz bunların her birini dikkatle okuduktan sonra kendi zihninizden tamamlayarak son kısmın nasıl olabileceğini numaralı boş kağıtlara sıra ile yazacaksınız. Hikâyeleri tamamlarken şu noktaları gözönünde bulundurunuz;

"1- Burada daima enuygun (baş tarafa ençok uyan) neticeyi, yani nasıl tamamlanırsa en güzel hikâye olacağını düşününüz.

"2- Yazdığınız şeylerin edebî bir kıymeti (üslûp, dil, vs.) olması şart değildir. Daha ziyade vakalara dikkat edecek ve bu ilk yarıdan sonra nasıl bir hadise meydana geleceğini düşüneceksiniz; En beğendiğinizi yazınız.

"3- Bunların içinde daha evvel okumuş olduğunuz hikâyeler varsa numaralı boş kağıda "bunu biliyorum" diye yazınız.

"4- Diğer arkadaşlarınızla da yapılacak olan bu tecrübelerin sıhhatli olması için bunları kimseye göstermeyiniz. Neticeler hakkında size şahsen bilgi verilecektir."

Bu serideki tecrübelerde İstanbul Üniversitesinin muhtelif fakültelerinde talebe olan 32 denek kullanıldı. Bunların üçte ikisini Edebiyat Fakültesi talebeleri teşkil ediyordu.

c) Neticeler

Deneklerden aldığımız cevaplar iki kategori teşkil ediyordu. Birinci kategorideki tamamlama şekilleri hikâyenin ilk yarısında inkişâf eden vakaların yine aynı mantıkî silsile içinde devamı ve neticelenmesini temsil etmektedir. İlk yarıdaki seyir tedricî bir sûrette devam ettirildiği için bu kategorideki cevapları "gradasyon" başlığı altında topladık. Bir tamamlama şeklini bu kategoriye sokarken iki kriter kullanıldı. Bunlardan birincisi, ön tecrübelerde "bu parçanın başından tahmin edilen neticesi ne olabilir" suâline verilen cevaplara uyması, ikinci kriter de hikâyenin ilk yarısına mühim bir yenilik katmamasıdır. Hakikaten gradasyon cevapları, yazarın düğüm noktasında bıraktığı sitüasyonun bir merhale ötesini ifade etmekten ibaret kalmıştır. İkinci kategorideki denekler gerekse tecrübeci için icap ettirdiği zaman ve emeği de hesaba kattığımız takdirde araştırma imkânları hakkında bir fikir edinebiliriz.

d) Neticelerin münâkaşası

Bu tecrübelerden aldığımız neticeler gradasyona nisbetle kontrast (raha doğrusu, beklenmedik netice) istikâmetinde bir fazlalık göstermekle beraber bu rakam mânidar bir fark yaratacak derecede değildir. İki türlü tamamlama şekli hikâyelerin ekserisinde pek az bir fark gösteriyor. Fakat iki tanesinde (7 ve 9 numaralı hikâyeler) kontrast, bir tanesinde (8 numaralı) de gradasyon lehinde büyük bir fark oldu. Deneklerle konuşmak sûretiyle bu farkı anlamaya çalıştık. Hakî-

katte 7 numaralı hikâyeye sürprizli bir şekilde neticeleniyordu. Bilâhare bu sürprizi yaratacak olan unsurlar birinci kısımlar denekler tarafından kolayca fark edilmişti. 9 numaralı hikâyede ise, tâlimâtın sarahatine rağmen, deneklerin ahlâkî normları neticede önemli rol oynamış ve daha önce kâtil olmuş bir adamın (üstelik arap) mutlaka yine bir kötülük işleyeceği düşünülmüştür. 8 numaralı hikâyede denekler hikâyenin başka türlü tamamlanamıyacağını, birinci kısımdaki vakıların kâfi derecede sürpriz teşkil ettiğini söylediler. Binaenaleyh bu üç hikâyeye verilen cevaplardaki anormal farklılaşmayı malzemenin standardizasyonundaki eksikliğe bağlamak gerekiyor." (32)

32. Erol Güngör, Kelâmî (Verbal) Yapılarda Estetik Organizasyon. İst. Üniv.-Edb. Fak. Yay. s. 23-27 İst. 1966.

f- TEMAŞA SANATLARI (SAHNE- PERDE) :

Memleketimizde sanat ve sanatçılara karşı duyulan ilgi maalesef umulan düzeyde değildir. Bunun pek çok sebebi olmakla birlikte, en önemlilerinden birisi devletin bu alanda teşvik edici veya destekleyici tedbirleri yeterince almayışı veya almayışıdır. Erol Güngör'ün bilhassa tiyatro sanatıyla ilgili olarak değindiği düşüncelerinden bir kısmını beraber okuyalım:

"Tanınmış tiyatro ve hikâye yazarı Haldun Taner, İstanbul gazetelerinden birinde devletin sanat ve edebiyat adamlarına karşı kayıtsız kalışını eleştiren bir yazı yazdı. (...) Taner'in Cumhurbaşkanı'ndan istediği şey şimdilik devlet başkanımızın pehlivanlar ve futbolcular gibi sanat adamlarını da çağırıp onlara iltifat etmesidir. Beynin kemirerek geçinen insanların milyarder tüccarlardan daha çok vergi verdiği bir ülkede bu mütevazı isteğin karşılanması bile büyük bir mânâ ifade eder. Sanatçıların saraydan çıkmadıkları, ilim adamlarının reyleriyle padişahların tahttan indirildikleri bir ülkede bir gün gelipde ilim ve sanat adamlarının bakkallarla balıkçılardan daha itibarsız hale düşürülmeleri gerçekten hazindir, ve bu trajedi dünyada sadece Türkiye'de yaşanmaktadır. (33)"

Burada Erol Güngör'ün sanatçı ve ilim adamlarımızın durumunu geçmişle kıyaslıyarak ortaya koyması, ders alınması gereken çok önemli bir tesbittir.

33. Erol Güngör, İlim ve Sanat Karşısında Devlet, Töre, Sayı:76 Eylül 1977.

B- EDEBİYAT KAVRAMINA YÜKLEDİĞİ MANA VE VAZİFE:

a- EDEBİYAT VE EĞİTİCİLİK:

Eğitim ve eğimcilik konusu tarih boyunca bütün milletlerin en önemli meselesi olmuştur. Eğitime gereken ihtimam ve dikkati gösteren milletler daima yükselmiş, yücelmiş ve müreffeh bir hayat idâme etmişlerdir. Bunun aksini yapmış olan milletler ise tarihin karanlıklarında kaybolup gitmişler veya çok trajik durumlarla karşılaşmışlardır.

Erol Güngör bu gerçeği en iyi teşhis etmiş nadir sayılabilecek ilim adamlarımızdan birisidir.

Onun eğitim anlayışı sadece okul sıralarında cereyan eden ve hayatın belli bir dönemini içine alan terbiyecilik zihniyetinden ibaret değildir, bilakis, hayatın her dönemi öğrenmenin vaz geçilmez anları olarak telâkki edilmektedir.

Buna rağmen günümüzde modern eğitimin icabı öğretmen ve eğitiminin durumu ön plâna çıkmış bulunmaktadır. Bu meselenin en dikkat edilmesi gereken tarafları, öğretmenin ekonomik güçsüzlüğünün veya eğitimin finansman probleminin halledilmesi, bir diğeri de eğitimde verimliliğin, kalitenin yükseltilmesidir ki, bu da iktisadî yönün halledilmesine bağlıdır.

"Eğitcilik ve öğreticilik her zaman meslekten olmayı gerektirmez; bu açıdan öğretmenliği meslek edinenler asıl büyük öğretici-eğitici kitle içinde bir azlık teşkil ederler. Hepimizin birinci derecede eğiticileri anne ve babalarımızdır. Öğretmen, hayatımızın ancak belli bir döneminde karşımıza çıkar. Öğrendiklerimizin pek çoğunu gayri resmî yollardan, yani doğrudan doğruya öğretici gaye taşımayan kaynaklardan almışızdır. Ve nihayet, insanlığın büyük öğreticileri vardır;

bunlar sadece bir dershâne kalabalığına değil bütün dünya-ya hitap ederek hepimizin hayatına yön vermişlerdir.

Fakat bugün eğitici ve öğretici denince bu işi meslek edinen ve o maksatla yetiştirilmiş olan kimseleri anlıyoruz. Bunun sebebi, modern çağda eğitim ve öğretimin gitgide daha çok formel bir mahiyet kazanmasıdır. Geçmiş yüzyılların büyük ilim, sanat ve fikir adamları, idarecileri bu günkü gibi mektep sıralarından yetişmiş kimseler değildi. Bunlar birer ustanın yanında şahsî münâsebetler içinde eğitimlerini tamamlıyorlardı..." (34)

Geçmişinin eğitiminin usta-çırak ilişkisi şeklinde olmasına karşılık günümüzde bunun çok daha modern araç-gereç ve sistemlerle yapıldığı bir gerçektir. Sosyal değişmeye bağlı olarak eğitim sistemlerinde de belirli bir yapı değişikliği meydana gelmektedir. Geçmişin nakilci eğitiminin yerini daha aktif ve daha girişimci, yenilik düşüncesinin hâkim olduğu bir eğitim anlayışı almıştır.

"Sosyal değişimin çok az olduğu dönemlerde öğretmenin esas görevi geleneği mümkün olduğu kadar noksansız bir şekilde muhafaza etmek ve onu yeni nesillere olduğu gibi aktarmak olmuştur. Bilgi devamlı oluşan bir şey değil, tamamlanmış bir kitap gibi telâkkî edilmiş. bu tamamlanmış bilgiyi en çok hafızasına yerleştiren kimse en iyi öğretmen sayılmıştır. Öğretmenin yaptığı iş standart eserleri takip etmek, bunları serh ve izah etmektir. Bu türlü bir eğitim, çağın ilim ve bilgi anlayışının bir sonucudur..."

Türkiye'de öğretmen meselesi ilk defa Batılı veya modern tarzda eğitimin girişiyle ortaya çıkmıştır. Çünkü o

zamana kadar yürüyüp gelen din eğitimi ve öğretimi dışında yeni bir tahsil ve bu tahsili verecek yeni insanlar söz konusu oluyordu. Bu yüzden öğretmen yetiştirmenin başlangıcını, meârif ıslahı hareketlerinin başladığı zamana götürebiliriz. Medresenin dışında okullar çoğaldıkça bunlar için öğretmen bulmak da bir problem teşkil ediyordu. Fakat bu okullar uzun süre medrese alışkanlığının tam dışına çıkamamış ve tedrisat büyük ölçüde klâsik dillere, tarih ve edebiyata dayandığı için, başka kaynaklardan yetişmiş kimseler buralarla öğretmen kadrosunu doldurmuşlardı...

Köy enstitüleri bizde eğitim, öğretim, öğretmen ve kalkınma anlayışı bakımından tipik olduğu için üzerinde kısaca da olsa durmamız gerekiyor.... Enstitü mezunu öğretmenler köylerde hem çocukları okutacaklar, hem köylüye çiftçilik, hayvancılık, hattâ yapı işlerinde hocalık ve rehberlik edeceklerdi. Bütün bunlar şehirlerdeki ortaokullar seviyesinde verilen bir tahsille sağlanmış olacaktı. Başka bir deyişle Köy Enstitüsü mezunu şimdi her biri en az lise çapında meslek okullarında yetişmiş teknisyenlerle yaptırdığımız işleri tek başına bilecek ve uygulayacaktı. Sonucun tam mânâsıyla bir fiyasko olduğunu hepimiz biliyoruz. Enstitü mezunları örnek çiftçilik göstermeleri için kendilerine tahsis edilen tarlaları bile kullanamamış, onların yerine köylü bu toprağı işlemişti." (35)

Hasan Âli Yücel döneminin yanlış politikasının bir neticesi olarak kurulmuş olan Köy Enstitülerinin şehir ortaokullarının eğitim seviyesi ile mezun olmuş öğretmenlerle

köylerde hem çocuk okutacaklar hem tarımda bilinçli olarak ziraat yapmayı sağlayacaklardı.

Bütün bunların hiç biri gayesine ulaşamamış ve bu alanda yapılan yatırımlar hebe olmuştur.

"Orta ve yüksek tahsil seviyesinde öğretmen yetiştirme fikri geri plâna atılmış olmakla birlikte, bu müesseselere öğretmen veren okulların oldukça eski ve sağlam geleneklere sahip oluşu yüzünden, Türkiye'de özellikle orta öğretim uzun yıllar kaliteli öğretmen sıkıntısı çekmedi. Ortaokul ve lise sayısı oldukça azdı, bunlara öğretmen yetiştiren okullar ise memleketin o zaman için kalburüstü personeli ile teçhiz edilmiştir. Bugün geriye doğru baktığımızda, o günlerin orta ve lise öğretmenlerinde şimdi pek nadir rastlanan bir bilgi ve şahsiyet bütünlüğünün mevcut olduğunu çok iyi hatırlarız.

Bu gün öğretmen meselesi özellikle iki açıdan büyük bir dert halindedir ki, bunlardan biri iktisâdî, diğeri bir zihniyet meselesi olarak karşımıza çıkıyor. İktisâdî mesele öğretmenlik mesleğini itibarsız kılan ve öğretmeni karnını doyuramaz hale getiren bir büyük değişme ile ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin kalkınma hareketine geçmediği bir devirde devletten maaş alanlar oldukça refah içinde yaşayan bir zümre teşkil ediyorlardı. ve öğretmenler de bunların arasındaydı. Ancak sabit gelirlerin ağırlaşan hayat şartlarıyla baş edemediği iktisâdî değişme çağında öğretmenler gitgide sefilleşen memur kitlesinin başında yer almışlardı. Bu sefalet öğretmenlik mesleğini cazip olmaktan çıkardığı için, genellikle başka mesleklere ait tahsile imkânı bulunmayanların oraya dolmalarına yol açmaktadır. Diğer taraftan mesleğe karşı hiçbir heves bırakmayan yoksulluk öğretmenlerde ancak isyankâr duy-

guları geliştirmiştir ki bu hal Türkiye'de öğretmenlerle birlikte okumuş kitlerde rastlanan genel manzaranın bir numnesidir." (36)

Erol Güngör bu bölümde öğretmenlik mesleğinin. Öğretmenlerin iktisadî yönden son derece sıkıntıya düşürülmesi netcesi en son tercih edilen bir meslek haline gelişini izah etmektedir. Meselenin nemi açısından, eğitimin kaliteli hale gelmesini sağlamak bakımından öğretmenin mal meselelerinin hallinin gerekliliğine değinmektedir.

kinci olarak da milli eğitimde zihniyet meselesi üzerinde durmaktadır.

"kinci mesele zihniyetle yani Türkiye'yi idare eden elitlerin eğitim ve kalkınma anlayışlarıyla ilgilidir ve birinciden daha önemlidir. Bütün problem, Türkiye'nin kalkınmasında neye ve kimlere öncelik verileceği noktasındaki anlayış farkından kaynaklanmaktadır.

Türkiye az gelişmiş bir ülkedir; dolayısıyla elindeki kaynaklar sınırlıdır ve bu sınırlı kaynakları en verimli yerlere yatırabilmek için bir tercih sıralaması yapmak zorundadır. Bu tercih şimdiye kadar hep umûmî tahsil lehinde yapılmış, yani herkesin ilkokuldan geçmesi ve okur-yazar oranının yzdeyze çıkarılmasıyla ülkenin kalkınacağı zannedilmiştir. Bu düşünce öğrenciye öncelik verilmesini, ğretmen meselesinin geri planda bırakılmamasını gerektirir. Hedef edinilen eğitimi verebilmek için iyi yetişmiş insan gücüne ihtiyaç yoktur. Fakat ilk eğitim bu anlayış sahiplerinin düşünmediği kadar önemli bir iştir. Ve bu önemi dolayısıyla bütün ileri ülkelerde ilkokullara ğretmen yetiştiren okullarda niversite dengi bir eğitim yapılır. şunu hemen belirtelim ki,

ilkokul öğretmenlerinin üniversite tahsili görmesi, ilkokul çocuğuna yüksek seviyede bilgiler vermesi için değildir. Tersine, ortada öğretimden çok burada bir eğitim meselesi vardır ve eğitim bilgi aktarmaktan çok daha önemli, daha zor bir iştir." (37)

Bütün ileri gitmiş Batılı ülkelerde eğitime gereken ilgi ve önem verilmiş ve bunun neticesinde çok önemli mesafeler katedilmiştir. Bizde ise adeta bunun tersi yapılmış eğitimcilerin yetişmesinde Batı'lı ileri gitmiş devletlerin göz önünde tuttıkları tedbirler uygulanmamış kalite değil sadece okur- yazar olma yeterli bulunmuştur.

Bizim eğitimde yaptığımız yanlışlardan birisi de orta öğretimde takip edilen eğitim politikasıdır. Batı'lılar orta öğretimde iki tip insan yetiştirmesine önem veriyorlar birisi mesleğe yönelik eğitimle hayata hazırlamak, diğeri üniversite tahsili yapmasına imkân verecek tahsili sağlamak. Bununla ilgili görüşleri Erol Güngör'den aktarıyoruz:

"Bizde en az anlaşılan ve önem verilen öğretmen, orta tahsil öğretmeni olmuştur. Bütün kalkınmış ülkelerde orta öğretimin iki gayesi ve iki sahəsi vardır. Birincisi meslek eğitimi vermek ve doğrudan doğruya hayata atılacak insanları yetiştirmek, ikincisi ise yüksek tahsile öğrenci hazırlamak. Meslek eğitimi teknik bilgi ve maharetler gerektirdiği için, bunları öğretecek olanların iyi birer teknisyen olmaları çok defa yeterlidir. Fakat yegâne gayesi yüksek tahsile öğrenci hazırlamak olan liselerde öğretmenlik yapanlar yüksek tahsilin mahiyetini ve problemlerini iyi bilen insanlar olarak yetiştirmek zorundadırlar. Tabir caizse, bunlar liselerde çalışan üniversite hocaları gibidirler. Türkiye'de yakın zamanlara kadar orta tahsilin bu fonksiyonları hiç gözetil-

memiş ve ortaokul mezunluğu, lise mezunluğu gibi başlıbaşına tahsil kademeleri ortaya çıkmıştır.

Hangi seviyede olursa olsun öğretimin niteliğine baktığımız zaman eskiye nisbetle hiç de önemli bir yol aldığımız söylenemez. Medresenin asıl kusuru yaratıcı bilgiye kapalı kalması, kitabı veya hocayı değişmez otorite diye kabul etmesiydi. Bugün öğretmenlerimizin, kendi yetişmelerinin kaçınılmaz bir sonucu olarak, aynı kısırlık içinde bulunduklarını görüyoruz.

Bu kısırlık daha için başında bir metod hatasından doğuyor. Öğretmenin vazîfesi öğrencideki kabiliyeti ortaya çıkarmak ve onun işlenmesine yardımcı olmaktır. Bunu yapabilmek için öğretmenin kabiliyetli ve yaratıcı olması şarttır. Öğretmen yetiştirilirken belli bilgiler, öğrenip aktaracak adamlar yetiştirilmesi hedef alınınca, yaratıcı kabiliyetler büyük ölçüde öldürülüyor demektir. Öğretmen kendinde olmayan bir şeyi başkasına veremez. Eğer o kendi tahsili içinde bilgiyi şahsen araştırıp ortaya çıkarmanın ne demek olduğunu öğrenmemişse, öğrenci karşısında sadece spikerlik hizmeti yapar; nitekim spikerler başkasının hazırladığı metni kalabalığa aktarmaktan başka iş yapmazlar." (38)

Türkiye'nin eğitim meselesi dün olduğu gibi bugünde halledilmemiş olmasından kaynaklanan bir önemi hâizdir. Erol Güngör Medrese eğitimi ile günümüzdeki sözde modern eğitimi kıyaslıyan ve fazla bir farklılık, günümüz eğitime göre olmadığı, hattâ medrese eğitiminin asıl kusurunun yaratıcı bilgiye kapalı olması ve kitap ile hocayı otorite diye kabul etmesiydi. Şeklindeki tesbiti yerinde ve gerçekçi bir gözleme dayanmaktadır.

Bir diğ er husus günümüzde öğretmen yetiştirilmesinde mesleğ i de mesleğ e yönelik, uygulamaların yetersiz kalış ı, meslek iç i eğ itimin çok fazla ihmal edilmiş tir. Öğ retmenin kendi konusuyla ilgili yenilikleri takip edemeyiş i ve kendini yenileyememesi bir diğ er aksak taraf ı sergilenmektedir.

"Öğ retmenin bu fonksiyona hiç dikkat edilmemesi yüzünden, meslek iç i eğ itim de tamamiyle ihmal edilmiş tir. Bir Öğ retmen, okulu bitirip mesleğ e atıldıktan sonra kendi konusund a meydana gelen değ iş meleri ve yenilikleri hiç bir sű rette takip etmez, ederse de bu onun şahs ı ve ferdi gayretine bağı lı bir iş tir. Özellikle insan ı yenileşt irecek uyarımların çok az olduğı tağ ra kasabalarında öğretmenlerin hayat ı okuldaki ders rutininin dış ında şehir kulübünün oyun masalarında geçmektedir. Onu yeni kalmaya ve taze tutmaya yarayacak ne bir teş vik ne de kontrol mekanizması mevcuttur.

Öğ retmen eğ itim sisteminin bir parças ı olduğı na göre, ancak sistemin bű tünü içinde bir yeri ve yönü vardır. Öğ retmeni değ erlendirirken, onun bağı lı bulunduğı sisteme ait standartları ve değ erleri göz önünde tutmak zorundayız. Bu açıdan bakıldığında acaba Türkiye'de mill ı eğ itimin temel prensipleri ve hedefleri nelerdir ? Bizim  lkemizde öğretmenin ülke çocuklarına neleri, hangi önem sırasına göre vermesi beklenmektedir? Nasıl bir insan tipinin veyâ tiplerinin yetişmesini istiyoruz? Bu insan tipi bizim hangi hedeflere ulaşmamızda yardımcı olacaktır?

Bu sorulara açıkca bir cevap verebileceğimizi söyleyemeyiz. Eski eğ itimin belli değ erleri vardı. Çünkü o eğ itim kıymet sistemi bakımından istikrarlı bir cemiyeti temsil ediyordu. Türkiye yıllardan beri devamlı değ iş me halindedir; klasik değ erlerden vaz geçilmiş, fakat yeni cemiyetin hangi

esaslara dayanacağı bir türlü belli olmamıştır. Meselâ medrese eğitimi terk edilmiş, fakat o eğitimin sadece muhtevası ve dayandığı otoriteler değişmiştir..." (39)

Millî Eğitim kavramının ne mânâya geldiği, bu kavramın ne ifade ettiği hususunda açıklayıcı bilgiler veren Erol Güngör millî kelimesinin mânâsı Türk millî eğitimi mânâsına geldiğini ve yapılacak eğitimin de bu mânâyı uygun olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Millî eğitimin iktidarların değişmesine paralel olarak sık sık değişmesinin ve kalıcı bir eğitim politikasının olmamasının mahzurlarını açıklarken şunları söylemektedir:

"... Hür düşünce denilince, bir düşüncenin esareti adına öbürüne isyan etmek anlaşılmaktadır. Diğer tarafları eğitimde kâbiliyetlerin mi ortaya çıkarılacağı, yoksa eşitliğin mutlak bir değer olarak mı kabul edileceği belli değildir. Fakat muhakkak ki burada en tartışmalı konu "Millî eğitim" kavramının ifade ettiği değerlerin neler olduğudur. Bu tabir kullanıldığına göre Türk milleti için düşünülen bir eğitim söz konusudur. Acaba Türk milletine verilen eğitimle onun millî değerlerini mi geliştireceğiz. Yoksa ona yeni bir değer sistemi mi aşılayacağız, yoksa her ikisinin bir karışımını mı düşünüyoruz? Bu noktaların açıklığa kavuşması yüzünden millî eğitimin sık sık hükümet politikalarına göre yön değiştirdiğine şahit oluyoruz. Bu kargaşalık içinde Türk tarihinin millî eğitime zararlı olduğunu düşünerek bütün okullardan Türk büyüklerinin resimlerini ve Türk tarihine ait levhaları kaldıran bulunanlar bile görülmüştür.

Bir ÷lkede millî eēitimin esasları, bir devlet politikası halinde tesbit edilmedikce, öğretmen karanlık orman içinde yol bulmaya çalışan bir insan olmaktan kurtulamıyacaktır. (40)

Yüzyıllar boyu dünya siyâsetine yön vermiş, liderlik etmiş güçlü devletler kurmuş bir milletin bu günkü hali gerçekten son derece trajik bir manzara arz etmektedir. Devleti ve hayat kaynaēı millî eğitimimizi akıllı politikalar takip edecek kadroların, en kısa süre içerisinde gelerek, şehir kulüplerinde veyâ karnını doyurmak için bir iş peşinde koşmak zorunda kalan öğretmenlerimizin aslı vazîfelerini ifa edecek seviyeye gelmelerine yardımcı olmalarını temennî ediyoruz. Gerçekci ve ciddi çalışmaların, objektif değerlendirmelerin neticeleri olan Erol Güngör'ün eserlerinin konuyla alâkalı kişilerin tekrar tekrar okumalarında hem memleketin, hem de yeni nesillerin yetişmelerinde faydalı olacaktır.

b- EDEBİYAT VE ÇOCUK EĞİTİMİ:

Çocuk eğitimi hemen her dönemde bütün idarelerin en önemli eğitim konuları olarak geçerliliğini korumuştur. Bugün de aynı şekilde önemli bir mesele olarak karşımızdadır.

Çocuk eğitimi konusu Erol Güngör'de değişik görüş ve değerlendirmelerle ele alınmıştır. Bilhassa inkılâp geçiren ülkelerde çocukların eğitimine özel bir îtina verilmiştir ve verilmektedir.

"Aslında parlementer idare gibi, çocuk konusu da Cumhuriyet'ten önce başlamış şeylerdir. Çocuğun özel bir önem taşıması daha çok inkılâp geçiren ülkelerde görülmüştür, bir inkılâp idaresi kendi anti tezi olan eski sistemi toplumdaki silebilmek için yeni nesillere dayanmak zorundadır. Ancak yeni nesillerdir ki eski ile herhangi bir hatıra veya menfaat bağlantıları kalmaz, kendilerine yetişme süresince öğretilen şeylere göre bir düşünce sahibi olurlar. Meşrûtiyet inkılâpçıları İkinci Meşrûtiyet hareketini karanlık ile aydınlık arasında kesin bir çizgi gibi görüyorlar, hem kendilerini meşrû ve haklı kılmak, hem de kendi kafalarında bir nesil yetiştirmek için okul eğitimine büyük bir önem veriyorlardı. Okullarda çocuklara esas itibarıyla "Millî" bir terbiye veriliyor bu terbiyenin esas unsurlarını vatan, bayrak, hürriyet gibi kavramlar teşkil ediyordu..... Batı eğitimi paralelinde Türk okulları islah edilmeye başlandı. Modern psikoloji bilgilerinin ışığında çocuk hakkında yeni bir anlayış doğmaya başladı. En çok üzerinde durulan nokta çocuğa büyüklerin alışkanlıkları ve düşünceleri yönünde yapılacak müdâhalelerden şiddetle kaçınılması gerektiği idi. Çocuk mümkün olduğu kadar serbest bırakıla-

cak, kendi kabiliyetlerini geliştirmesi için ona imkân verilecekti." (41)

Modern eğitimde çocuğun yetişmesinde takip edilen yol öncelikle kabiliyetlerinin ortaya çıkmasını sağlayacak şekilde hazırlanması gerekir.

Her cemiyet kendi dünya görüşüne uygun nesiller yetiştirmenin yollarını arar, cemiyetin istikrarı v mutluluğu için böyle olması şarttır. Farklı şekilde çocuk eğitimi vermek düşünceleri istikrarsızlığı ve bunalımları beraberinde getirecektir.

"Eğitimin, ideolojik tavırlardan ayrı düşünülmesi beklenemezdi. Her cemiyet kendi dünya görüşüne uygun nesiller yetiştirmeye çalışır; böyle olması cemiyetin istikrarı ve devamlılığı için şarttır. Meşrûtiyet devrinde böyle bir ideoloji kavgası cereyan ediyordu. Ve dolayısıyla çocuk konusunda farklı görüşler çarpışıyordu. Bazıları eğitimin bir psikolojik haddiseden ibaret olduğunu, bu yüzden dünyanın hen yerinde aynı esaslara bağlı bir eğitim sistemi bulunması ve muhtevasının da objektif bilgilerden ibaret olması gerektiğini söyleyen liberal bir istikâmet tutturmuşlardı. Bu fikir, Ziya Gökalp'in " Millî terbiye" tezi lehine mücadeleyi kaybetti. Gökalp her ülkede orta tahsilin o ülkeye iyi vatandaşlar yetiştirmek üzere planlandığını, objektif ve ilmi bilgilerin daha sonra verilmesi gerektiğini söylüyordu. Çocuk yine önemini devam ettirdi. Hakîkette Cumhuriyet bir bakıma Ziya Gökalp ekolünün eğitim sistemine ve teşkilatına hakimiyetini sağlamıştı. Bazı kalıplar ister istemez hemen değiştirildi. Ve çocuklara kahraman olarak artık "Niyaziler ve Enverler" yerine Cumhuriyet liderleri gösterilmeye başlandı. Şiirler bu yeniler adına okunuyor ve yazılıyor, yine rejimin

eskisinden ne kadar aydınlık olduğu her vesile ile öğretiliyordu. Okul kitaplarının ilk sayfelerinde mutlaka Atatürk'ün ve ondan sonra İnönü'nün bir ara Atatürk, İnönü ve Fevzi Çakmak resimleri bulunuyordu. Meşrûtiyet'ten Cumhuriyet'e geçiş sırasında millî devlet fikri günün şartlarıyla iyice kuvvetlenmiş olduğu için, çocuk terbiyesinde bu gelişmenin etkileri daha çok hissedilmeye başladı." (42)

Hemen her alanda kabuk değiştiren Türkiye'nin eğitim alanında da bu değişimden nasibini almaması düşünülemezdi. Geçmişin eğitim sistemi olan medrese eğitiminin yerini yavaş yavaş Meşrûtiyet ve Cumhuriyet döneminin Batı'lı tarzdaki eğitim sistemleri almaya başlamıştır. Çocuklara artık Cumhuriyet döneminin etkili şahsiyetlerinin tanıtılmasına ve onların görüş ve fikirlerinin öğretilmesine başlanmıştır.

Osmanlı döneminin sakin hayat düzeni Cumhuriyet döneminde yerini nüfusun da süratle artması neticesinde daha karmaşık ve daha problemlili bir görünüm arz etmeye başlamıştır. Çocuğun yetiştirilmesi eskiye göre daha zor şartlar içerisinde oluyordu. Eskinin aile ve çevre terbiyesi artık yetmez olmuş ve devlete daha çok vazife düşmeye başlamıştır. Bu bakımdan Cumhuriyet döneminin üzerine düşen vazife daha büyük önem arz etmektedir.

"... Cumhuriyetin çocuk konusunda karşılaştığı sorumluluklar eski devirlere göre çok büyük olmuştur; belki başarısızlığının ana sebebi olarak da bu talihsizliği göstermek mümkündür. Süratli bir nüfus artışı ve süratli bir şehirleşme çocuk konusunda yeni ve büyük problemler getirmiştir. Hayatın sakin, nüfusun az, sosyal değişimin yavaş olduğu eski devirlerde çocuk ailesinin ve yakın çevresinin yardımıyla

istendiği gibi şekillendiriliyor, cemiyetin ideal insan tipine yaklaştırılıyordu. Bu bakımdan Osmanlı Cemiyetinde çocuğun durumu bugünküne kıyasla çok iyi sayılabilirdi. Fakat aile eğitiminin yetmediği üstelik ailenin eğitim verme imkânlarını kaybettiği bir devirde devlete büyük işler düşüyordu ki, Cumhuriyet Türkiye'sinde bu işler yapılamadı.

Anne ve babanın çalışmak zorunda oldukları bir toplumda aile çocuk terbiyecisi olma rolünü büyük ölçüde kaybetmektedir."

Çocuğun yetiştirilmesinde Cumhuriyet döneminde yapılan yatırımlar umûmiyetle ilkokul çağı çocuğu üzerinde yoğunlaştırılmış ve eğitim harcamalarının çok büyük bir kısmı bu alana kaydırılmıştır. Burada yapılan yanlışlık, bir milletin geleceği demek olan çocuğun tahsil seviyesi en düşük bir kesimin eğitimciliğine terk edilmiş olmasıdır. Halbuki hiçbir Batı'lı ülkede böyle bir durum yoktur. Bu çarpıklığı dile getiren Erol Güngör, bazı Batı'lı devletlerde bu iş için üniversite tahsilinin bile az bulunduğunu ifade etmektedir.

"Çocuğun okul eğitimi şeklen düzgün görünmekle birlikte, bu kesim belki okul -dışı hayattan daha ciddi problemlerle doludur. Cumhuriyetin eğitim politikasında ilkokula çok büyük önem verilmiş, devlet ve maârif bütçesinin büyük kısmı ilkokul seferberliğine harcanmıştır. Bu ilginin pedagojik gerekçesi sorulduğu zaman, çocukluk çağının insan gelişmesi bakımından en önemli çağ olduğu söylenir. Fakat gariptir ki insan hayatının en önemli çağındaki çocukların yetiştirilmesi en alt seviyede bir tahsil ve tecrübeden geçmiş insanlara bırakılmıştır. Bugün hiç bir "modern" ülkede orta tahsil içinde ve liseden alt seviyede bir tahsil ile ilkokul öğretmeni

yetiştirildiği görülmüş değildir. Bazı Batı ülkelerinde bu iş için Üniversite tahsili bile artık az bulunmaktadır."

Bir diğer önemli nokta son seneler içerisinde öğretmen zümresi içerisinde yerleşen veya yerleştirilen marksist cereyanın zaten istenilen kalite ve seviyede olmayan millî eğitimimizin daha da içinden çıkılmaz bir hal almasına sebebiyet vermesidir. Bununla ilgili olarak Erol Güngör'ün tesbitlerini alıyoruz:

"Son on yıl içinde öğretmen zümresi içine yerleşen marksist cereyan bu yarım eğitim faaliyetine de iyice sekte vurmuş bulunuyor. Bu günkü ilk eğitim... millî kültüre uzak ve düşman çocuklar yetiştirme şekline dönmüştür. Çocuklar her şeyden önce "toplumdaki menfaat çatışmalarının guuruna varma ve marksist ihtilalin karşısında olan her şeye kin besleme" esasına göre yetiştirilmektedirler. Günümüzde hükümet politikasının eğitimde millî kültürü kaldırma prensibi de bu gelişmeye yardımcı olmaktadır.

Türkiye'deki hızlı ve düzensiz sosyal değişme büyük şehirlerde pek çok çocuğun, ailelerin hattâ eğitim kurumlarının her türlü kontrolün dışında bir sefalet ve sefahat hayatı yaşamasına yol açmıştır. Bu çocukların sayısı günden güne artarken devletin ne çocuk suçlarını önleyici, ne suçlu çocukları ıslâh edici, ne kimsesiz çocukları yetiştirici hiç bir tedbir almadığı dikkati çekiyor. Bu binlerce çocuk şimdilik gazeteci ve televizyoncuların zaman zaman baş vurdukları bir "konu" dan ibarettir. İşin garibi, Cumhuriyet dönemi ile ondan önceki devir karşılaştırılırken sık sık Tevfik Fikret'in meşhur "Sis" şiiri okunur. Oradaki "kimsesiz avâre çocuklar" eski devrin yüz karası olarak anılır. Fikret'in zamanında onun hassas kalbine pek dokunan avâre çocukların

sayısı herhalde birkaç yüzü bulmazdı. Yazıkki Türkiye suçları önleyici tedbirler almak şöyle dursun, işlenen suçlar için bir "çocuk mahkemesi" bile kurmuş değildir." (43)

Bir milletin geleceğinin garantisi durumundaki çocukların istenilen seviyede bir eğitime tâbi tutulmamalarının yanında adeta bir başıbozuklar ordusu meydana gelmesinin önüne geçilmemiş olması ve okullarda marksist ihanetin dallanıp budaklanmasının önlenmemesi bu millete çok büyük zararların açılmasına sebebiyet vermiştir. Cumhuriyet devrinin idareci ve eğitimcileri kendi başarısızlıklarına kılıf bulmak gayreti ile bir diğer deyişle "mangalda kül bırakmayanlar" tutarlı ve millî değerlere bağlı bir eğitimi gerçekleştirmemişlerdir. Türkiye çocukları koruyucu tedbirleri de yazıkki almamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında çocukların faydalandıkları eğitici kitaplar da çok azdı. Daha sonraları çok partili sisteme geçince eğitimin de kalitesinde olumlu bir gelişme gözlenmeye başlanmıştır. Özel okulların açılması bu yöndeki olumlu gelişmeleri hızlandırmıştır.

"Cumhuriyetin ilk yirmiyedi yılında bazı istisnalarla, çocukların okudukları şeyler okul kitaplarından ve diğer devlet yayınlarından ibaretti: bunların sayısı ise çok azdı. Çok partili hayata geçişle birlikte basın hayatının büyük ölçüde zenginleşmesi çocukları da etkiledi. Çocuk eğitiminde resmî olanların yanı sıra özel yayınlar ortaya çıktı. Özel yayınlar devlet yayınları gibi merkezi bir kontrol sisteme tâbi olmadığı için bunlar da satış kabiliyeti önemli bir unsur teşkil etmiştir. Türkiye'de nüfusun yüzde elliden fazlasının yirmibeş yaşın altında olduğu, bunların arasında da çocukların çoğunluğu teşkil ettiği düşünülürse, çocuğa hitaben yapılacak yayınların ne kadar büyük para getireceği kolayca görülür. Nitekim çocuk edebiyatının başlıca firmaları yüksek tirajlı günlük gazeteler olmuştur. Bunların karşısında devlet adına çocuk yayını mevcut değildir.

Günümüz çocuk yayınları arasında tercüme olanlarla yerliler birbirine çok zıt muhtevalar taşır gibi görünmekle birlikte, taşıdıkları temel kıymetler bakımından birbirine çok benzemektedir. Çoğu Amerikan menşeli macera hikâyeleri (resimli) çocuklarımızın ve büyüklerin başlıca gıdası olmuş bulunuyor . Bunlara karşı çıkanların alternatif olarak ileri sürdükleri ise sadece kılık değiştirmiş kahramanlardan ibarettir. Yani yerli macera kitapları yabancıların kötü bir kopyasıdır. Bunların dışında ideolojik mesajı ağır basan bir grup yerli yayına rastlanıyor. Bu grupta bazıları hayvan hikâyeleri (Kırmızı karıncaların siyahları nasıl yediği) vesaire yoluyla marksist düşünceler açıklamayı hedef edinmiş bir kısmı ise, Türk-İslâm tarihinden örnek hikâyeler yoluyla geleneksel değerleri yerleştirmeyi esas tutmuştur." (44)

Türkiye'de Cumhuriyet döneminde çocukların eğitimi için yapılan çalışmaların ve çocuklara yönelik yayınların kısa bir durumunu değerlendiren Erol Güngör bu alanda tamamen bir kargaşanın ve asıl hedef dışında bir çalışmanın bulunduğunu ortaya koyuyor. Bir kısım yayıncılar Amerikan macera hikâyelerinin basımını yapıp pazarlarken, bir kısmının sözde yerli imajı vererek bunların kötü birer kopyasını pazarlıyor ve bir kısmı da bu tür çocuk yayınlarıyla marksist probagandayı hedeflemektedir diyor.

Bu gün Türkiye'de bilhassa çocuk eğitiminde tamamen bir gayesizlik hüküm sürmektedir. Gerek resmî devlet okulları gerekse özel okullar yarının yetişkinlerini, cemiyet bireylerini nasıl ve ne istikâmetle yönlendirerek yetiştireceği hususunu tam mânâsıyla tesbit edebilmiş değillerdir.

"İdeolejik çocuk kitaplarının, özellikle marksist olan-
larının çocuğa o fikirleri vermekten ziyade yazarın heveslerini
ve hırslarını tatmin etmiş olması daha kuvvetli bir ihtimal
olarak görünüyor, çünkü bunlarda çocuk gelişmesinin ve çocuk
düşüncesinin özellikleri hiç hesaba katılmamaktadır.

(...) Gerek resmî eğitimde gerekse özel yayınlarda ço-
cuğun psikolojik yapısı ve ihtiyaçları görülüp gözetilmediği
gibi, onun nasıl bir cemiyet için hazırlanacağı konusu da
açıklığa kavuşmamıştır. Bir tarafta Marksist, bir tarafta
İslâmcı, bir tarafta Türkçü, bir tarafta Amerikancı- Kozmo-
polit, bazan birkaçının bir karışımı dünya görüşlerinin çocuk
yayınlara yansımaları sadece Türkiye'nin çoğulcu demokratik
bünyesi ve fikir hürriyetiyle izah edilemez. Cumhuriyet Türk
toplumunda bir değer sisteminin çöküşüne şahid olmuş, fakat
bu yıkıntının üzerine yeni bir sistem getirememiştir.....
Türk çocuğu fedakârlık, ferâgat, yardımseverlik ilh. gibi ge-
leneksel değerlere göre mi yetiştirilecek, her şeyin para
ile alınıp satıldığı bir topluma mı hazırlanacak, yoksa eşit-
lik ve adalet uğruna başkalarının kanını dökmek üzere bir
doktrinin aşılama programına mı tabi tutulacaktır?

... Bu kargaşalıkta en zararlı çıkanların çocuklar
olduğunu da inkâr edemeyiz." (45)

Erol Güngör'ün yukarıdaki yazısının son bölümünde de
ifade ettiği gibi Cumhuriyet Türkiye'si çocuk eğitimi alanın-
da gerçekten bir kargaşa içerisinde. Cumhuriyet Türk toplu-
munda bir değer sisteminin çöküşüne şahid olmuş; lâkin, onun
yerini alabilecek yeni bir değer sistemi kurmayı başaramamış-
tır. Türk toplumunun bu gün içerisine düşürülmüş olduğu bu
güçlüklerin temelinde bu arayışları ve sıkıntıları görmemiz

gerekir. Toplumun, geçmişin millî, manevî değerlerinden her geçen gün biraz daha uzaklaşması ve her şeyin maddeyle ölçülüp- biçildiği bir anlayışa doğru yönelmesi güçlüklerin odak noktası olarak gösterilmektedir.

Bir diğer olumsuzluk da yabancı dille eğitim veren okulların giriş imtihanlarında çocuklara sorulan soruların bir üniversite öğrencisinin dahi yapmakta zorluk çekeceği ağırlıkta olması ve çocukların adeta yarış atı gibi bu imtihanlarda başarılı olmalarını sağlamak gayesiyle kapasitele-
rinin çok üzerinde zorlanmalarıdır.

" Yabancı dille tedrisat yapan okullara giriş imtihanlarında ilkökul mezunu çocuklara sorulan soruları veya bu imtihanlara hazırlık kurslarında öğretilen şeyleri inceleyenler, Türkiye'de büyük bir facianın cereyan ettiğini kolayca görebilirler. Tekrar söyleyelim, bu tam bir faciadır. Bir parça çocuk psikolojisi bilenler eğitimden birazcık anlayanlar bile çocuklarımıza bu vesile ile resmen zulüm yaptığımızı kabul edeceklerdir. Bu imtihanlardaki " Genel yetenek" sorularının büyük bir kısmının üniversite giriş imtihanlarındaki sorularla aynı mahiyette olduğunu söylersek şimdiden bir fikir edinebilirsiniz.

İlkokul sonrası faciasının hazırlıkları daha yedi ya-
şından başlamaktadır. Nice ana-babalar çocuklarını daha tah-
silin başlangıcında hazırlanmaya zorlarlar.

Yabancı dilli okullara en iyi hazırlayan ilkokulların hangileri olduğu bellidir, yani bazı okullar giriş imtihanlarında en çok başarılı öğrenciye sahip bulunmak gibi bir şöhret kazanmışlardır. Böyle bir şöhret ister istemez ilkokullar

arasında rekabete yol açmaktadır. Tabiatıyla şöhretini artırmak isteyenlerin yaptıkları ilk iş zavallı çocukları biraz daha cendereye sokmak, onların temiz kafalarına biraz daha fazla muzahrafat sokmak oluyor. Çünkü çocuğun kafası çöplüğe benzediği ölçüde ilkokul sonrası imtihanlarında başarı şansı artacaktır.

Türkiye'de ilkokul çağındaki çocukların yaşları 7- 11 arasındadır. Yedi ile onbir yaş insan gelişmesinde de belli bir safhayı temsil eder. Bu çağıdaki çocukların zihin yapıları 7 yaştan öncekilardan farklı olduğu gibi 11 yaştan sonrakilerden de farklıdır. Bu halde ilkokul çocuklarının eğitimi ana okulu çağındakilerden farklı olduğu gibi ortaokul çağındakilerden de farklı olmalıdır. ... ilkokul çocuğu yetişkin insanın küçültülmüş şekli değildir; yani yetişkin insana bir dersten yüz sayfa vazife verir, ilkokul çocuğuna iki sayfa verirseniz, bunlara seviyelerine göre hitap etmiş olmassınız ilkokul çağındaki çocuğun zihninin yapısı ve işleyiş tarzı yetişkinlerdekinden farklıdır. İşte bu yüzdendir ki bu çağıdaki çocuğa yetişkinlere öğrettiğiniz bilgilerin öğretilmesiyle çocuk bakımından sağlanacak hiç bir fayda yoktur, tersine, böyle bir manasız yükleme çocuğun zihin gelişmesini boşuboşuna engelleyebilir.

Çocuğun ilkokul çağında ihtiyacı olan şey sayfalar dolusu bilgi değildir. O bilgileri alabilecek ve hazmedebilecek bir zihin olgunluğuna erişmektir. Bu da ancak dış dünyadaki olayların bağlı bulunduğu münasebet sistemiyle çocuk zihninin dayandığı prensipler arasında bir uygunluk sağlamakla olur. Böyle bir uygunluk çocuğa hayat tecrübesi imkânı vermekle kendiliğinden sağlanır. O kadar ki, çocuğun bu çağda okuma- yazma öğrenmesi bile şart değildir.

Bir çocuk, zihnin gelişmesi normal tamamlandığı takdirde, okuma- yazma da dahil olmak üzere bütün beş yıllık ilkokul döneminde kendisine öğretilen şeyleri 12 yaşına geldiği zaman altı ay içinde büyük bir rahatlıkla öğrenebilir. Oniki yaşında rahatlıkla öğrenemeyeceği şeyleri ise yedi yaşından onbir yaşına kadar her ne yapsanız öğretemezsiniz. Beş yıllık öğretimin gayesi o beş yılın sonunda çocukta belli bir takım bilgilerin bulunmasını sağlamaksa, çocuk beş yıl sonra onları bir çırpıda öğrenebileceğine göre, beş yıl müddetle onun kafasını doldurmak için sarfedilen gayretler masum çocuğa boğuboguna zulmetmekten başka hiç bir mânâ ifade etmez." (46)

rakatları ve diğer ibadetleri, ondan önceki zamanlarından önce gelişmelerini tamamlamak, çocuklarını yaşayamadan gençlik dönemine geçiş yapan çocuklar anlamsız ve faydasız bir yarışın adeta kurbanları durumuna getirilmiş bulunmaktadır.

Bizde ve diğer az gelişmiş ülkelerde tahsilin çoğu ilkokuldan ibaret olmaktadır. Bunu aşamamanın neticesi ilkokullara lüzumundan fazla yüklenilmekte ve normalden fazla bir müfredatla çocuklar bezdirilmektedir. Bütün bunlar ne kadar iyi niyetle yapılırsa yapılsın bunların çocuğun yetişmesinde istenilen faydayı sağlayamayacağı bilinmesi gereken bir gerçektir. Konuyu bir sosyal psikoloji uzmanı gözüyle değerlendiren Erol Güngör'ün görüşlerine dönüyoruz:

"İlkokul çocuğuna onun ancak genel oryantasyonunu sağlayacak bilgiler verilmelidir. Yani çevresini tanıması yeter. Bunun dışında beş yıl içinde kendisini oyalayacak diğer şeyler.

meyanında bir takım bilgiler de verilebilir, ama hiç bir zaman işi fazla ciddiye almamak şartıyla kısacası, ilkokul eğitimi ana okuldaki eğitimin daha disiplinli bir uzantısından ibaret olmalıdır.

Bizim gibi az gelişmiş ülkelerde tahsilin çoğu ilkokuldan ibaret olduğu için, ilkokul vasıtasıyla insanları hayata hazırlama gibi kaçınılmaz sanılan bir gaye de vardır: Madem ki insanlarımızın çoğu ilkokul dışında bir tahsil görüyor o halde ilkokulda ne verirsek kârdır diye düşünenler ne kadar iyi niyetle hareket ederlerse etsinler elleri boş çıkar. İyi niyet insan tabiatını değiştiremez. Çocuk dediğimiz insanlara çocuklarının gereğine göre muâmele etmediğimiz takdirde onlardan iyi birer yetişkin çıkarmamıza imkân yoktur.

Şu halde ilkokuldaki çocuğumuz Hindistan'da hangi yaprağın kımıldadığını bilecek kadar allâme görünüyorsa bundan sevinecek yere üzülmemiz, dehşete kapılmamız lâzımdır. Hangi ana-baba mâsum, zayıf evladının taş ocaklarında amele olarak geliştirilmesine razı olur? Halbuki bizim şimdiki ilkokul eğitim sistemimiz bu çocukların sırtına yüzer kiloluk taş bağlamaktan daha kötü bir işkenceye vesile olmaktadır. Kaldı ki bu taş her yıl bir misli daha ağırlaşıyor. Çünkü her yıl yeni sorular bulmak lâzımdır ve her yeni soru eskisinden daha ağır olanı demektir.

Bu yavrulara kim acıyacak?" (47)

c- EDEBİYAT VE AHLAKİLİK:

Ahlâk bütün toplumların bazı ölçülere göre dikkat ettiği ictimâî hayatının en önemli parçalarından birisi durumundadır.

Bu gün hemen her milletin ahlâk anlayışlarında ortak bir çok nokta bulunmakla beraber, ayrılan tarafların da bulunduğu muhakkaktır.

Pornografi, diğer adıyla müstehcenlik, bu konuda hemen her türlü müsamahaya sahip olan Avrupa devletleri dahi bir çok tedbirleri almışlar ve almaya devam etmektedirler. Erol Güngör'ün pornografi ile ilgili bir kısım görüşlerini buraya alıyoruz:

"Pornografi bütün dünyada, çok eskiden beri, iki bakımdan mesele olmuştur. Birincisi, müstehcen yayınların bunları okuyanların ahlâkı üzerinde kötü tesir yapacağı iddiasıdır. Bu yüzden pornografiyi şimdiye kadar şu veya bu derecede yasaklamayan hiç bir ülke görülmemiştir. Bildiğimize göre, her türlü müstehcen yayın İsveç, Almanya, Danimarka ve Hollanda'da serbest bırakılmakla birlikte bu serbestlik çok yakın tarihe aittir. İngiltere gibi hemen her türlü ifade hürriyetinin beşiği sayılan bir ülke bile bu konuda çok muhafazakâr davranmaktadır.....

Müstehcen yayınlar ahlâkı bozar mı, bozarsa bu nasıl olur? Bu soru her şeyden önce, aynı derecede güç başka bir takım soruların cevaplandırılmasını gerektirmektedir. Bir defa müstehcen kelimesinin ifade ettiği mânâ açıklığa kavuşturulmalıdır. Bizim dilimizde genellikle cinsiyetle doğrudan doğruya ilgili olan ve normal hayatta insanların kapalı

tuttukları beden kısımlarını gösteren resimlere, aynı şekilde sevişmeleri tasvir eden yazı ve resimlere müstehcen adı verilir. Yabancı memleketlerde de, hiç değilse çok uzun bir zaman, müstehcenliğin tarifi bu olmuştur....

Müstehcen olan ile olmayan arasındaki fark bir çıplaklık farkı değildir. Nitekim anatomi atlaslarında çıplak resim ve fotoğrafların yasaklanması hiç düşünülmemiştir. Bu halde müstehcenliğin belli başlı kriterlerinden biri onun bilgi vermek veya eğitmek değil, doğrudan doğruya cinsî iştihayı kabartmak gayesine yönelmesidir.... Gayesi cinsî tahrik olan yayınlar müstehcen sayılmalıdır. İlim kitaplarının elbette böyle bir gayesi olamaz.

Önce yazarın gayesi meselesi üzerinde duralım. Bir eserde gayenin cinsî tahrik olduğu iki yolla anlaşılabilir. Ya yazar bunu kendisi söyler veya başka kişiler bu konuda bir hüküm verirler. Hiç bir yazarın müstehcenlik gayesiyle eser yazdığını söylemesi beklenemez..." (48)

Yukarda müstehcen yayınların ne olduğu ve bu tür yayınların nasıl anlaşılabilirliği hususlarında bilgi verilmektedir. Müstehcen neşriyatın kimlerin ahlâkını ne şekilde bozabileceği hususlarına açıklık getiren düşüncelerini Erol Güngör'de şu şekilde ortaya koymaktadır.

"Müstehcen bir yayın kimlerin ahlâkını ne şekilde bozabilir? Bu soruya cevap verebilmek için elimizde güvenilebilir ilmi araştırmalar yoktur. Sosyal psikolojik araştırmaların henüz başladığı yakın zamana kadar hukukçular mantıkî yoldan bazı sonuçlara ulaşmaya çalışıyorlar, fakat ister istemez herkesin anlayabileceği ortak noktalar bulamıyorlardı. İki şeyde açıklığa kavuşmak lâzımdı. 1- Ahlâk düşüklüğü ve ahlâk bozuculuk ne demektir; 2- Müstehcen yayınların ahlâkı .

ifsat ettiği düşünülürken örnek olarak kimin veya kimlerin ahlâkı alınmaktadır? Birinci soruya nisbeten kolay bir cevap bulunabilir. Diyebiliriz ki ahlâkı ifsat etmek ahlâkı kıymet olarak bilinen şeyleri, özellikle iffet ve namusu çürütmek, ahlâksızlık diye bilinen şeyleri câzip göstermek ve insanları o yola teşvik etmektir. Meselâ bir polisin kadın sanıklara tecâvüz etmesini imrendirici bir biçimde anlatan bir hikâye veya roman, yakın kan akrabaları arasında cinsî yaklaşımları özendirici bir şekilde anlatan bir kitap veya film v.s. Bunlar kimlerin ahlâkını bozacak sorusuna gelince değişik ülkeler, değişik örnekler kullanmışlardır. Pornografinin yasaklandığı yerlerde veya zamanlarda normal vatandaş veya "Vasat vatandaş" bu türlü yayınların muhtemel kurbanı olarak düşünülmüştür. Pornografiyi serbest bırakan veya kısmen yasaklayan yerlerde çoğunlukla "çocuk yaşıta" bulunanların bunlardan etkilenebileceği düşünülmektedir. Meselâ bir vakitler İngiltere'de bazı eserler "çocukların eline geçeceği" gerekçesiyle yasaklanmaya kalkılmıştır. Böyle bir iddiaya kabul etmeye elbette ki imkân yoktur. Çünkü o takdirde bütün yazarlar bir gün çocukların eline geçebileceği düşünceyle onların seviyesine göre eser yazmak zorunda kalacaklardır.

Bugün Batı ülkelerinde artık müstehcenliğin tarifi ile ilgili bir tartışmaya yer kalmamıştır. Oralarda tartışma konusu olan şey müstehcenliğe serbetlik tanınıp tanınmayacağı konusudur." (49)

Bir çok yazar yazmış oldukları müstehcen mahiyetteki eserlerini edebî eser olarak tanıtmaya yolunu seçmiş, hattâ bununla ilgili olarak mahkemelerde (müstehcen yayınlar aynı gerekçe ileri sürülmek suretiyle) açıklanmak istenmiştir. Bunun yanında yazdıkları müstehcen mahiyetli eserlerini

49. Erol Güngör, Pornografi ve Edb. Türk Edb. Sayı:60
Ekim 1978.

ahlâkî gaye ile yazdığını ileri süren yazarlara da raslanmıştır. Erol Güngör'ün konuyla ilgili bir yazısından bazı bölümleri aktarıyoruz:

"Edebiyatta müstehcenlik konusu özellikle iki bakımdan bir problem olarak karşımıza çıkıyor. Her şeyden önce müstehcenliğin edebiyat eserleri içinde yerinin ne olduğunu sırf bir edebiyet meselesi olarak bilmek istiyoruz. İkincisi de, müstehcenliğin yasak olması halinde bir eserin gerçek edebiyat eseri olup olmadığına karar verebilmek için elimizde sağlam ölçüler bulunmalıdır. Nitekim yakın zamanlara kadar hemen bütün müstehcenlik dâvâlarında bu iki şeyin birbirinden ayırd edilmesine çalışılmış, müstehcenlikten dolayı mahkemeye verilenler kendilerinin edebiyatçı olduklarını, eserlerinin edebî bir kıymeti bulunduğunu iddia edegelmişlerdir. Bu arada müstehcen olmak gayesiyle eser yazan ve bu yüzden onları edebiyat eseri diye yayınlamaya kalkmak yerine el altından dostlarına dağıtanlara da çok raslanmıştır. Edebiyat değeri taşıdığı iddia edilen veya hiç değilse pornografi sayılmayan eserlerde müstehcen pasajların yer almasında maksat ne olabilir? Yazar bunca yasaklamalara rağmen niçin erotik sahneler yazmakta ısrar eder?

Müstehcenliğin yasaklanmasında esas âmil, ahlâkın korunması olduğu halde, çok defa müstehcen eserlerin ahlâkî gayelerle yazıldığı ileri sürülmüştür. Bunların bazıları mevcut ahlâkı değiştirmek, bazıları ise düzeltmek iddiasındadır. Ahlâkı değiştirmek, yani ahlâk devrimi yapmak isteyenlerin müstehcen eser yazmaları genellikle kânunun dayandığı suç kavramını tam karşılayacak şekildedir; bunlar cinsî hayat konusunda ahlâkdışı diye bilinen şeyleri normal birer fiil olarak göstermek niyetindedirler. Bu tipin en belirgin örneğini

Marguis ve gade'de buluyoruz. Sade'in roman ve hikâyelerinin pek çoğu, bugün bile ahlâk-dışı sayılarak şiddetle red edilen davranış ve düşünceleri ihtilâl devri Fransasında yerleştirmek maksadıyla yazılmıştır. Bu kitaplarda homoseksüellik, daha doğrusu cinsî sapıklığın her türlü bizi normal saydığımız cinsî davranışlara üstün tutulmakta, hattâ bir ailenin fertleri arasında çiftleşmenin övgüsü yapılmaktadır." (50)

Bu gün dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi. özellikle az gelişmiş ülkelerde yapılan müstehcen neşriyatlar, bunu yapanlar tarafından, mâsumâne, hattâ eğitici bulunabilir, kendilerini topluma daha sempatik gösterebilmenin yollarını ararlar. Bu gün bizim toplumumuzda, ahlâk yapımızın tamamen zıddı olan çirkin davranışların normal ahlâk kaidesiymiş gibi övgüsü yapılabilmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Batı'da olanları ve bunların değerlendirmesini Erol Güngör'den alıyoruz:

"Müstehcen parçalar ihtivâ etmekle beraber edebiyat sayılan eserlerin bir kısmında ise, yukardakilerin aksine, yaşayan ahlâkın çirkinliklerini göstermek üzere açık-saçık sahneler bulunmaktadır. W.S. Burroughs'ın "çıplak yemek" adlı eseri bu ikinci türün en yeni ve en ünlü örneği sayılır. Yazar bu kitabı dolayısıyla müstehcenlik suçundan mahkemeye verilmiş, fakat orada müstehceni övmek değil, yermek maksadı taşıdığını savunarak beraat etmiştir." (51)

Görüldüğü gibi müstehcen neşriyatı gaye edinenler ve bunu yapabilmek için her şeyi deneyenlerin mahkemeye verilmesi neticesinde dayanakları müstehceni övmek değil yermek şeklinde bir savunma yapmalarıdır. Tabii ki gerçek hiç de öyle değildir.

50. Erol Güngör, Pornografi ve Edb. II. Türk Edb. Sayı:62
Aralık 1978

51. a.g.e. Sayı:62 Aralık 1978.

Müstehtecenliğin yasaklanmasını isteyenlerin tutumları bunun savunucuları ve taraftarları tarafından Batı'lı demokrasi düşüncesinin karşısında bir tavır olarak değerlendirilebilir; lâkin, sağlıklı bir cinsiyet anlayışı onların Batı'lı demokratlıklarından çok daha sağlıklı olduğunu ortaya koymaktadır.

"Pornografinin yasaklanmasına isteyenler Batı'lı demokrasilerin hürriyetçi atmosferine çok yabancı görünebilirler. Fakat onların takındıkları bu menfî tavır insanın cinsî duygularına hizmet bakımından hürriyetçilerin tavrından daha sağlıklıdır. Pornografiyi serbest bırakanlar bu hareketlerinin gerekçesi olarak "insanların cinsî hayatlarını, cinsî ilişkilerinin günah olmadığını, bunları herhangi bir şekilde tasvir etmenin de kimsenin ahlâkını bozmayacağını" söylüyorlardı. (...). Fakat iş bununla bitmiyor. Eğer insanların cinsî hayatları kötülenecek yerde saygı duyulacak bir şeyse en büyük saygı onu istismar etmemekle gösterebilirdi. Türkiye bu bakımdan henüz şansını kaybetmiş değildir ve Batı'nın geçirdiği tecrübe ona büyük ölçüde yardımcı olacak kadar açık ve kesindir. Cinsî duyguları kamçılamak üzere çıkıp neticede bu duyguları körletecek bir gidişten kendisini mümkün olduğu kadar uzak tutması ümit edilir.

Evet, pornografi insanların cinsî hallerini serbestce ifade etmek adına başlatılan bir "hürriyetçi" kampanya sonunda aynı insanları hayatın en tabii ve güzel bir yönüne karşı gitgide daha çok körletmektedir.

Psikolojide aşırı uyarılma diye bir kavram vardır. Duyum alan organlar aşırı derecede uyarılırsa, meselâ göz çok şiddetli ışık verilirse, bu organlar görevlerini yapamaz olurlar. Şiddetli uyarılma, daha az şiddette olanların uyarım gücünü de iyice zayıflatır. Bu tıpkı uyuşturucu ilâç alışkanlığının kazanılması gibidir. Başlangıçta çok az miktarda

bir eroin insanı rahatlatır, tatlı hayallere daldırır, başka alemlere götürür. İkinci defa aynı hayalleri yaşayabilmek için daha fazla eroin almak gerekir, üçüncü defa ondan da fazla ve böylece alışkanlık yerleştikçe daha büyük dozlar aranır olur. Romanda, hikâyede, sinemada, sokakta kısacası günlük hayatın büyük bir bölümünde hep cinsî uyarıcılarla karşılaşan insanların durumu budur... " (52)

Pornografinin yapmış olduğu büyük tahribatı vermiş olduğu canlı ve yerinde benzetmelerle ifade eden Erol Güngör cinsî hayatın asıl zenginliğinin ve tatminkârlığının insanların birbirlerine karşı gelişen duygu ve heyecanlarında yattığını belirtmektedir.

"Halbuki insanlığın bugüne kadarki tecrübesi ve ilmi deliller gösteriyorki, insanın cinsî tatmin yolları bir elin parmaklarıyla sayılabilecek kadar azdır. Cinsî hayatın asıl zenginliği ve tatminkârlığı insanların birbirlerine karşı gelişen duygularında, heyecanlarında yatmaktadır.

Pornografinin edebiyat kıymetinden mahrum oluşunun başka sebebini bu noktada aramak gerekir." (53)

Ahlâk kavramı Türk aile yapısının son derece sağlam temeller üzerine kurulmuş olması sebebiyle henüz memleketimizde yıkım noktasına ulaşmamışsa da bir çok boyalı ve renkli basının teşvik ve müstehcen yayınlarıyla bu son dayanak noktamız da yara almaya başlamış görünüyor. Bu konuda devlete çok önemli ve âcil tedbirler almak düşmektedir.

52. a.g. Mak.

53. Erol Güngör, a.g. Mak.

d- EDEBİYAT VE İLİM (SOSYAL İLİMLER) :

Erol Güngör ilim adamını tarif ederken onun hiss  dav-
ran şlardan kaçınan, hisleri inciltici ve hatıraları yıkıcı
olmaması gerektiğine ve onun hedefi şahıslar ve gruplarla
ilgili kıymet hükümleri vermek değildir diyor.

"Tarih i ve sosyal ilimcinin gazeteciden veya politi-
kacıdan önemli bir farkı vardır; ilim adamı hüküm verirken
hiç bir zaman hisleri inciltici, hatıraları yıkıcı olamaz.
Esasen onun hedefi şahıslar ve gruplar hakkında kıymet h -
k mleri vermek de değildir.  mid ederiz ki devlet vesikala-
rının  cılması hakkında karar verme yetkisine sahip olanlar
da bu noktayı göz önünde tutarlar ve ilim adamlarının  alış-
malarını desteklerler, onlara yardımcı olurlar. (54)

Erol Güngör insanla alakalı araştırmayı iki başlık
altında toplamaya çalışmaktadır. İlim ve sanat:

" u halde ilim ve sanat, insan hakkında bilgi sahibi
olmanın iki büyük yolunu meydana getirmektedir.

Sanatta insanı tanıtmaya en elverişli olan ve dola-
yısıyla en çok kullanılan formlardan biri ise romandır. Bi-
zim insan hakkında romanlardan aldığımız bilgi ilmi  alış-
malardan edindiğimiz bilgiden hiç bir zaman daha az daha a-
şağı olmamıştır. Belki bunların bize genellikle kuru ve ya-
bancı gelen teoriyle (ilmi) kıyasla daha çok sezgi yolunu
ve günlük hayatı kullanması yüzünden, roman kahramanları
bize daima yakın olmuştur. Kafamızda psigoloğun araştırma
grupları veya soyut kavramlarından ziyade, romanların tip-
ki bizim gibi, çevremizdeki yakın tanıdıklarımız gibi o-
lan tipleri vardır..... Hristiyan olmayan ülkelerde

okuyucuların büyük çoğunluğu Tolstoy'un Dostoyevski'nin romanlarını büyük bir zevkle okurken çok defa bu romanların birer hristiyan romanı olduğunu bilmez. Batı'da sanat ve edebiyatın Hristiyanlık dışında, hattâ ona karşı çıkan örnekleri de elbette vardır. Fakat bunlar bile Hristiyan Kültüründen ayırd edilerek anlaşılmayacak derecede o kültürle içiçedir. O kadar ki, din alcyhine ve ilim adına yapılan bir takım çıkışların bile hristiyanlığın şuurlara yerleştirdiği şemalardan kurtulamadığı görülür." (55)

Roman ve sanatın her çeşidinin yaygın olarak vücuda getirildiği ve icrâ edildiği Batı toplumlarında Hristiyanlık en tarafsız, hattâ Hristiyan'lığa karşı tavırlar içerisinde yazılmış eserlerde bile bu kültürün izlerini bulmak mümkündür.

Sosyal ilimlerde bir başka talihsizlik de pek çok ilim adamının sosyal ilim denince her şeyin Marksist izah şemasını iyice ezberlemek olduğu anlayışında olmalıdır. Erol Güngör bunu biraz da sosyal ilimlerin bahtsızlığına bağlar.

"Son yıllarda tamamen siyâsî bir hüviyet olarak canlanan Marksist hareket Türk düşüncesinde bir irticâ hareketine yol açmış, bir çok gençler ve bazı üniversite mensupları sosyal ilim denince bütün işin Marksist izah şemasını iyice ezberlemek ve problemi bu şemaya uydurmak ustalığından ibaret olduğunu sanmışlardır. Şüphesiz burada bütün hatayı geçlere ve onların bazı hocalarına değil, sosyal ilimlerin bahtsızlığına da yüklemek gerekir. Meslekten olmayan kimseler bir fizikçinin veya kimyacının işine hiç karışmadıkları halde hemen herkes kendine göre bir sosyologdur, çünkü sosyal ilimlerin incelendiği hadiseler hepimizin hergün karşılaştığı

şeylerdir, bu konularda belli bir tavır almazsak hayata intibak etmek güçleşir. Herkesten sosyolog olması da beklenemeyeceğine göre, sosyal meselelerin izahı konusunda bâtil itikat ve hurâfelerin büyük bir rol oynamasını kısmen tabii karşılamalıyız. Meselâ Veterinerlik Doçenti olan bir zâtın "damlaya damlaya göl olur" atasözünü diyalektik materyalizmdeki "kantitatif birikimlerin kalitatif değişmelere yol açması" prensibini ifade eden bir halk sezgisi diye gösterişi ve bunu büyük bi günlük gazetede yazışı o zat için suç sayılmaz, ama bu yazının neşredilmesi ve kimsenen ses çıkarmayışı Türkiye'de entellektüel zâfiyetin normal karşılandığını yahut bir sosyal ilim efkâr-ı umûmiyesinin doğmadığını gösterir." (56)

Sosyal ilimlerin memleketimizde varlık gösterebilmesi için gerekli olan asgarî ve temel şartlarla ilgili görüş ve düşüncelerini şu cümlelerinden çıkarabiliriz:

"Memleketimizde sosyal ilimlerin varlık gösterebilmesi için gerekli asgarî ve temel şartlardan bazılarını belirtecek olursak, iyi yetişmiş eleman ihtiyacına bilhassa dekkati çekmemiz gerekir. Hâlen İstanbul, Ankara ve Erzurum'da bir avuç insanın temsil ettiği sosyal ilim sahalarında iyi yetişmiş elemanların çokluğu hem bir işbirliğine, hem de tenkitçi bir akademik efkâr-ı umûmiyenin doğmasına yol açacaktır ki bunlar ilmin gelişmesi için zarûrî şartlardır. Niçekim Ankara'da böyle bir grubun teşekkülü ve "Türk Sosyal Bilimler Derneği"nin kurulmasına yol açmış, bu derneğin müsbet araştırma ve yayın faaliyetleri olmuştur. Türk sosyal ilimcileri her şeyden önce kendi sahalarını cehâletin ve doktrinci politikanın ekmiş olduğu tohumlardan temizleyecek ve başkalarının bu sahalara gelişigüzel müdâhalesini önleyebilecek bir sayı ve kaliteye ulaşmalıdırlar. (....)

Sosyal ilimler Batı memleketlerinde bilâ birer ilim sahâsı olarak tamamen temellendirilmiş değildir. Bu bakımdan onlardan acil kurtuluş reçeteleri beklemek veya bizzat sosyal ilim mensuplarına kendilerini reçete verecek mevkie görmeleri çok yanlış bir tutum olur." (57)

Sosyal ilimlerin henüz diğer pozitif ilimler gibi köklü bir geçmişinin bulunmayışı ve henüz yeni yeni temellerinin atılmaya başlaması ve en önemlisi bu alanda çalışan ilim adamlarının henüz yeterli sayıda bulunmaması sosyal ilimlerin diğer ilim adamlarının ilgilâlanlarına girmesine ve bu alanda uğraşüyor görünmelerine sebebiyet vermektedir. Buna bağlı olarak sosyal ilimlerde, ilmin istediği sabır ve ağırbaşlılığı göstermeyen bazı akademisyen adaylarının pek çok cilt eserler meydana getirmeleri ve bu eserlerin çoğunun bir takımı şüpheli faraziyelerden meydana getirilmiş olduğunu belirtmekte ve şöyle devam etmektedir.

"İlmin istediği sabır ve ağırbaşlılığı delikanlılık heveslerine fedâ eden bazı akademisyen namzedleri, henüz işin alfabesini öğrendikleri bir çağda, Türkiye'nin sosyal ve iktisâdî bünyesinin ne olduğu, nasıl bu hâle geldiği, nasıl kurtulabileceği hakkında ciltlerle kitap çıkarmaktadırlar. Bu kitaplardan bazıları araştırma intibâı vermekle beraber, aslında bir takım şüpheli faraziyeler kurmaktan öteye gitmiyor. Onları frenleyebilecek bir ilim efkâr-ı umûmiyesi olsaydı, hiç değilse cezâ mahkemelerine gidecek kadar hataya düşmezlerdi.

Hükûmetler nezdinde sosyal ilimlere verilen değer ve önem değişmiş değildir. Devletin büyük mâlî desteği altındaki Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu bünyesinde

sosyal ilimlerin yeri yoktur. Son yıllardakî döviz krizi dolayısıyla dış eğitim programlarında yapılan kısıtlama ise zâten yok denecek kadar az olan sosyal ilim kontenjanını sıfıra indirmiş bulunmaktadır. " (58)

Sosyal ilimlerin devlet tarafından da son derece ihmale uğramış olması neticesinde bu sahaya olan ilgi azalmış ve bunun tabii neticesi olarak sosyal ilimler tesirli olmamış ve önemini kaybetmiştir.

e- EDEBİYAT VE GERÇEK:

Memleketimizde "sosyal" kelimesinin kullanımını olur olmaz her yerde förmemiz mümkündür. Bir kişi kendi mesleğiyle ilgili olarak bir fikir belirtmek için kaleme sarılıyor ve yazısının sosyal muhtevalı olduğunu göstermek gayreti içerisinde görünmektedir. Sık sık buna benzer şekilde "sosyal problem" "sosyal hayat" gibi başlıklar atılmış yazılar görmemiz mümkündür. Bununla alakalı olarak Erol Güngör'ün fikirlerini belirttiği yazısını aşağıya alıyoruz.

"Bir hâdisenin sosyal olması için, insanlar arası münâsebetleri aksettirmiş olması kâfidir."

"Sosyal kelimesinin Türkiye'deki kaderi, fikir ve sanat çevrelerindeki bu bilgi kısırlığına en son ve en güzel örneği teşkil etti. Şiir ve hikâye tenkitlerini, edebiyat ve sanata ait makaleleri hattâ gazetelerin ikinci sahifelerinde büyük başlıklarla verilen iddialı fikir yazılarını okuyunuz. Bunların hepsinde sık sık "sosyal problem, sosyal gerçek, sosyal dâvâ" gibi sözlere rastlayacaksınız. Film tenkitçisi konuda bir "sosyal yön" bulunup bulunmadığını, tiyatro tenkitçisi oyunun çok ciddi sosyal gerçeklere işaret ettiğini, edebiyat ve tenkitçisi hikâye, roman veya şiirin sosyal motifleri olup olmadığını araştırıyor. Verilen kıymet hükümleri de yine bu ne olduğu iyice anlaşılmayan sosyal yön veya sosyal gerçeğe dayandırılıyor.

Bir hâdisenin sosyal olması için, insanlar arası münâsebetleri aksettirmiş olması kâfidir. Bu bakımdan insanların birbirlerine âşık olması da en az işçi ve patron kavgası kadar sosyal bir gerçektir. Gecekonuda yaşayanların ızdıraplı hayatları nasıl bir sosyal gerçekse, asilzâdelerin saray hayatı, fâhişelerin sokak hayatı, hattâ bir insanın iç ha-

yatı da bir sosyal gerçektir. Şairin kendi hayali içinde bir **dünya** kurmasıyla bir siyâsî ideoloji namına şiir yazması arasında gerçeklik bakımından hiç bir fark yoktur. İnsanlar cemiyet hayatı içinde sadece birbirlerini sömürmüyorlar, birbirlerini ezmiyorlar, fakat seviyorlar, düşünüyorlar, eğleniyorlar, ibadet ediyorlar. Bunlar gerçek değil de yalan mıdır, bunlar birer cemiyet hâdisesi değil midir?(...) sosyal gerçek ve-yâ gerçekçilik dedikleri şey temelini Marksizmden alan ve Sovyet Rusya'da formüle edilen "Sosyalist Realizm"dir. Sosyalist olmayan memleketlerde bu türlü bir edebiyat ve sanatın temsilciliğini yapanlar sosyalizm kelimesi yerine "Sosyal"i koyarak tabiri daha sevimli bir hale getirmişlerdir. Hakîkatte Marksizm, cemiyette yegâne realite olarak sınıf mücadelesini, daha doğrusu proletarya ile onu ezen sınıflar arasındaki mücadeleyi kabul eder, bütün diğer hâdiseler bu gerçeğin çeşitli şekillerde dışarıya aksetmesinden ibaret, yani birer "sözde gerçek"tir. Hattâ bunlar, burjuva sanatının hakîki gerçeği örtmek için kullandığı birer aldatmacadan ibarettir.

Marksizmin verdiği bu şemaya göre gerçekçi edebiyatın ne olduğunu araştırırsak, komünist yazarların dışında bütün büyük romancıları, şairleri ve hikâyecileri birer hayalperest saymamız gerekiyor." (59)

Buraya kadar Erol Güngör, marksizmin, gerek sosyal ve içtimâî hayatta, gerekse edebiyat, roman, hikâye ve benzeri sanat dallarını kendi ölçünce yapılarına göre şekillendirip, gerçek saymakta ve bunun dışında kalanları burjuvanın kullandığı birer aldatmaca olarak addetmektedir der.

59. Erol Güngör, Sanatın Gerçeği Nedir? Hisar, Sayı:18

Haziran 1965

Erol Güngör gerçek konusunu bu derece kendi düşünceleri ışığında anlatma gayretindeki sosyalistlerin düştükleri asıl yanlışları ortaya koyarken şu görüşle yer vermektedir:

"Klâsikler ve romantikler gölge oyunlarıyla uğraşan karagöz ustasından farksızdır. Hatta bizim çok gerçekçi diye tanıdığımız realistler ve natüralistler bile, gördükleri gerçeği bir siyasi harekete yol açacak şekilde sistemli olarak kıymet hükümlerine bağlamadıkları için gerçekçi sayılmazlar. Balzac, Tolstói. Dickens insan tabiatının derinliklerini, insanla cemiyet arasındaki münasebetleri bir sanatkâr sezgisiyle kavramaya ve onu vermeye çalışan insanlar değildirler. Flaubert'in kahramanları, içinde bulunduğumuz cemiyette mevcut olmayan, ancak hayalde yaratılan uydurma şahsiyetlerdir. Maupassant ve Zola da onu örnek aldıkları için gerçekten daima uzak kalmışlardır. İngiliz Edebiyatı sosyal gerçeğe hiç yanaşmamış, Fransızlar ancak ikinci Dünya Harbi'nde mukâvemet hareketiyle birlikte gerçekçiliğe başlamışlardır. Amerika'da gerçeği sadece Sinclair ve Steinbeck yarım yamalak kavrayabilmişlerdir.

Etrafımızdaki, yahut içinde yaşadığımız gerçekleri ortaya çıkarmak bakımından bir sanatkârla bir ilim adamını ayıran en büyük fark, metod farkıdır. Bunun dışında her sanatkâr bir gerçeği yakalamaya çalışır, Ancak sanatkârın bu çalışması bizim belirli ilim çalışmalarımıza uymaktan çok şahsî tecrübeye ve sezgiye dayanır. Bir romancının yarattığı dünya, gerçek âlemin şu veya bu derecede bir benzeri veya eşidir. Büyük sanatkâr buna en çok yaklaşabilen insandır. Fakat bir edebî eser, hadiseleri bize görüldüğü gibi değil, görünen gerçeklerin ötesinde ancak onun sezgisiyle kavranabilecek derinlikleri verir. Biz orada insan hayatımızın aksini bulur, kendimizi seyrediriz. Günümüzün insanına

oldukca yabancı kalan romantizmin bile kendi çağı içinde bir gerçeği vardı ve romancı bir gerçeği bize bütün ince ve derinlikleriyle veriyordu. Sanat için sanat yapan Flaubert, "Madam Bovary benim" diyecek kadar yaşayan bir gerçeği işlemiştir." (60)

Gerçek roman ve hikâye yazarın vermiş olduğu hayat kesitinin gerçeğe, hakikate yakınlığı nisbetinde başarılıdır ve gerçektir. Bu durum hayatın hemen bütün anları için geçerli sayılmalıdır diyen Erol Güngör, gerçeğin sadece bir yönünün değil, her yönünün görünmesiyle ve insan gerçeğini inkâr etmekle mümkün olabileceğini ifade etmektedir.

"Bugün Marksist münada sınıf mücadelesinin gerçek olduğu yerler de bulunabilir. Fakat realiteyi sadece bir taraflı ile görmek ve sınıf kavgasından çok daha önemli, daha universal olan insan gerçeğini inkâr etmek ancak körlere ve yâ etrafı kör zanneden açığöz politikacılara mahsustur. Sanatkâr, komünistleri de içine alan ve onları aşan bütün insanlığa ait müşterek ve universal kıymetleri işlediği nisbette hem en büyük gerçekçi, hem de büyük sanatkâr olur. Sınıf kavgasının gerçeğini öğrenmeye heveslenenler komünistlerin çıkardıkları propaganda broşürlerini ve ihtilâl beyannamelerini okuyarak kendilerini tatmin edebilirler. Bıraksınlar, hakiki sanat onların da birer insan olarak gerçeklerini verecek kadar tarafsız kalsın." (61)

Erol Güngör'ün gerçekçilikle ilgili görüşlerini 30 Mart 1966 tarihli "Yol" dergisinde yayınlamış olduğu "Sosyalist Gerçekçiliğin Ceri Tepiği" başlıklı makalesinde geniş bir surette buluyoruz. Konuyla ilgili olan bu görüşlerini aynen almayı uygun bulduk.

60. Erol Güngör, a.g. mak.

61. Erol Güngör, a.g. mak.

"Sanat ve edebiyatta sosyal gerçekçiliğe çok çeşitli mânâlar verilmiştir. Batı dünyasında birçok yazarlar ferdi şahsiyetlere ait problemlerden ziyade cemiyetin bütününü ilgilendiren problemler üzerinde çok çeşitli eserler vermişlerdir. Doktrinci olmayan bu yazarlara göre insan ve cemiyete ait realite çok karmaşık muhtelif faktörlerin rol oynadığı bir saha olduğu için, bunların hepsini bir tek fikir veya görüş kadrosu içine yerleştiremiyoruz. Fakat sosyalist devletlerin resmî ve meşrû yegâne ideolojisi olan Marksizme göre gerçekçiliğin bir tek mânâsı vardır: Sosyalist olmayan memleketlerde yegâne gerçek, çalışan sınıfın ezilmesi ve kapitalistlerin bunları sömürmesi olduğuna göre, gerçekçi yazar veya sanatkar bu istismar hadisesini ortaya koyarak cemiyeti - daha doğrusu proleterya - uyandırmaya çalışır. Dünyanın kuruluşundan beri gelen bütün cemiyetler için tek ve şaşmaz olan gerçeği Marx ortaya koymuştur; insanlık tarihi iktisadî menfaat peşinde koşan muhtelif sınıfların birbirleriyle devamlı mücadelesinden ibarettir. Bu mücadele kapitalist cemiyette en noktasına erişir ve oradan sosyalist cemiyete geçildiği zaman her türlü menfaat mücadelesi artık tamamen kaybolur.

Bu nazariyeye göre kapitalist cemiyetlerde sanatkâra düğün vazife açıkça anlaşıyor. Fakat kapitalist nizam yıkıldıktan sonra kurulan sosyalist düzende bu sanatçılar, edebiyatçılar ne yapacaklardır? Marks'ın - ve Engels'in - universal birer kanun olarak ileri sürdüğü bu diyalektik, proleterya ihtilâlinden sonra artık câri olmadığına göre (başkaları için universal kanun olan şeyler sosyalistlerin menfaati için bu vasfını kaybediyor) orada hangi gerçekten bahsedilecektir?

İşin burasında sosyalistler pratik bir güçlkle karşılaştılar. Zira komünist devletin kurulmasına yol açan Bolşevik ihtilâline kadar bütün bu meseleler nazari birer problem olarak ele alınmış bir sosyalist iktidarın takip edeceği po-

litika pek düşünülmemiştir. Marksizmin bu pratik güçlüklerine bir çare olmak üzere ortaya çıkan Marksizm - Leninizm, sanat ve edebiyat meselelerine de bir nizam vermeye çalıştı. Bilhassa Stalin tarafından geliştirilen bu devlet ideolojisine göre, sosyalist devletteki bütün vatandaşlar gibi yazarlar da ileride kurulacak olan komünizme hizmet etmek üzere bu rejimin ideal insan tipini işleyeceklerdi. Böylece Rus edebiyatı, partinin görüşlerine uygun olarak, sosyalist realizmden sıyrılıyor ve marksist mânâda idealist bir karakter kazanıyordu.

Sovyetlerin kendi memleketleriyle diğer ülkeler arasında gözettilikleri bu farklı sanat ve edebiyat anlayışı aslında ideolojinin bir sonucu olmaktan ziyade komünist idareci tabakanın bir taktikinden ibarettir. Zira onlar kendi idareleri altında ancak güdümlü bir idealizme müsaade ettikleri halde bunun adını gerçekçilik koymak zorunda kalmışlardır. Böylelikle hem gerçek kelimesinin cazibesinden faydalanmak hem de komünizm adına sahte bir idealist cereyan yaratarak asıl gerçeği gizlemek imkânını bulabilmişlerdir. Onlara göre Sovyet yazarları ancak "müsbet kahraman" lardan, yani komünist cemiyetin kurulması çabasına vakfetmiş yeni Sovyet adamından bahsedeceklerdi. Nitekim uzun müddet Sovyet edebiyatı bu türlü "müsbet kahraman"ları anlatan hikâye ve romanlarla doldu. Bunlar arasında bazı başarılı yazarlar - Mihail Şolohof, Pavel Korçagin, N. Ostrovski, A. Fadeyev gibileri - partinin nimetlerinden hayli istifade ettiler. Fakat sözde de olsa bir gerçekçiliğin resmen tavsiye edilmesi, bazı gerçekçi yazarlara olup bitenleri aynen yazma cesaretini verdi. Zira sosyalist cemiyet, traktörüne aşık olan çiftçi, fazla imâlât için aşk ve şevkle kendini yıpratırcasına çalışan fabrika işçisi, ve yâ halkın refahından başka şey düşünmeyen idareci tiplerinden ibaret değildi; bu cemiyetin onlardan daha gerçek tarafları vardı.

Şimdi Sovyet idarecileri bu realizme karşı alınacak tedbirleri düşünüyorlar. Geçen yıl bu mevzuda bir toplantı yapan Leningrad Parti komitesi, yeni yazarların hep "menfi kahraman"ları işlediklerinden uzun uzun şikâyet etmişlerdir. Aslında Rus yazarları partinin hangi politikasına uyacaklarını da anlayamamış bulunuyorlar. Hem komünizmi kurmak üzere çalışan idealist tipler bulmak, hem de gerçekçi olmak onlara imkânsız görünüyor; partinin istediği mânâda romantik şahsiyetlere cemiyette pek rastlayamadıkları için, etrafta gördükleri gerçek tipleri ele alıyorlar. Hatta işlerinde resmî görüşe uymayan bu gerçekçiliği açıkça müdâfaa edenler bile çıkıyor. Nitekim geçen Eylül ayında parti organı İzvestia gazetesinde yeni yazarlara yapılan hücumlara karşı, yine parti organı olan Pravda'da meşhur yazar A. Rumvantsev, komünist idealizminin sanat için doğru bir kriter olmayacağını açıkça söylemiştir. Rumyantsev'e göre "bir edebî eserde müsbet kahraman bulunmasını o eserin sanat kıymeti için yegâne kriter olarak düşünmek çok büyük bir hatadır. Edebiyatın eğitim vazîfesi, örnek şahsiyetler yaratmaktan ibaret değildir." Tabii Rumyantsev bu cesaretini pahalıya ödedi; on gün kadar sonra (22 Eylül 1965) Pravda'daki editörlük vazîfesinden uzaklaştırıldı. Fakat gerçek tipleri işleyen yazarlar yollarından dönmüş değillerdir. Bunlar arasında bilhassa Vasili Aksenov ve V. Tendyakov zaman zaman en şiddetli hücumlara uğrayanlarıdır. Tendraykov'un "Bu sineği - Kısa Bir Ömür" adlı son hikâyesinin kahramanı olan Nastya, mahrumiyetlerle dolu bir çiftlikte domuzlara bakan basit bir kadındır. Temerküz kampına gönderilen sevgilisi Keşka ile vedalaşırken söylediği şu tek cümle, onun bütün acı kaderini hülasa ediyor. "Toprak etrafımızda alabildiğine uzanıyor, ama bir tek kişiyi saklayacak yer yok". Yine aynı Nastya, bir öfke krizi içinde annesine şöyle bağıırıyor: "Niçin yaşıyorum? Ne için? Dışından tırnağımdan artırarak hiç giyemiyeceğim bir yeni elbise almak için mi? Sabahdan akşama kadar canım çıkıyor, ne için, kimin için, kendim için mi? Hayır, domuzlar için." Bu

zavallı bakıcısı aradan bir zaman geçtikten sonra rahat yaşamının yollarını öğreniyor. Çiftlikteki bütün yolsuzlukları ve aksaklıkları her şeyi toz pembe gösteriyor. Kollektif çiftlik müdürünün gözüne girmiştir. Aldığı nişanlarla kasabanın mühim şahsiyetleri arasına karışıyor. Çiftlik müdürü, onu kasabanın ziraat müdürü ile evlendirir. Fakat çiftlik teftiş edileceği zaman Nastya bütün yalanlarının ortaya çıkmasından korkarak çiftliği yakar. Ve böylece Sovyet devletinin saygıdeğer bir şahsiyetinin bütün şöhreti sabun köpüğü gibi söner, aslında adi bir yalanca olduğu ortaya çıkar. İşte bir günlük ömrü olan Su Sineğinin hikâyesi. Tabii bu hikâye derhal parti organı gazetelerde şiddetli tenkitlere uğramış ve yazar "kollektif çiftliğe karşı düşmanlık"la itham edilmiştir. Tendryakov'un bundan sonra yazarlık hayatına devam edip edemeyeceği şüpheli bulunuyor.

V. Solokin'in "Yolcu Kompartmanı" adlı hikâyesi de bu türlü menfî kahraman tiplerinin başka bir örneğini veriyor. Hikâyenin kahramanı Alexander İvanoviç, Moskova'da yüksek rütbeli bir memordur. Bir gün annesinden kendisini köye çağıran acele bir telgraf alır, fakat trendeki izdiham yüzünden birinci sınıf yataklı kompartman yerine normal yolcu kompartmanında seyahat etmek zorunda kalır. Yani bizim imtiyazlı şahsiyet birkaç saat için de olsa vasat vatandaşlarla bir arada seyahat edecektir. Ama aslında kendisi de köylü olan İvanoviç buna tahammül edemez. Yazarın bu hikâyede anlatmak istediği husu şudur: "Ünün işçileri ve köylüleri olan bugünkü Rus idarecileri, halktan ayrı yeni bir imtiyazlı sınıf teşkil etmişlerdir.

Victor Loginov'un "Uç Buzlu Gün" adlı hikâyesinin kahramanı da tıpkı Tendryakov'un Nastya'sa gibi hayatı adiliklerle geçmiş bir ağaçılık adamdır. Aslında bir onbaşı İvan

İvanenko, sonra bir kollektif çiftlik müdürlüğüne getirilmiş, arkasından mahallî parti komitesinin icrâ heyeti başkan yardımcısı olmuş, sonra yine bir kollektif çiftliğe müdür tayin edilmiştir. İvanenko'nun son yirmi yıllık hayatı adiliklerle doludur. Harp esnasında oğlu esir düştüğü halde, İvanenko onun nişanlısını iffal etmek için, öldü diye haber çıkartmış, sonra oğlu esir kampındaki isyanda kahramanca öldüğü vakit yine ona sahip çıkmamıştır. Son cinayeti de donmak üzere olan bir komсомol üyesini bozkırda bırakarak ölümüne sebep olmaktadır. Bu aşağılık adam her nasılsa son zamanda intihara teşebbüs eder, ama onu da beceremeyince "Yaşamana bak İvanenko" der.

Şimdi Sovyet komünist partisi halledilmesi pek güç bir çıkmazın içindedir. Zira komünist nazariyeye göre edebî eserler, bir cemiyetteki alt yapıdan doğan münâsobetleri aksettiren şeylerdir. Eğer nazariye doğru ise Sovyet cemiyeti ancak menfî tipler yaratmaya müsaittir. Tabii onlar bu tür bir tefsiri kabule yanaşmayacakları için yeni yazarların burjuva ideolojisine hizmet ettiklerini, kapitalistlere satılmış olduklarını iddia edecekler. Bu da yine sosyalist Rusya'nın entellektüelleri kondisine bağlayacak bir nizam kuramadığını gösterir. İşin daha kötü tarafı, bu gerçekçi edebiyatın gerek rejim, gerekse idareci tabaka için bir tehdit teşkil etmesidir. Rusya'da Stalin aleyhtarı kampanyadan bu yana sık sık edebiyatçıların mahkemelere sevk edilip oradan Sibiryâ kamplarına sürülmesi, komünist parti idarecilerinin bu tehlide karşı birer müdâraa reaksiyonundan ibarettir. Onlar artık düşünen kafaların güdümlü tefekkür veya edebiyat maskaralıklarına tahammül edemeyeceklerini pek iyi anlamış bulunuyorlar.

Demirperde dışı memleketlerde yürütülen gerçekçilik politikasına gelince, bunun Sovyetler için pek kârlı bir iş olduğu muhakkaktır. Oralarda menfaati zedeleyecek bir imtiyazlı komünist iktidarı bulunmadığına göre, sosyal gerçekçilik namı altında herkesi ve herşeyi yıkmakta ancak fayda vardır. Üstelik bu yazarların eserlerini Rusça'ya tercüme ettirerek yüksek telif hakları verip, böylelikle yerli komünist hareketini desteklemek imkânı da bulunur. Ama Rusya'da böyle bir gerçekçilik yapılamaz, çünkü orada gerçek değil, yalan hâkimdir. Edebiyatçının vazîfesi eğer gerçeği anlatmaksa, bütün edebî eserler ancak bu yalanları aksettirebilir. "(62)

62. Erol Güngör, Sosyalist Gerçekçiliğin Geri Tepişi, Yol. Sayı:16, Mart 1966.

f- EDEBİYAT , EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ:

"Sosyoloji araştırmaları tarih, hukuk, iktisat, psikoloji, etnoloji ve teoloji sahalarına ait bilgi ve bulgulardan faydalanır; hattâ son elli sene içinde, hukuk sosyolojisi, iktisat sosyolojisi, din sosyolojisi, sanayi sosyolojisi, sosyal psikoloji ve edebiyat sosyolojisi gibi yeni bilgi ve ihtisas sahaları ortaya çıkmıştır.

Bir edebiyat sosyoloğu, sosyoloji ihtisasının üzerine edebiyat araştırmalarını ilâve etmiş olabileceği gibi, edebiyat müttehassıslığının üzerine sosyoloji araştırmalarından istifadeyi de ilâve etmiş olabilir.

Edebiyat sosyolojisinin çalışma sahasının sınırları, henüz tamamen çizilmiş değildir. Batı'da, bilhassa Fransa ve Almanya ile Rusya'da, zaman zaman gelişen fikirler edebiyat sosyolojisinin müstakil bir ilim şûbesi olmasını geciktirecek gibi görünüyor.

Edebiyat sosyolojisinin çalışma sahası ile ilgili münâkaşalardaki fikirlerin ortak noktalarını alarak, şunları söyleyebiliriz:

Edebiyat sosyolojisi, yazarın ve edebiyat eserinin ortaya çıktığı toplumun ve topluluğun şartlarını öncelikle öğrenir; eserin bünyesi üzerindeki çalışmalar yolu ile, sosyal bünyeye ait meraklarından bir kısmına cevap arar. Kısaca, edebiyat sosyolojisinin meraklarından birincisi, yazarın ve eserin sahip olduğu sosyal değerlerle ilgilidir.

İkinci bir merak sahası da, yazarın toplum içindeki

yeriyle alâkalıdır: Yazar, hangi tür bir aile ve topluluk yapısından geliyor? Yazarlık dışında bir mesleği var mı? Yazarın yaşadığı, eserinin basıldığı devrede, telif hakları ne durumdadır? Devlet yazarı ne ölçüde ve hangi vasıtalarla koruyor? Başkaca koruyucu zümreler var mı?

Bir başka merak sahası ise, yazarın yaşadığı, eserin basıldığı tarihteki basım ve dağıtım imkânları ne durumdadır? Eser ne kadar basılmış, ne kadar zaman sonra yeni baskıları yapılmıştır? İlk basımından ele alındığı zamana kadar kaç baskı yapmıştır?

Edebiyat sosyolojisi, okuyucu gruplarını da merak eder: Eserin hitap ettiği insan grupları nasıl adlandırılabilir? Eser dîni, fikrî gruplara mı, estetik gruplara mı hitap ediyor? Eser hangi topluluklardan ne ölçüde ilgi görmüştür? Bu ilgi, yazarın sağlığında ne seviyededir? Eserin daha sonraki baskıları, hangi sosyal topluluklarla bütünleşmiştir?

Eser, bedava dağıtım, resmî destek, mükâfat, reklam, propaganda, yarışma gibi okuyuculara tesir eden vasıtalarından istifade edenin sosyal hayat karşısında aldığı tavrı ortaya koyar." (63)

Sadık K. Tural'ın Aralık 1986 tarihli Türk Dili dergisindeki bu makalesinde öncelikle sosyolojinin tanımı yapıyor ve sosyolojinin yaygın olarak kullandığı bilim dalları sıralandıktan sonra yeni bir ilim şubesi olarak şekillenmeye başlayan Edebiyat Sosyolojisi üzerinde açıklamalarda bulunuyor.

o3. Sadık K. Tural, Okuyucu Zümreleri Açısından Safahat'ın Gördüğü İlgi, Türk Dili. Aralık 1986.

Bilhassa edebiyatın etkilediği ve etkilendiği olaylar inceleniyor, okuyucu ve eser açısından değerlendirmeler yapılıyor.

Aynı yazarın aynı konuyla ilgili olarak 1982'de yayınlamış olduğu "Zamanın Elinden Tutmak" adlı eserinden bazı pasajlar alıyoruz.

"Edebî nüfûsun meydana çıkışı, genişlemesi konusunu ele alan bilgi dalına edebiyat sosyolojisi deniliyor; Bir çok ülkede bu konuda yazılmış eserler vardır. Bunlardan biri çok başarılı bir şekilde dilimize çevrildiği halde, on yıldır yankılarına henüz raslamadık. Konumuzla ilgili ikinci tercüme kitap da birincinin âkibetine uğramaktan kurtulamadı. Edebiyat sosyolojisinin sahasına giren telif ve tercüme makalelerin, kitaplar gibi, gerekli ilgiyi görmemiş olduğunu da belirtelim.

Edebî nüfûs.. "malzemesi dile dayanan" her türlü edebiyat eserinin okuyucusunu kasediyoruz." (64)

Edebiyat sosyolojisinin, edebî nüfûsunun meydana çıkışı, genişlemesi konusunu incelediğini belirten yazar, konunun sonunda, edebiyat sosyolojisinin toplumumuzla ilgili meraklarına değinmektedir.

"Türk milleti bir sosyoloji kuralına uygun olarak, tepeden inme, değişme ve değiştirmilere karşı kendine göre bir direniş gösteriyor; kendisine benzeyeni, kendisi gibi duymaya, hayal etmeye ve düşünmeye eğilimli olanı benimliyor. Bu tabii değil midir? Sinekli Bakkal'ın Râbia'sının "Şahsında tecessüm eden Türk ve Müslüman değerlerinin" edebîleştirilmesi okuyucuyu yakalıyor, sarıyor(...) (65)

64. S. Kemâl Tural, Zamanın Elinden Tutmak, s.10.

65. a.g.e. s. 15.

"Doğu-Batı Meselesi" önünde acı çekmiş ve çekmekte olan cemiyetimizin kendi kalan , güç değişen özelliklerini bulma açısından yeniden ele alınması, ilmin görevleri arasındadır. Eğer bir gün çilesine tâlip olan çıkarsa, edebiyat sosyolojisi, istatistik bilgileri verme yanında, derinliklerdeki gerçekleri araştırmalıdır. Kabuller dünyamızın göstergeleri bu cins araştırmalar olabilir.

Edebî nüfûsumuzun sağlıklı, düzenli bir yazar, dağıtımçı - editör, okuyucu kitlesine ulaştığı, edebiyat sosyolojisinin bir fantezi olmayı aşmış günlerin uzakta olmasını dilemekten başka ne yapabiliriz? (66)

Edebiyet sosyolojisi ile ilgili olarak Sadık K. Tural'ın bu değerlendirmelerinden sonra Prof. Dr. Erol Güngör'ün konuyla alakalı görüşlerini vermeye çalışalım.

"Edebiyat ile hayat arasında sıkı bir münâsebet bulunduğunu hepimiz kabul ederiz, ama bu münâsebetin birçok yönleri hakkında pek az bilgimiz vardır. Aslında bu bilgilere sahip olmadan "edebiyat hayattan soyutlanamaz" veya "her şey her şeye bağlıdır" gibi sözlerin ancak bir slogan mânâsı olabilir. Edebiyat hayattan ayrılamaz, ama bu ikisi arasında bağlantının mâhiyeti nedir, hangi hâl ve şartlarda nasıl değişir, asıl mesele bunların bilinmesidir. Böyle bir bilgiye ulaşabilmek için yapılmış pek az teorik çalışma - Lucoes'un Marksist estetik teorisi gibi - vardır ve bunların hepsi de edebiyat ile sosyolojiyi inandırıcı bir şekilde birbirine bağlayamamıştır. " (67)

Görüldüğü gibi Erol Güngör edebiyat sosyolojisinin

66. a.g.e. s. 17.

67. Prof. Dr. Erol Güngör, Edebiyatın Ölümü, Türk Edb. Sayı:77.

ilgi alanlarına giren tesbitlerde bulunuyor. Düşünceleri daha önce bu konudaki yazısından bölümler aldığımız S. Kemâl Tural'ın düşünceleri ile paralellik göstermektedir.

"Türkiye'de bundan yirmi yıl önce, hattâ on yıl önce sanat ve edebiyat okumuş kitlenin, başlıca meşgûliyet konuları arasında geliyordu. Şiirler, hikâyeler, romanlar yazılıyor, üstelik pek çoğu da okunuyordu. En radikal siyâsî yayın organlarında bile edebiyatın yeri vardı. Yazılanların, söylenenlerin cinsi ve kalitesi hakkında herkes aynı fikirde olmayabilir, ama bir takım insanların birşeyler yapmaya çalıştıkları ve çoğunluğun bu gayretlere ilgi ve sempati duyduğu muhakkaktır. Türkiye'nin başka bir çok ülkelere kıyasla çok düşük olan okuma nisbeti içinde edebiyatın varlığı dikkati çekiyordu. Bu gün edebiyat dergileri kâğıt ve para sıkıntısı yanında bir de yazar ve okuyucu sıkıntısı içindedirler. Artık hiç kimse beğendiği bir yazarın gelecek ay hangi şiir veya hikâye ile karşısına çıkacağını, beğendiği bir romancının şu sırada neyi hazırladığını merak etmiyor. Yazarların da kendi eserleri açısından dikkate değer bir merak ve gayret içinde bulundukları söylenemez. Şiir ölmüş gibidir, roman ölmek üzeredir, yegâne hayat belirtisi hikâyede kalmıştır.

(...) Türkiye'deki tesbitlere göre, siyâsî çalkantı ve kararsızlık dönemlerinde gazete satışlarının artmasına karşılık dergi ve kitap satışlarında artmasına karşılık dergi ve kitap satışlarında bir duraklama görülmüyor. Bu demektir ki günlük hayatın meseleleri her şelden acil bir duruma gelmektedir ve gerçekten "edebiyata" ayrıracığı zaman yoktur." (68)

Erol Güngör, memleketin ve insanımızın sıkıntıları, huzursuzluklar, siyâsî ve ictimâî bunalımlar esnasında edebiyata zaman ayıramıyacağı gerçeğini vurguladıktan sonra 1980 öncesinin Marksizm'den kaynaklanan silahlı terör hareketlerinin toplumun edebiyata zaman ayıramamasına sebep olan âmillerden en önemlisi olduğunu belirtirken marksist yazarların ve edebiyatçıların suskunluğunu anlayamaktadır.

"Marksistlerin suskunluğunu izah etmek çok güç, çünkü edebiyatın umûmî hayattan ayrılamıyacağı fikrini en çok ileri süren, üstelik bu iki hayatı bir arada yürütmeyi kendilerine ilke edinen onlardır. Bir kısmı görünmeyen teşkilâtlar halinde silâhlı mücâdele yaptığı için başka şeylere vakit bulamıyabilir, ama onların görünen kanadında yazıp - çizmekle uğraşan nice insan var ki bunlar her gün sahîfeler dolusu yazılar yazıyorlar veya en azından yazmaya vakit ve imkân buluyorlar. Savaşan yoldaşları onlar için günlük hayatın bakkal hesaplarından daha ötede, daha derin bir problem teşkil etmiyor." (69)

Edebiyat sosyolojisinin inceleme sahası içerisinde olan ve yayıncılık, okuyucu kitlesi, tercüme eserlerin okunuşu ve satışlarında, yayımında karşılaşılan problemlerin yer aldığı objektif ve ilmi değerlendirmelerin bulunduğu "Robert B. Downs'ın" Dünyayı Değiştiren Kitaplar adlı eserine yazmış olduğu önsözü yukarıda belirtmiş olduğumuz konulara değinilmiş olması sebebiyle buraya olduğu gibi almayı uygun buluyoruz. Burada Erol Güngör, bilhassa Dünya Klasiklerinin memleketimizdeki durumuna değinmektedir. Sosyolojik olarak açıklayıcı ve doyurucu bilgiler vermektedir.

"Çok ünlü kitapların en belirgin tarafları çok satılmış, çok okunmuş olmalarıdır. Fakat hiç kimse çok ünlü kitapların sırf bu şöhretleri yüzünden "az okunmak" gibi bir talihsizlikleri bulunduğunu düşünmez. Bu türlü kitapların ilk şöhret dalgası geçtikten sonra, satış miktarları çok değişmese bile, okuma nisbetlerinde büyük bir düşüşü görülüyor. Şöhretli bir kitap artık çok okunan değil, kendinden çok söz edilen kitaptır. Böylece biz onları okumadan da neden ibaret oldukları hakkında kabaca bir fikir ediniriz ve bu bize yeter görünür. Makyevelli'nin "Hükümdar" adlı bir kitabı olduğunu, burada kurnazca ve insafsızca bir devlet politikasının tavsiye edildiğini hepimiz biliriz; Einstein'ın "İzâfiyet Teorisi"ni" ışıtmeyen kalmamıştır; Darwin'in "Türlerin Doğuşu" adlı kitabında canlıların tekâmülü ve insanın menşei hakkında ürktücü iddiaların bulunduğunu biliriz; Freud'un rüyaları cinsî arzularla yorumladığını, insanları cinsî tatmin peşinde koşan yarı-şuurlu yaratıklar diye gördüğünü öğrenmişizdir; Hitler'in "Kavgam" adlı kitabında Nasyonal Sosyalizmin dünya görüşünü anlattığı yine herkesce bilinen bir şeydir.

İşte bütün bu "bilgilerimiz" sayesinde, dünyayı değiştiren nice büyük eseri okumadan geçmişizdir. Bildiklerimizin büyük ölçüde yanlış ve eksik olmasının başlıca sebebi de budur. Ancak ihtisas sahibi kimseler kendi sahalarının klâsiklerini asıllarından okurlar; onların dışında geniş okuyucu kitlesi büyük eserleri ya kulaktan duymak veya ders kitaplarında, gazete ve dergilerde yapılan atıflara bakmak sûretiyle öğrenir.

Herkesin herşeyi okuması elbette beklenemez. Büyük eserlerin bazıları ancak ihtisas sahiplerinin takip edebileceği bir teknik dille yazılmıştır; oradaki bilgiler

ancak iyi bir hazınlıktan sonra hazmedilebilir. Fakat e-
linizdeki kitapta yapılan seçmelerde olduğu gibi, kitle-
ler üzerinde büyük tesir yapan kitaplar aynı zamanda
kitlelere hitap eden kitaplardır. Ortalama aydın tipine
giren herkes bunları okuyup anlayabilir, veyâ aydın sa-
yılabilmeliri için bunları okumuş olmaları beklenir. Bizim
memleketimiz bu bakımdan çok talihsiz görünüyor. Bu kitap-
ta ele alınan onaltı büyük eserin ancak birkaç tanesi
Türkçeye çevrilmiştir, bunların da -Kavgam hâriç- birden faz-
la baskı yapana yoktur. Türk aydınları elbette Makyavelli'
den, Malthus'dan, Kopernik'den, haberdardır, ama bu haber-
darlığın eserlerle doğrudan doğruya temas şeklinde olmadı-
ğı açıkça anlaşılıyor. Memleketimizde yabancı dil bilenle-
rin sayısını hesaba katacak olursak, dünyanın en büyük
yazarlarından sadece isimleri dolayısıyla bilindiği ortaya
çıkar. Ders kitaplarında veyâ başka yerlerde bu insanlar
veyâ eserleri hakkında verilen bilgilerin de asıllarına
başvurularak çıkarıldığı çok şüphelidir; bunlar çok defa
yabancı ders kitaplarındaki özet bilgilerin aktarılması
şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Batılı ülkelerin birbiri ardından birer "kitle ce-
miyeti" (Mass Societi) haline gelmeleri orada da insanla-
rın kültürle ilişkilerine eskisinden çok farklı bir şekil
ve mâhiyet kazandırmıştır. Kitle cemiyeti insanların gitgide
kültürsüz birer sürü haline gelmelerini değil, fakat kül-
türün küçük bir azınlık inhisarında kalmayıp büyük kit-
lelere yayılması mânâsına gelmektedir. Şimdi insanların
daha büyük bir kısmı tiyatroya gidiyor, daha büyük bir
kısmı müzik dinliyor, sergileri geziyor, ve kitap oku-
yor. Fakat kültür kitlelere yayılırken ister - istemez yeni
bir şekil kazandırmaktadır. Bugün Batıda meselâ klâsik

müziği eskiden olduğu gibi seven, dinleyen ve anlayan bir aydın kitlesi mevcuttur; ama aynı müzik biraz kılık değiştirerek bu azınlığın dışındaki kitlelere de mâl olmaktadır. Büyük klâsik eserlerin başlıca melodilerinin hafif müziğe adapte edilmiş örnekleri artık Türkiye'de de çok rastlanan bir hale gelmiş bulunuyor. Resim sanatının şah-eserleri bu kitlelerin evlerini birer ucuz röprodüksiyon hâlinde süslüyor. Kitle cemiyetinin insanı büyük edebiyat eserlerini televizyon dizileri halinde görüyor. Bu insanların Dickens'i, Dostoyevski'yi, Balzac'ı okuyacakları vakitleri olsa bile, göze sadece alfabe harfleri halinde hitap eden bu kitapları baştan sona sabırla, düşünce ile takip edecek bir zihin yapıları yoktur.

Sosyolog P. Sorokin, 1948'de yazdığı "Çağımızın Buhranı" (The Crisis of Our Age) adlı eserde, yakın zamanda Beethoven senfonilerinin reklâm programlarına fon müziği olarak kullanılacağını söylüyordu. Gerçekten, insanlık tarihinin yarı-kutsal şahsiyetleri bugün kalabalıklara ancak böyle hafiflikleri halinde intikal edebilmektedir. Bazıları bu hale bakarak kitle cemiyetinin kültür bakımından dejenere olduğunu düşünüyorlar. Nitekim Toynbee teknolojik seviye ile kültür seviyesinin ters orantılı olduğunu iddia etmektedir. Fakat kitle cemiyetinde gördüğümüz kültür fenomeni ondan evvelki cemiyette hiç yoktu, yani vaktiyle kültürün hiç nüfuz etmediği kitleler bugün hiç değilse ona şu veya bu şekilde ulaşabilmektedir.

Türkiye'nin talihsizliği henüz kitle cemiyetinin teknolojik seviyesine erişmeden avâmî kültürün yaygınlaşmasıdır. Yüksek seviyede kültür sahibi bir azınlık aydın grubunu hiç yaratamadan vülgarizasyonlar veya kullaktan dolma bilgi kırıntılarıyla yetinmeye çalışan Türkiye âdeta bir çıkmaz içinde görünmektedir. Türkiye

modern bir kültür yaratmak zorundadır, ama bunun için öncülük yapacak kalitede bir aydın zümresine sahip değildir. Kitlelere gelince, onların kültür yarattığı hiç görülmüş değildir.

Biz Batı medeniyeti denen şeye yönelmeden önce böyle bir aydın elite sahip bulunuyorduk. Osmanlı yüksek tabakasının klâsik İslâm medeniyetine ait temel kitapları okumamış olması düşünülemez. Tefsir ve hadis kitaplarından başlamak üzere Kınalızâde, İbn Haldun, Cami, Attar, Rumi ilh. standart kültür eserleri olarak medreseli aydının temel gıdası idi. Bizim bugünkü aydınlarımız Batı Medeniyetinin temel eserlerini okumak şöyle dursun, bu medeniyetin Türkiye Cumhuriyetindeki siyâsî öncüsü sayılan Atatürk'ün eserini bile okumuş değildirler. 27 Mayıs 1960'da hükûmeti devirerek bir askerî idare kuran kırk kişilik subay heyetinde üyelerin yüzde doksanı en beğendikleri eserin "Beyaz Zambaklar Ülkesinde" olduğunu söylemişlerdi. Sonradan anlaşıldı ki bu kitap onlara vaktiyle resmen tavsiye edilmiş ve birer nüshası birlik kitaplıklarına alınmıştı. Sivil çevrelerde görülen durum bundan daha iç açıcı değildir. Bir çok akademik tezlerde bile kaynaklar yerine derleme eserlerin kullanıldığı görülmektedir.

Türkiye'de okuma azlığının başlıca sebeplerinden birinin dil eksikliği olduğu muhakkaktır. Yani nesillere Türkçe öğretilmediği için, bunlar Türkçe yazılmış eserleri doğrudan doğruya okuyamıyor, kendi anladıkları dile tercüme edilmesini bekliyorlar. Modern Türkçenin örnek eserleri diye bildiğimiz Reşad Nuri'nin romanları şimdi "öztürkçe" denilen dile çevrilmektedir. Pek

muhtemeldir ki "sürekli devrim" pek yakında bu tercümelir de aşacak ve aynı eserler, eğer hâlâ okumak isteyenler kalmışsa, yeniden çevrilecektir.

Türkiye'de yabancı dil eğitimi de Türkçe öğretiminden daha başarılı olmamıştır. Bu yüzden, yabancı okullarında tahsil ve ihtisas görenler hariç, Türk aydınları arasında yabancı bir dilde rahatlıkla kitap okuyabileceklerin sayısı çok azdır. Bu durumda özellikle Batı dillerinden yapılacak tercümelerin ne kadar önem taşıdığı kolayca görülebilir.

Elinizdeki kitap Batı dünyasının ve dolayısıyla bütün dünyanın bugünkü halini almasında büyük tesirleri olmuş bulunan onaltı eseri asıllarından ve bütünü ile okuma imkânı bulamayanlar için tertiplenmiştir. Bu kitabın yazıldığı ülkede bu onaltı eserin hepsinin de defalarca baskısı yapılmış bulunuyor. Böylece, Amerikan aydını bunların hepsini olmasa bile kendini ilgilendiren bazılarını bütünü ile okumuştur. Geriye bu eserlerin neden ibaret olduğu hakkında kısa fakat doğru bilgi edinmek isteyen geniş bir okuyucu kitlesi kalıyor. İşte yazar onlara hitap edecek şekilde eserleri özetlemiş, yazarları hakkında bilgi vermiş, uyandırdıkları tesirleri de ana hatlarıyla belirtmiş bulunmaktadır.

Türkiye'de bu onaltı eserden sadece "Kavgam" tam olarak tercüme edilmiş ve birkaç defa basılmış, "Türlerin Çıkışı" "Kapital" ve "Rüyaların Yorumu" eksik olarak yayınlanmıştır. Diğer eserlerin hiç birinin Türkçe tercümesi yoktur. Şu halde elinizdeki kitap Türkiye'de geniş bir okuyucu kitlesinin yanısıra aydın elit için de

son derecede faydalı olacaktır. Öyle ümid ediyoruz ki, bu kitabı okuyanların pek çoğu artık Makyavelli'yi siyâsî iktidar için her türlü ahlâksızlığı mübah sayan bir kudret dolisi, Darwin'i insanların maymunluğunu isbata çalışmış bir kaçık, Freud'u aklını cinsiyetle bozmuş bir deli doktoru diye görmekten kurtulacaklardır. Einstein artık "herşey izafidir" şeklinde ilkel ve mânâsız bir ifade çerçevesine sokulmayacak, Newton'ın elma ağacı altında otururken yer çekimini keşfettiği şeklindeki yanlış ve ilkel bilgi geride kalacak, Kopernik ve Harvey'in ilim tarihindeki gerçek yerleri anlaşılacak, hattâ uğruna nice vatan çocuğunun anarşist kurşunlarıyla öldürüldüğü Marksist doktrinin neden ibaret olduğu da öğrenilecektir.

Tur Yayıneve idarecilerini bu güzel teşebbüslerinden dolayı tebrik eder, kitabı okuyuculara hararetle tavsiye ederim." (70).

Marksist olmayan gruplarla ilgili görüşleri ise şöyle:

"Marksist olmayan gruplarda ise edebiyat artık gelenek haline gelmiş birkaç derginin sahifelerinden hiç taşmayacak şekilde, herhangi bir canlılık belirtisi göstermeden devam edip gitmektedir. Bu dergilerde yazarlar hep isimlerini bildiğimiz belli insanlardır; adeta hayatta olduklarını isbat etmek veya alışkanlıklarını devam ettirmek için yazar gibidirler. Onlara son yıllar içinde katılan isimlerin sayısı bir elin parmaklarından daha fazla değildir. Edebiyat adeta sermayesinden geçen müflis bir tüccar haline gelmiştir." (71)

70. Robert B. Downs, Dünyayı Değiştiren Kitaplar, Önsöz

71. Erol Güngör, Edebiyatın Ölümü, Türk Edb. Sayı:77 Mart 1980

Erol Güngör'ün bu tesbitleri Sâdık K. Tural'ın Edebiyat sosyolojisi ile ilgili olarak neşretmiş olduğu makalesiyle kıyasladığımız zaman edebiyatın sosyolojik değerlendirmelerinin gerçekçi bir gözleme dayanılarak ortaya konduğu görülmektedir.

Erol Güngör'ün edebiyatla ilgili değerlendirmelerini alarak bu konuyu bağlayalım.

"Edebiyat bir zihin işidir, yani entellektüel dediğimiz insanların eseridir. Türkiye'de bu sahayı dolduran insan sayısı gitgide artmakla birlikte, bunların zihin kalitelerinde ve muhtevalarında, süratli bir düşüş meydana gelmiştir. Yaşadığımız günler bu düşüşün edebiyat bakımından sifıra yaklaştığı bir zamanı göstermektedir. Zihin hayatını ilgilendiren bazı meslekler klâsik kültüre fazla ihtiyaç duyulmadan yürütülebilir; belli bir tekniği öğrenerek onu maharetle icrâ edebilir, hattâ ilim adamı bile olabilirsiniz. Fakat edebiyat yapabilmek iyi hazmedilmiş bir klâsik kültür ile mümkündür. Dilin bütün inceliklerine hâkim olacaksınız, beşer kültürünün büyük eserlerini okuyup onlardaki meseleleri ve görüşleri kavrayacaksınız, devam ettirdiğiniz geleneği de karşı çıktığınız geleneği de çok iyi bileceksiniz, ayrıca iyi bir düşünce terbiyesi - sabır, disiplin, dikkat v.s. - almış olacaksınız... Otuz-kırk yıl önce yazılmış olan ve Türk dilinin en iyi örnekleri olarak bilinen romanlar otuz-kırk yıl sonra "sadeleştirilerek" okuyucuya sunulmak zorunda ise, orada edebiyatın sözü edilemez. Böyle bir ülkede aklın varmışlığı bile şüphelidir." (72)

II. B Ö L Ü M

EROL GÜNGÖR'E GÖRE TÜRK EDEBİYATI

Batılılaşıma hareketlerinin başlaması ve zamanla hız kazanması, daha sonra çok uzun bir süre Dünyanın en büyük Devleti olması özelliğini koruyan Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin apayrı bir kültür politikası olmasına rağmen kendini yine de mazisinin etkisinden tamamen kurtaramama ve Batı'nın tesirine de fazlasıyla kapılma, ortaya belirsiz bir kültür anlayışının çıkmasına sebebiyet vermiş, insanımız bu durumdan pek çok rahatsızlık duymuş, acı çekmiştir. Bu durum her alanda olduğu gibi Edebiyat sahasında da kendini göstermiştir. Konuyla ilgili olarak Erol Güngör'ün görüşlerini alıyoruz:

"Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde kültür politikasının, kuruluşundan bugüne kadar, iki ana kaynağı olmuştur. Bunlardan birincisi Cumhuriyet'ten önce başlayan ve onunla birlikte devam eden milliyetçilik, ikincisi ise yine Cumhuriyet'ten önce başlayan ve onunla birlikte devam eden Batılılaşıma politikasıdır. Fırsat sonra bu kaynakların kültür hayatımızda ne gibi değişimler yaptığını açıklayacağız. Bu arada Cumhuriyet'in herhangi özel bir tesiri olup olmadığı sorulabilir. Batılılaşıma da milliyetçilik de daha önceden başladığına göre, Cumhuriyet bunların sadece bir devamından mı ibarettir? Benim kanaatimce Cumhuriyet bu iki değişme yönüne teorik bakımdan bir şey katmamış, sadece Cumhuriyet dönemindeki siyasî rejimin kaçınılmaz bir sonucu olarak, yani uygulama bakımından, bazı özellikler ortaya çıkmıştır. Bu özelliklerin dolaylı bir şekilde teorik sonuçlara da yol açtığını aşağıda göreceğiz.

Türkiye'ye Batı kültürünün Cumhuriyet'ten önceki girişi

de esas itibarıyla bir resmî politikanın eseri olmuş, yani bu değişmeyi devlet gerçekleştirmeye çalışmıştı. Batılılaştırma siyasetinin temelinde Türk Devleti'nin Batı karşısında yenilmesi ve devamlı gerilemesi vâkıası yatar. Başka bir deyişle, Batı medeniyetinin bizi yenmesi, devletin siyâsî ve askerî yenilgisi şeklinde görülmüştür. Devletin gerilemesi süratini artırdığı ölçüde Batılılaştırmanın sürati de artmıştır. Bu itibarla Cumhuriyet devrinin başlarında Batı kültürüne o zamana kadar rastlanmayan bir açılmanın görülməsi yadırganamaz; çünkü Cumhuriyet Batı karşısında o zamana kadar görülmemiş bir büyük yenilginin hemen arkasından kurulmuştur.

Cumhuriyetçiler, başka bir deyişle inkılâpçılar, İkinci Meşrutiyet inkılâbını yapan neslin Harpten sonra ayakta kalmış olanlarıydı. Bunlar aynı çevre içinde yetişmiş, aynı umûmî fikirleri benimsemiş, ve büyük çoğunluğu ile İkinci Meşrutiyet idaresi içinde mevki almış kimselerdi. Hepsi de Meşrutiyet devrinin üç büyük fikir cereyanından önemli ölçüde etkilenmişlerdi. Ziya Gökalp'in "Türkleşmek, İslâmlaşmak, ve Muâsırlaşmak" adlarını verdiği bu milliyetçilik, İslâmcılık ve Batıcılık cereyanları içinden bir tanesi, siyâsî bir realitesi kalmadığı için Cumhuriyetle birlikte gücünü tamamiyle kaybetti. Türkiye artık İslâm dünyasının lideri değildi; o dünyayı yıkan Batılılar karşısında bağımsız bir devlet hüviyeti ile ortada kalabilmesi de İslâmcılık fikrini tamamen bırakmasına bağlı görünüyordu. Kaldı ki, Cumhuriyetin hilâfet ve saltanat rejimine bir antitez gibi ortaya çıkmış olması, onun kendinden önceki rejimi ve o rejimle bir tutulan siyaset tarzını reddetmesi ni gerektiriyordu. Böylece İkinci Meşrutiyet inkılâpçılarının birbiriyle uzlaştırmak yürütmek istedikleri üç görüşten Cumhuriyetçilere sadece ikisi kalmıştı: Batıcılık ve Milliyetçilik.

Milliyetçilik yirminci yüzyılın en büyük siyâsî realitesi

idi. Ayrıca Türkiye'nin hususi durumu onu milliyet prensibine daha sıkı sarılmaya itecek şekilde gelişmişti. İmparatorluğun sadece dıştan değil, içten de yabancı milliyet hareketleriyle yıkılmış olması, Türk milletinin ister istemez kendi kadediyle başbaşa kalması, modern bir millet olmak için sağlam bir millî klütüre dayanmak zarureti o devirde milliyetçiliği kamçıl原因an başlıca faktörler olmuştur. Fakat milliyetçiliğimizin en büyük objektif temeli, yeni Türk devletini kurarken doğrudan doğruya millete dayanmış olmamızdır. Bu milliyetçiliğin hangi fikir temellerine oturtulacağı, hangi uygulamalarla yürütüleceği meselesine gelince, işte Cumhuriyet inkılâpçılarının kültür politikası burada çok belirgin çizgiler halinde ortaya çıkmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti devrinde hükümetin bütün sahalarda olduğu gibi kültürde de politikasının mih-rakı milliyetçiliktir. Ancak bu milliyetçilik İslâmî unsurlarla içiçe idi. Ziya Gökalp'in üç cereyan arasında aradığı uzlaşma bu devirde, özellikle milliyetçilikle İslâmcılık arasında, fiilen gerçekleşmişti. Bu arada Rıza Nur'un Maarif Vekili, Ziya Gökalp'in telif ve tercüme dairesi başkanı olmaları kültür politikasında Türkçülük ve Batıcılık noktalarına ağırlık vermeye başladı. Gökalp bir taraftan Avrupa'nın temel kültür eserlerini Türkçeye çevirtmek, bir taraftan Türkiye'de millî kültürü geliştirecek eserler yazdırmak sûretiyle kendisinin eskiden beri savunduğu fikirleri gerçekleştirmek istiyordu. Hilâfetin kaldırılmasına kadar onun formülü her üç unsuruyla birlikte kabûle şayan göründü. Diğer taraftan Rıza Nur Türk Tarihinin eksikliği ve devamlılığı fikrini yerleştirerek yeni bir millet anlayışının doğmasına çalışıyordu. İslâm asıllı adların dışında Türk adları toplayarak onları yeni nesillere verdirmek üzere yayınlaması yeni bir millî hüviyet fikrinin başlıca göstergeleri arasındadır.

Milliyetimizin esasları nelerdi ve devlet Türk milletinin nasıl bir kültür içinde yetişmesini istiyordu? Bu sorunun cevabı elbette ki tarihte aranacaktı. Şu halde Türk'ün millî hüviyetini ortaya çıkarmak üzere tarihe yeniden bakmak, onu yeniden yorumlamak gerekiyordu.

Yirminci yüzyıl başlarına kadar Türk tarihçileri Osmanlı tarihinin gerisinde sadece Selçuklular'dan kısaca bahsedereklerdi. O zamanın tarih anlayışında Türklerin ayrı bir milliyet ifade ettikleri kabul edilmekle beraber Türk tarihi Anadolu'daki müslüman Türklerin başlangıcına kadar gider, oradan İslâm Tarihi'ne bağlanırdı. Türklerin Anadolu'dan önceki tarihleri Osmanogullarının eteları anlatılırken zikredilen ve çoğu efsânevi olup Oğuz Hân'a kadar dayanan bir şecereden ibaret kalıyordu. Ondokuzuncu yüzyıl sonunda bir taraftan Türko-loji sahasında Avrupa'da yapılan yeni ve çok aydınlatıcı araştırmalar, bir taraftan milliyetçilik cereyanının Türkiye'ye de girmeye başlaması Osmanlı aydınlarını eski Türk tarihi konusunda uyandırdı. Bu arada Rusya'dan Türkiye'ye gelmiş bir takım Türk aydınlarının, özellikle kendilerini kabul ettirmek gayreti içinde, Türklerin Osmanlı tarih ve coğrafyası içinde de bir varlık olduklarını anlatmaya çalışmaları yeni tarih anlayışının doğuşunda etkili oldu. Bu görüşler milliyetçilik cereyanının genişlemesiyle gitgide kuvvet kazanıyordu. İkinci Meşrutiyet devrinde Turan fikrinin genç aydınlar arasında çok yaygın olduğunu görüyoruz. Artık Türkler uzak atalarını İslâm büyükleri arasında değil de Asya steplerinin cihangirleri arasında aramaya başladılar.

Cumhuriyet bu değişmeyi son haddine kadar götürdü ve bir devlet politikası haline getirdi. Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti (daha sonra Türk Tarih Kurumu) kurulduktan sonra

ilk büyük iş Türk tarihini cihan tarihi içinde belli bir yere oturtmak ve bunu bütün yeni nesillere öğretmek oldu. Cemiyetin çıkardığı ve bazı bölümlerinin bizzat Atatürk tarafından yazıldığı söylenen dört ciltlik "Tarih" sadece Türklerin değil insanlığın geçmişini de anlatıyordu. Burada belirtilen ve resmiyet taşıyan anlayışa göre, Türkler insan tarihinin en eski topluluğunu teşkil etmiş, medeniyetin ilk ve en büyük örneklerini vermişlerdir. Ziraat ilk defa Türkler tarafından bulunmuş ve yayılmış, at Türkler tarafından ehlileştirilmiş, başlıca madenler Türkler tarafından işletilmiş, kısacası yerleşik medeniyet ilk defa Türklerde görülmüştür. Türkler daha sonra Orta Asya'daki kuraklık sebebiyle dünyanın her tarafına göç etmişler, gittikleri yerlerde değişik adlarla yeni yeni medeniyetler ve devletler kurmuşlardır.

Türkler böyle medeniyetler ve imparatorluklar kuran bir millet iken sonradan Anadolu yarımadasına sıkışıp kalmış, fakir ve ilkel bir hayat yaşamaya başlamışlardır. Cumhuriyetin başlangıç yıllarındaki bu manzarayı nasıl açıklayacağız. Tarih kitabına veya Cumhuriyet inkılâpçılarının kanaatine göre, bunun sebebi Türklerin Osmanlılar zamanında ilim ve fen yolunu bırakıp dinle uğraşmaları, softaların ve cahil padişahların elinde esir olmalarıdır. Şimdi Türk milleti onların elinden kurtulduğuna göre, artık medeniyet ve irfan yolunda büyük adımlar atmanın zamanı gelmiştir. Bu adımlar neler olmalıdır?

1. Her şeyden önce din devlet hayatından ve sosyal hayatımızdan çekilmelidir. Din bir vicden işidir, dolayısıyla ferdin kendine ait bir meseledir.

2. Dinin bu şekilde ele alınması, her şeyden önce, dinle ilgili kurumların ve kişilerin millet hayatında etkili ol-

masını önlemek demektir. Özellikle bu konuda milletimizi uyardırmak üzere, geçmişteki kötülüklerin hep din adamlarının din namına yaptıkları hareketlerden ileri geldiği anlatılmalıdır.

3. Geçmişte softaların ve padişahların idaresi Türk milletine gerilik yoluna sokmakla kalmamış, onun hâkimiyet hakkını da elinden almıştır. Halbuki Türk milletinin karakterinde Cumhuriyet rejimi vardır.

4. Eğitimin mutlak sûrette laik, yani dîni unsurlardan temizlenmiş, olması lâzımdır. Bunun başlıca yolu da her seviyedeki öğretmenleri Cumhuriyet inkılâbına inanan kimseler arasından almak, devletin mutlak idare ve kontrolu dışında hiç bir eğitim müessesesine izin vermemek gerekir.

Bütün bu tedbirlerin belli - başlı iki hareket noktasının bulunduğu, bunlardan birinin Batıcılık öbürünün de milliyetçilik olduğunu yukarıda söylemiştik. Batıcılık adına o zaman Türk aydınları arasında hayli yaygın olan pozitivist anlayışa büyük yer veriliyor ve pozitivism daha çok vülger bir materyalizm şeklinde anlaşılıyordu. Meselâ Devlet okullarında öğrencilere dinin bir vicdan işi olduğu, devletin buna müdâhale temeyeceği söylenirken hürriyetçi ve laik bir tavır gösteriliyor, buna karşılık maddî tabiatın dışında insan zihninin tasavvur ettiği her şeyin - tabiatıyla bunların başında Allah fikri geliyor- uydurma olduğu söyleniyordu. Yine aynı şekilde, bu türlü telâkkîlerin halkı sömürmek isteyenler tarafından hususî sûrette düzülmüş birer yalandan ibaret olduğu bildiriliyordu.

Batıyı tam mânasıyla model edinmek isteyen bir zihniyetin Batı dünyasında din kurucularına ve din adamlarına sömürücü sahtekâr gözüyle bakmadığını bilmemesi imkânsızdır. O halde

bizim Cumhuriyet inkılâpçıları din inancına ve din müessesesi-
ne bu kadar karşı çıkıyorlardı. Bu çıkışta bilgisizliğin el-
bette büyük bir yeri vardır. O devirde inkılâpçılar arasında
pozitivizm kaynaklarından okuyarak anlayabilmiş tek kişinin
bulunmadığını biliyoruz. Bir doktrine sonradan intisab eden-
lerin taassubu da bu yanlış aşırılıkta etkili olmuştur denebi-
lir. Fakat kanaatimizce en büyük sebep Cumhuriyet ile hilâfet
ve saltanat zıdlaşmasında yatmaktadır. Cumhuriyet Osmanlı siyâ-
sî ve sosyal rejimine karşı bir hareket olarak ortaya çıktı; bu
yeni hareketin kendini yerleştirmesi ve kabul ettirmesi her şey-
den önce kendi zıddı veyâ rakîbi olanı tamamen saf dışı etmesi-
ne bağlı görünüyordu. Tıpkı iktidarda birbirini takip eden si-
yâsî partiler örneğinde görüldüğü gibi, Cumhuriyetçiler de
kendilerinden öncekilerin dayandığı veyâ öyle zannedilen mües-
seselere karşı şiddetle cephe almayı, eski rejimin dayanakları-
nı ortadan kaldırmayı denediler. Din bunlardan biri ve belki
başlıcası idi. Eski rejimin devlet başkanı aynı zamanda hali-
fe olarak din müessesesinden kuvvet alıyordu; kendi iktidarının
Tanrı tarafından teyid edildiğini iddia ediyordu. Ayrıca, Cum-
huriyeti benimsememiş olan kimselerin iddialarının dayanağı
da genellikle dinde aranıyordu.

Türk kültürünün dün olduğu gibi bugün de çok kuvvetli
bir yapıcısı olan dine karşı alınan tavır inkılâp günlerinin
harareti geçtikten sonra yavaş yavaş yumuşadı. İnkılâpçı Halk
Partisi memlekette gitgide yaygınlaşan ve kuvvetlenen hürriyet
isteklerinin yanı sıra bir de Batılı güçler tarafından çok par-
tili demokrasiyi kabul etmeye zorlandığı zaman, din eğitime
ve dîni yayınlara kısmen de olsa müsaade etti. Daha sonra
Demokrat Parti zamanında vicdan hürriyetinin Batı demokrasile-
rinde olduğu şekilde anlaşılması yolunda önemli adımlar atıl-
dı. 1950-60 arasında başbakanın "Türk milleti müslümandır, müs-
lüman kalacaktır " demiş olması, demokrasi dönemindeki kültür
politikasının inkılâp yıllarından ne kadar farklı olduğunu
gösterecek bir işarettir.

Yeni bir Türkiye kurmak arzusu, eski olan ve yerleşmiş bulunan pek çok şeye karşı çıkmayı, onların yerine yenilerini benimsetmeyi gerektiriyordu. Bu yüzden, efsaneler devrine kadar götürülen Türk tarihinin içinden Osmanlı tarihi medeniyeti adeta atıldı. Bu karanlık devri en iyisi unutmak gerekiyordu. Buna karşı Türk tarihi ve dolayısıyla Türk kültürü içine Anadolu Selçuklularından, hatta Bizans'tan önceki kavimler ve kültürler de dahil edildi. O günün tarih ve kültür anlayışından bugün bize miras kalan şey Etibank, Sümerbank gibi bazı isimler ve Ankara'nın ortasındaki Hitit abidesinden ibarettir. Bir zamanlar devletin resmî doktrini haline gelmiş olan bu tarih görüşünün ilmi gerçekleri anlatmaktan ziyade bir takım pratik ve geçici endişelerden doğduğu söylenir. Buna göre yeni Türk hükûmeti Türkleri Anadolu'dan da çıkartıp Orta Asya'ya atmak isteyen Batı kamuoyu karşısında bu toprakların ezelden beri bizim olduğunu, daha evvel Hitit, Sümer vs. atalarımız tarafından iskân edildiğini, kısacası Türklerin de tıpkı Avrupalılar gibi en eski tarihten beri medenî olduğunu göstermek istemişlerdir.

Kültürümüzün en büyük yapıcı unsuru olan dil konusunda da bu türlü endişelerle hareket edildiği söylenir. Bilindiği gibi, inkılâpçılar bütün medeniyetin Orta Asya-Türk kaynaklı olması yanında bütün dillerin de aynı kökten, Türk kökünden geldiğini iddia ediyorlardı. Bu iddianın yeni kültür politikası ile çok yakından ilgili olduğu kolayca görülür. İnkılâpçılar milliyetçiliğin ve modernizmin bir gereği olarak, Cumhuriyetten önce kullanılan Türkçenin değiştirilmesini, çünkü bu dilin bizim ayrılmak istediğimiz Ortadoğu-İslâm medeniyeti içinde geliştiğini düşünüyorlardı. Türk kültürü çağdaş Batının ilim, teknik ve sanatına yabancı olduğu için, bunları ifade eden kelime ve kavramlara da sahip değildir. Üstelik Türk

dilinden kökü Arapça ve Farsça'da bulunan kelimeler atıldığı zaman ortada ancak kabîle hayatını idare edebilecek bir dil kalacaktı. Bu durumda inkılâpçılar Batı kültürünün kavramlarını Batı'dan almayı, ancak bunu tıpkı Lâtin harflerini alırken yaptıkları gibi bir çeşit adaptasyon haline getirmeyi düşündüler. Esas itibariyle Fransızcadan olmak üzere üç büyük Batı dilinden "ve bu arada arkaik Türkçeden" kelimeler ufak değişimlerle Türkçeye aktarılmaya başlandı. Fransızcadaki imge ve sembole kelimelerinin imge ve simge şeklinde adapte edilmesi bu hareketin hâlâ ısrarla yaşatılan örnekleridir. İşte yeni dil anlayışı milliyetçi bir idarenin bu uygulamasını milliyetçiliğe uygun düşürme gayretiyle ortaya atılmış, hiç de değilse bu gayeye hizmet etmek üzere kullanılmıştır. İnkılâpçılara göre Batı dillerinin aslı zaten Türkçe idi, biz onlardan kelime aldığımız takdirde kendi malımızı almış oluyorduk.

Batılılaşmaya çok büyük bir ağırlık veren kültür politikasının bu yolda attığı en büyük adım alfabenin değiştirilmesi ve eski alfabenin yasaklanması olmuştur. İnkılâpçılar bu değişikliğin Türkiye'de birdenbire büyük bir ilim ve sanat hareketi yaratacağını, en geç beş- on yıl içinde bütün vatandaşların okuma- yazma öğreneceklerini ümit ediyorlardı. Bu büyük teşebbüsde Batıya daha çok yaklaşma gayreti yanında inkılâpçılığın vaz geçilmez bir takım gerekleri de bulunmaktadır. Bütün inkılâp hareketleri kitlelerin okuma yazma öğrenmesine büyük önem verir, çünkü inkılâbın kendisini tanıması, kendini yerleştirmeye yarayacak bilgilerin kitlelere ulaşabilmesi için acil tedbirler almak gerekir. Günümüzde bu maksat her eve televizyon girmesini sağlamakla gerçekleştiriliyor. Cumhuriyet inkılâpçıları lâtin harflerinin çok çabuk öğrenileceğini, böylelikle bizi Doğuya bağlayan ve eski harflerle yazılı bulunan kültür kaynaklarının artık tesirli olamayacağı düşünülüyordu.

Cumhuriyet inkılâpçıları'nın kültür politikası içinde halkçılık kavramının da bir yer tuttuğu görülmektedir. Aslında milliyetçi ve cumhuriyetçi bir politikanın aynı zamanda halkçı olması kaçınılmaz bir sonuçtur. Fakat Cumhuriyetçiler halkçılık prensibini kültürünü çeşitli sahaları "edebiyat gibi, sanat gibi" üzerinde olmaktan ziyade başka sahalarda ve başka maksatlarla kullandılar. Cumhuriyetten önce başlayan milliyetçilik cereyanı sanat ve edebiyatta "halka doğru" prensibine uygun olarak hem dilde hem formda bir sadeleşme ve halka yaklaşma yolunu tutmuştu. Bu gidiş Cumhuriyet devrinde de, devletin herhangi bir müdahalesi olmaksızın, devam etti. Bu halkçılık hareketinin öncülüğünü imparatorluk devrinde kurulmuş olan Türkocakları yürütüyordu. Cumhuriyetçiler inkılâpçı partinin dışında herhangi bir kuvvet temerküzüne engel olmak üzere diğer bazı kuruluşlar yanında Türkocaklarını da feshettirdiler ve yeni bir halkçı kültür politikası uygulamaya giriştiler. Halkevleri buradan doğmuştur.

Halkevleri okullar dışında kalan halka inkılâbı anlatmak ve benimsetmek. aynı zamanda inkılâp hükûmetinin Batılı kültür politikasını halka yaymak maksadıyla kurulmuştu. Buralarda hitap edilen kitlelerle temas sağlayan başlıca vasıtalar okuma salonlarındaki kitap ve dergiler, müsâmereler ve piyes temsilleri, ve nihayet esas itibarıyla memur zümresi için tertiplenen balo gibi özel eğlencelerdi. Halkevlerinde temsil edilen piyeslerin milliyetçi ve halkçı karakteri çok belirgin olmakla birlikte, Cumhuriyetten önceki Türk hayatının karalanmasına büyük ağırlık verilmiştir. Dikkat edilirse, Halkevlerinde bir taraftan Türkocaklarından devralınan Halkçılık ve milliyetçilik temaları işlenirken bir taraftan da inkılâbın siyâsî ve kültürel ideolojisini propaganda etmek gibi iki fonksiyon görülür.

Halkevleri Türk Halk kültürünün gerek araştırılması

Eğerse bunların teşviki konusunda hayli etkili olmuştur. Siyâsî teşekkül olarak sadece Halk Partisi'nin, kltür ocağı olarak sadece Halkevlerinin ortada bırakıldığı bir devrede Türk kültürüyle uğraşanlardan hiç değilse bir kısmının Halkevlerinde toplanması ve oranın imkânlarından faydalanması kaçınılmazdı. Bu kimseler vasıtasıyla, Türk aydınına halk kültürünün değerini tanıttacak önemli çalışmalar yapılmıştır. El sanatları, halk şiiri, Türk müziği bu sayede himaye ve teşvik görmüştür. Ancak Halkevlerinin belli bir siyâsî partinin damgasını taşıması ve oradan gelen bazı tek yönlü tesirler dolayısıyla bu kuruluşlar gerektiği kadar toplayıcı olamamış, çok partili siyâsî hayat geliştikçe iyice itibardan düşmüş, dernek kurma ve yayın hürriyeti verilince herkes istediği yerde çalışmak üzere Halkevlerine bir bakıma mecbûrî olan eski bağlılığını koparmış, nihayet Halkevleri iktidardan düşmüş bir partinin ölü bir yan kuruluşu haline düşüncü de kapatılmıştır.

Halk kültürü konusunda Ziya Gökalp'in ve arkadaşlarının da yoğun tesirleriyle, Türk aydınlarının bir kısmı halka ait her şeyin millî, buna karşılık seçkinlerin meydana getirdiği kültürün baştanbaşa kozmopolit ve yabancı olduğu kanaatine varmışlardı. Altı telli bağlama Türk, tanbur Bizanslı idi; Âşık Kerem Türk, Şûir Bâki Araptı; Yunus Türk, Mevlânâ Acemdi. İnkılâpçı aydına göre bizim dünkü toplumumuzda Türk halkı kendi yarattıklarıyla kendi bağına yaşıyor, onun yanında bulunan üst tabaka apayrı bir hayat yaşıyor, halka düşman veya köle muâmalesi yapıyor, kendini ondan ayrı sayıyor ve bütün zevkleriyle ondan ayrılıyordu. İşte bizim şimdi klasik Türk müziği, işte bu müzik Ziya Gökalp'in tabiriyle " bizim kültürümüze değil medeniyetimize dahil" olduğu için, medeniyet değiştirirken onu bırakıp yeni benimsediğimiz medeniyetin müziğini almak gerekti.

Böylece klasik Türk Müziği devletin kültür politikası içinden çıkarıldı ve radyolardan, eğitimden kaldırıldı. Onun yerine hem radyoda hem okullarda hem de resmî eğlencelerde Batı müziği geldi. Buna rağmen klâsik Türk müziğinin özel olarak öğretilmesi ve icrâ edilmesi yasaklanmadı. Devlet konservatuvarı, Devlet Opera ve Orkestrası, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası gibi kuruluşlar vasıtasıyla Batı müziği devlet himâyesi ve teşviki ile resmîleştirildi.

Müzik dışındaki diğer sanatlar konusunda Cumhuriyetten önceki gelişmeler bazı değişikliklerle devam ettirildi. Batı resmi daha önce Türkiye'ye girmiş ve oldukça başarılı ressamlar yetişmişti. Buna bir de heykel ve mimârî katılarak Güzel Sanatlar Okulu geliştirildi. Her üç dalda da Batı formları esas tutuldu. Geleneksel Türk sanatları bu okulda bir-iki kişi ile temsil edilen bir hatıra olarak bırakıldı.

Cumhuriyet devrinin kültür politikasında ikinci dönem Atatürk'ün ölümüyle başlar. 1938-1946 yılları arasında Atatürk devrinin en belirgin vasfı olan milliyetçilik eski hararetini kaybetmiş ve Batıcılık ön plana geçmiştir. 1923-38 yıllarının milliyetçiliği büyük ölçüde o devrin siyâsî ve sosyal şartlarının ve imkânlarının etkisiyle şekillenmişti. İlmî bakımdan yanlışlarla doluydu; heyecana ve propagandaya, slogancılığa fazla yer veriyordu. Atatürk ve inkılâpları etrafında yaratılan his ve heyecan atmosferi Türk kültürünü fazla içe kapalı bir hale getirmiş, yeni nesillerin gözünü dış dünyanın gerçeklerine kapamıştı. Atatürk'ün ölümünden sonra bir taraftan milliyetçilikten hümanizme doğru açılma bir taraftan da millî kültürün ihmal edilmiş veya reddedilmiş taraflarının işlenmesine imkân verme yönünde iki ayrı baskı görüldü. Bu baskılardan birincisi inkılâpçı aydınların, ikincisi memlekette yeni başlayan siyâsî muhalefetten geliyordu. Böylece Cumhuriyet hükûmetleri bir yandan

Batı klâsiklerini çok sayıda ve süratle Türkçeye çevirtirken öbür yandan Türk-İslâm kültürünün bazı temel eserlerini ve müesseselerini yeniden ortaya çıkarmaya başladılar.

Klâsik hareketi Batı medeniyeti hakkında yeni bir anlayış getiriyordu. Bu yeni anlayış Atatürk devrindeki tarih ve medeniyet tezine açıkça karşı çıkmamakla birlikte, onun yerine geçmek üzere ortaya atıldı. Batı madeniyetinin kökü Orta Asya'dan iç deniz denilen şeyin kurumasıyla göç eden eski atalarımızın dünyanın çeşetle yerlerinde, bu arada Mezopotamya ve Anadolu'da kurdukları medeniyetler değildi. Bugünkü Avrupa medeniyeti Yunan-Lâtin kaynaklarına dayanıyordu. Onu öğrenebilmek ve ona katılabilmek için bu kaynakları Sofokles'den İbsen'e, Eflâtun'dan Bergson'a kadar okumak gerekiyordu.

Klâsikler hareketi Türkiye'ye Batı kültürünü yerleştirme yolunda Atatürk inkılâpları kadar radikal bir tavrın eseri idi. Atatürk zamanında Türklerin Batı medeniyeti içinde bağımsız bir hüviyet taşımaları, hattâ çağdaş medeniyetin üstüne çıkmaları öngörüldü ve Batılılaşma milliyetçilikten ayrılmıyordu. 1938-40 devrinin hümanizması devletin bütün kültür ve eğitim müesseseleriyle desteklenerek yayıldı. Bu dönemde bütün okul kitapları da yeni anlayışa göre değiştirildi. Hakikatte bu faaliyet daha Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti zamanında Ziya Gökalp tarafından "Telif ve Tercüme Encümeni" vasıtasıyla gerçekleştirilmek üzere planlanmıştı. Doğu ve Batı'nın temel eserleri Türkçeye kazandırılarak devlet tarafından basılacak ve geniş okuyucu kitlelerine yayılacaktı. Fakat Ziya Gökalp'in ve Atatürk'ün görüşleri bu türlü bir Yunan-Lâtin hümanizmasından hayli farklı olduğu için, onların daha değişik bir liste ve daha farklı bir gerekçe ile çıkmaları beklenirdi.

Bu seri içine, dışardan yapılan itirazları karşılamak

üzere, Şark - İslâm klâsiklerinden tercümeler der konu. Fakat bunlar Arapça ve Farsça yazılı eserlerden yapılan tercümelerdi, yani içlerinde Türk - İslâm kültürünün klâsikleri yoktu.

Daha sonraları Cumhuriyet Halk Partisi hükûmeti İslâm Ansiklopedisinin Türkçe baskısının yapılmasına karar vermiş, vaktiyle kapatılan İmam-Hatip Okulları açılmış, İlähiyat Fakültesi açılmıştır. 1950 seçimlerinden, yani demokrasinin girişinden sonra ise inkılâpçı hükûmetlerin millî kültüre karşı Batı kültürü politikası inkılâpçı karakterini kaybetmiştir. Bunun başlıca sebeblerinden biri de, demokrasinin girişiyle birlikte o zamana kadar devlet inhisarında kültür faaliyetlerinin büyük ölçüde serbest kuruluşlar eline geçmesi, demokrasi ile inkılâpçılığın bir arada gitmeyişiştir. Devlet 1950'den sonra kültür işlerini bırakmamakla birlikte bunlardaki tekeli kaldırılmış, kültürle uğraşanlara gerekli hürriyeti vermekle yetinmiştir. Ancak vaktiyle CHP zamanında yapıldığı gibi, çok partili dönemde de hükûmetler kendi iktidarlara için zararlı olabileceğini düşündükleri kültür kuruluşlarını kapatmaya kadar gidebilmişlerdir.

Her iktidar kendinden öncekinin politikasına bir alternatif getirir, eski iktidara karşı olan kuvvetleri kendi yanına toplamaya çalışır. Demokrat Parti iktidarı da Halk Partisi'nin devlet eliyle yürüttüğü hümanizma politikasını büyük ölçüde sınırladı ve Batı klâsiklerin yayını çok azalttı. Bunların yanında yerli kültür eserlerine yer verilmeye başlandı. Dildeki keyfî uydurmaçılık cereyanı artık devlet politikası olmaktan çıkarıldı. Fakat bu on yıllık dönemin esas karakteri bir kargaşalıktan ibaretti denebilir. Geçmişin yanlışları ve aşırılıklarından bir kısmı düzeltilmişti. Ama Demokrat Parti yöneticileri kendilerine göre bir kültür politikası tesbit edip sistemli olarak bunu uygulayacakları yerde, gelişigüzel müdâhalelerle

kaldılar. Bu dönemde inkılâpçıların millî kültür anlayışı ile milliyetçilerin görüşleri devlet kuruluşlarında yanyana temsil edildi.

Demokrat Parti'nin silahlı bir hareket sonunda iktidardan düşürülmesi, o zamanlar iktidar için tek alternatif görünen Cumhuriyet Halk Partisi'nin kültür politikasını yeniden ön plana geçirdi. Fakat kısa bir zaman sonra seçimlerin yapılması ve CHP'nin yeni hükûmetlerde ancak koalisyon ortağı olarak bulunması inkılâpçıların kendilerine göre bir politika uygulamasına kısmen engel oldu. Bu arada askerî idarenin ilk aylarda bazı milliyetçi subayların gayretiyle "Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü"nün kurulması ve yaptığı ilmi çalışmalar için devletten bir müddet destek görmesi büyük bir adım olmuştur.

Koalisyonlar sırasındaki siyâsî çalkantılar devletin kültür işleri üzerinde durmasına engel oluyordu. Ancak 1965'te Adalet Partisi'nin tek başına iktidara gelmesiyle birlikte oldukça tutarlı ve devamlı bir kültür faaliyetine girişilmiştir.

1964-71 arasındaki Adalet Partisi hükûmetlerinin kültür politikası başlıca şu esaslardan hareket edilerek düzenlenmiştir:

1. Türkler batı medeniyetine girme yolundan hiç bir şekilde ayrılmayacaklardır. Ancak, batılılaşma hareketimiz hiç bir zaman millî bir hüviyet taşımamıza engel olmamalıdır.

2. Bir millî hüviyet millî tarihin mahsülüdür. Millî birliğin ve dayanışmanın kuvvetlendirilmesi her şeyden önce bu ortak geçmişin kesiksiz devam etmesine ve yeni nesillere aktarılmasına bağlıdır.

3. Millî şuur, millî kültür eserlerinin tanıtılması yolu ile verilmelidir. Şu halde yapılacak işlerin en önemlisi, Türk milletinin yaratmış olduğu kültür eserlerini bugünkü nesle onların anlayabileceği bir şekilde sunmaktır.

4. Bir taraftan Türk kültürünün kaynak eserlerini yayınlarken bir taraftan da Batı medeniyetinin Türkiye'deki modernleşmeye yardımı olacak temel ilim ve fikir eserlerini Türk okuyucusuna sunmak gerekir.

5. Böyle bir kültür hareketini büyük kitlelere mal edebilmek için devlet kâr gayesi güdmeyecek, yayınlanan eserler asgarî fiyatla okuyucuya intikâl ettirilecektir. Bu arada kitapların Türk halkının konuştuğu ve benimsediği "yaşayan Türkçe" ile kaleme alınması, arkaik kelimeler ile dilimizde mevcut olanların yerine uydurulanlar kullanılmayacak, Türkçenin gramer yapısı bozulmayacaktır.

Bu maksatla 1965'te hazırlıklarına başlanan ve 1968'den itibaren yayınlanmaya başlanan Bin Temel Eser serisi ortaya çıktı. Bu çalışma ikinci beş yıllık kalkınma planı içine alındı. Çoğunluğu üniversite öğretim üyelerinden teşekkül eden yayın komisyonları kuruldu. Bu kurullar işin yürütücüsü olan Millî Eğitim Bakanlığı "daha sonra Kültür Bakanlığı" nezdinde ihtisas ve danışma hizmeti yapıyorlardı.

Adalet Partisi zamanında atılan bu adım şekil olarak onu takip eden hükümetler tarafından da benimsenmiş, ancak muhtevası her iktidarın kendi görüşünce değiştirilmiştir.

Lütün bu anlattıklarımızdan sonra, baş tarafta söylediklerimize dönersek, diyebiliriz ki Cumhuriyet devrinde kültür politikası daha önce başlayan iki büyük cereyan istikametinde

devam etmiş, bazen bunlardan biri öbürüne ağır basmış, ama kültür politikasının milliyetçi ve Batıcı karakteri değişmemiştir. Son bir yıl içinde devletin kültür politikasına verilmek istenen Marksist çęşninin ne derece yaygın ve başarılı olacağını şimdiden bilemiyoruz. Pek muhtemeldir ki milliyetçilik ve Batıcılık Marksizme de ağır basacaktır.

Cumhuriyet devrinin kendinden önce başlayıp gelen bu akış üzerindeki asıl etkisi, rejimin karakterine göre bu cereyanların yayılma hızının değişmesidir. Cumhuriyetin kuruluşundan 1946'ya kadar tek parti ve tek şefin mutlak iktidarı söz konusu olduğu için, çok radikal kararlar alınıyor ve uygulanabiliyordu. Bu karar ve uygulamalarda demokratik prosesin işlemeyişi onları daha çok göze çarpıcı, daha kesin ve etkili göstermektedir. Hakikatte demokratik devirde meydana gelen bazı değişmeler Türk kültürü üzerinde çok daha büyük tesirler meydana getirmiş bulunuyor. Meselâ Tek Parti iktidarında büyük gayretlerle Türkçeye aktarılıp bastırılan Batı klâsikleri ancak devlet kuruluşlarında boy gösteren ölü birer kütüphane halinde kalmışken, Demokrasi döneminde bunlar gerçekten okuyucu bulmuş, hattâ kısa zamanda nâdir bulunan eserler sırasına girmiştir.

Çok partili dönemde Batıcılık ve milliyetçilik yine esas tema olmakla beraber her iki kavramın muhtevası büyük ölçüde değişmiş bulunuyor. Türkiye artık işgalden yeni kurtulmuş, aydınlarının çoğunu cephede şehit vermiş, yoksul ve içine kapalı bir ülke değildir. Her şeyden önce, bundan elli yıl önce-
sinin rejimle ilgili korkuları kaybolmuştur; Türkiye'de saltanat ve hilâfet rejiminin geri geleceğine hiç kimse ihtimal vermiyor. Bu yüzden milliyetçiliğimizin millî kültür köklerinin ortaya çıkarılması ve işlenmesi siyâsî iktidarların umacısı olmaktan çıkmıştır. Kırk yıl önce İngiltere'den dünya millî kıyafetleri al-

Bu için Türk millî kıyafeti örneği istendiği zaman fûtr şap-
kalı, karavatlı, ütülü pantolonlu ve ceketli bir kalem efendisi
fotoğrafı gönderiliyordu. Bugün biz sokaklarda mehter kıyafeti
ile geçenleri görünce bunlardan korkmuyoruz, çünkü eski haya-
tı bugün olduğu gibi yaşamayı kimsenin düşünmediğini bi-
liyoruz.

Milliyetçiliğin artık "yaşamın" ve "kahrolsun" slo-
ganları etrafında toplanan bir duygu yığını değildir. Bu yüz-
den yabancı kültürlerle sırtımızı çevirmediğimiz gibi, ken-
di kültürümüzü onlara göstermekten de çekinmiyoruz. Sanatçı-
larımız, folklorcularımız dış ülkelerde gösteriler yapıyor-
lar, oralarından gelenler bize kendi kültürlerini tanıtıyor-
lar.

Latilâşma anlayışımız oldukça makul sınırlar içine
girmiş bulunuyor. Şimdi hiç bir siyâsî iktidar kendi is-
tediği ve beğendiği şeyleri sırf Batıda böyle olduğu için
kabul ettirmeye kalkmıyor. Artık Batı ile medeniyet bir-
birinin aynı kavramlar değildir.

Son olarak şunu belirtmeliyiz ki, kültür politikamı-
zın eski hatalarından önemli derecede arınmasında olduğu gibi,
bundan sonra daha rasyonel ve ilmi bir plana sokulması
da ancak demokratik rejim sayesinde mümkün görülmektedir"(73)

Cumhuriyetçilerin bu dönemde sanat ve edebiyatta halk-
çılık anlayışını ortaya koyduklarını belirten Erol Güngör,
yazık ki Cumhuriyetçilerin halkçılık prensibini başka maksat
ve düşünceler için kullandıklarını belirtmektedir.

73. Erol Güngör, Cumhuriyet Döneminde Türkiye'nin Kültür Politi-
kası, Töre. Sayı:94 Mart 1979.

Cumhuriyet rejiminin ve batılı devlet olma politikasının ortaya çıkardığı bir diğer hareket de sosyalist edebiyat şeklinde tezahür eden ve her alanda olduğu gibi edebiyatta da köklü ve şuursuz değişimleri hedefleyen bir anlayış getirdi.

"Yine ilerilecilik ve modernliğin yaldızlı etiketini taşımakla birlikte bu modernizmi çok belirli bir şekilde yorumlayan ikinci taklit hareketi ise Marksist edebiyat cereyanıdır. Tıpkı egzistansiyalizm gibi Marksizm de Batı'da bir fikir ortamında gelişmiştir. Batıda bu cereyanın gerek fikir gerek edebiyat olarak kıymetli örnekleri bulunduğu halde, Türkiye'de Marksist edebiyat zengin düşmanlığı, cinsî serbestlik, savaş ve ordu aleyhtarlığı, din düşmanlığı gibi doğrudan doğruya marksizmin ayırtedici özelliği olmayan ilkel temalar etrafında kalmıştır.

Marksistlerimizin pek büyük çoğunluğu birer "Kötü Komünist" olmaktan kurtulamamışlardır. Batıdan aktarılmaya çalışılan hümanizm ise yine bir gurup marksist ile bir gurup klâsik çağ hayranı arasında hem şeklini hem muhtevasını kaybetmiş bulunuyor. Birinciler insanlık ideeline ulaşmanın insanların yarısını boğazlamakla gerçekleşeceğine inanıyorlar, ikinciler ise klâsik çağ Yunan mitolojisinin evrensel beşerî değerlerin gerçek kaynağı olduğunu düşünüyorlar.(74)

Cumhuriyetin kuruluşundan 1946'ya kadar devam eden tek parti ve tek şefin mutlak iktidarı döneminde kararlar daha sert ve radikal olabiliyordu. Bu dönemde bir kısım Batı klâsikleri Türkçeye tercüme edilmiş lâkin bunlar kütüphanelerde ölü birer eser olarak durmuşlardır. Daha sonra çok partili dönemde bu alanlarda daha rasyonel ve akılcı kararlar

74. Erol Güngör, Edb. ve Din. Türk Edb. Ocak 1980.

alınması neticesinde muhteva aynı kalmakla beraber, Batıcılık ve Milliyetçilik kavramlarının muhtevası oldukça değişmiştir.

"Çok partili dönemde Batıcılık ve milliyetçilik yine esas tema olmakla beraber her iki kavramın muhtevası büyük ölçüde değişmiş bulunuyor. Türkiye artık işgalden yeni kuruluş aydınlarının çoğu cephede şehit vermiş, yoksul ve içine kapalı bir ülke değildir.

Milliyetçiliğimiz artık "yaşasın" ve "kahrolsun" sloganları etrafında toplanan bir duygu yığını değildir. Bu yüzden yabancı kültürlerle sirtımızı çevirmedikimiz gibi, kendi kültürümüzü onlara göstermekten de çekinmiyoruz, Sanatçılarımız, folklorcularımız dış ülkelerde gösteriler yapıyorlar, oralarından gelenler bize kendi kültürlerini tanıtıyorlar.

Batılılaşma anlayışımız oldukça mâkul sınırlar içine girmiş bulunuyor. Şimdi hiç bir siyâsî iktidar kendi istediği ve beğendiği şeyleri sırf Batıda öyle olduğu için kabul ettirmeye kalkmıyor. Artık Batı ile medeniyet birbirinin aynı kavramlar değildir." (75)

Erol Güngör, Batıdaki gelişmelerin, bugünkü seviyeye gelişin sebep ve neticeleri üzerinde durduktan sonra memleketimizdeki gelişmelerin de buna benzer bir seyir takip ettiğini belirtirken, cemiyet içerisinde sosyal münâsebetlerde görülen, meydana gelen ilişkilerin sanat ve edebiyat hareketlerinin şekillenmesinde, gelişmesinde yardımcı unsurları teşkil ettiğini ifade etmektedir.

75. Erol Güngör, a.g. mak.

"Bunaltı Edebiyatı ve Türkiye " başlıklı makalesini birlikte takip edelim.

"Egzistansiyalizm, gerek felsefe gerek edebiyat olarak Batı cemiyetinin belerli bir düşüncesindeki sosyal durumu aksettirir. Kierkegaard, Heidegger ve Jaspers, eski temel kıymetlerini yitirmiş ve boşlukta dayanaksız kalmış insanın felsefesini yaptılar. Bu felsefe Sartre'da, sonraları Kierkegaard ile birleşerek, edebiyat sahasındaki en önemli eserlerini verdi.

Değişen cemiyet içindeki ferdin yitikliğini gören ve bunu çağdaş bir mesele olarak ortaya atan başka yazarlar ve düşünürler de çıkmıştır. Kafka bunlar arasında en üstesne bir yer işgal eder. Diğer taraftan klasik psikanaliz ekolünden ayrılarak daha çok sosyal hadiselerle uğraşan bazı psikanalistler, varlığına sınırlı olmayan bu çağdaş insanın anormal davranışlarındaki psikolojik mekanizmayı bulmaya çalıştılar. Aynı konu bugün de Batıda ciddi bir problem olarak ele alınmakta, edebiyatçılar kadar ilim mensupları da insan şahsiyetinin bu yeni durumunu incelemektedirler.

Egzistansiyalist edebiyat, bilhassa roman ve cemiyet hayatı arasındaki sıkı münasebeti bize bir defa daha göstermiş bulunuyor. Aslında Batıdaki bütün sanat ve edebiyat hareketleri, o devrin ilim, fikir, teknik ve politika meseleleriyle yanyana bir gelişme içinde olmuştur. Romantik edebiyat devrinde yazılan eserler bile cemiyetteki temayülleri aksettirmeleri bakımından realist bir karakter taşırlar. İçinde yaşadığı çevreden tamamen tecrit edilmiş bir insan düşünemiyeceğimize göre, böyle bir paralel gidişe her zaman rastlayacağız. (Şüphesiz burada edebiyatın cemiyeti daima arkadan takip ettiğini, onun diğer hadiselerle mutlak olarak bağlı kaldığını söylemek istiyorum, fakat biraz sonra göreceğimiz gibi, egzistansiyalizmde bu böyle olmuştur.) Her yeni cereyan bize bir

insan tipi getirdi. Ortaçağ sanatkarı Tanrı'yı azizleri, ölümsüz kahramanları işlemişti. Yeni zamanlarda bu ölümsüzlerin yerine günlük hayatın alelâde insanları ve hadiseleri geldi. Yeni ilim dünyayı kainata merkez olmaktan insanı da şerefli mevkiinden çıkarmıştı. Çökmek üzere olan bir aristokrasi ve bunun karşısında tekniğin imkânlarıyla cemiyette kudret sahibi olmaya başlayan yeni bir sınıf sanat ve edebiyatın ana temasını teşkil ediyordu. Kilise artık en yüksek kaymetleri üzerinde toplayan bir müessesec değil, fakat insanlar üzerindeki nüfuzunu yitirmiş, ancak alay mevzuu olmuştur. Şimdiki kahramanlar işçiler, asil olmayan zenginler, fahişeler, sokak serserileri, hatta deliler, çarpık ve hastalıkla tiplerdir. Gorki, Çehov, O'Neill, D. Annunzio, daha yakın zamanlarda Steinbeck, Hemingway hep böyle alelade, bazen de marazi kahramanlar yarattılar. Resit, musikî, roman ölümsüz kaymetleri taramen bırakarak Lanon, Thais, Salome, Karmen, Sefo, Aida gibi egzotik ve erotik tipleri işledi. Günümüzde adım başına rastlanan cinai ve pornografik romanlar ise bu zincirin son halkalarını teşkil ediyor.

Batı cemiyeti Rönesansın sonlarından itibaren başlayan uzun ve derin bir istihale neticesinde bugünkü durumuna geldi. Ondokuzuncu asrın sonunda ve yirminci asrın başında Avrupadaki teknik gelişmenin cemiyet hayatında meydana getirdiği değişmeler, birkaç asırdan beri bütün ananevi bağlardan kurtularak hür olmaya çalışan insanları bu defa hiç hesap etmedikleri bir esaret altına soktu. Hürriyet insanı eski bağlardan kurtermiş, fakat ona saadet getirmemişti. Protestanlığın ve kapitalizmin doğuşundan önce insan bütün hayatını belirli bir hudut içinde yaşıyordu. Aileyi, akraba çevresine, köy veya kaseba cemaatine, siyasi otoriteye ve nihayet kiliseye bağlı idi; bu bağlar onun hürriyetsizliği kadar saadetinin de temelini teşkil ediyordu. Yaşadığı dünya içinde belirli bir yeri, hayatının bir mânâsı

vardı. Hürriyetin artışı ve ferdiyetin gelişmesi bir gün onu yalnız, aciz, ümitsiz ve inancsız bir duruma düşürdü. Ailenin veya kasabanın saygıdeğer ferdi, şimdi milyonlarca insanın yaşadığı büyük şehirde herhangi bir insan olmuştı. Bütün kıymet sistemlerinin yıkılması, harpler, ihtilâl ve inkılâplar sonunda, Sartre'ın dediği gibi, ayaklarının altındaki yer sarsıldı. Şimdi insan, yer ve gök arasında tutunacak hiçbir sağlam yer bulmadan, korkunç bir yalnızlık yaşıyordu. İşte Egzistansiyalizm bu yeni insan tipinin felsefesini edebiyatını yaptı. Geçmişe inancını yitiren, korku ve yalnızlık içinde yaşayan insanın problemini bize getirdi. Kaffka , " Şato" da, Sartre "Bulanıklık" da bunun en güzel örneklerini verdiler.

Eatıdaki bütün fikir ve sanat cereyanları gibi, nihayet egzistansiyalizmin "bulanıklık edebiyatı" da şimdi Türkiye'de büyük bir alâka görüyor. Bizim heveskâr genç edebiyatçılarımızla Marksist yazarlarımız arasında menasız bir egzistansiyalizm modası hüküm sürmeye başladı. Yukarıda anlatmaya çalıştığımız gibi , Eatıda bu felsefe ve edebiyat belirli bir sosyal oluş içinde gelişmişti. Edebiyat olarak değeri de, hayatta gördüğümüz, yeni reelitede var olan bir insan tipini ustalıkla eksettirip şinden ileri geliyordu. Oysa biz Eatıdaki her şeyi netice olarak almış, bu neticeleri meydana getiren asıl sebepleri hiç hesaba katmamışızdır. Türkiye aynı sosyal oluşu geçirmediğine göre, onun bir neticesi olan bu edebiyat niçin geniş bir ilgi toplayabiliyor? Türkiye'de geniş bir teknik ve sosyal gelişme olmadığı halde bazı insanlar niçin bunalıyor?

Bugün memleketimizde aydınlar arasında hakikaten derin bir kıymet bahrani vardır. Bu kıymet bahrani ve sosyal dengesizlik, bütün ilerleme hareketlerimizde daima yanlış adımlar atılmasından, Batı cemiyetini değiştiren sebeblere inmeyerek bunların neticelerini sebep sanmamızdan ileri gelmektedir. On yıl aralıksız savaşa girmiş bir millet kendi

kıymetlerinden hiçbir şey kaybetmediği halde, onu ilerletmek iddiasıyla ortaya atılan sözde problemler, sahte ilerilik gayretleri Türkiye'de Batının bin yıldır yıkamadığı yapığı kısa bir zamanda dermadağın etti. Böylece Avrupa, medeniyetin bazı tabii çatışmaları yanında onun hakiki nimetlerinden alabildiğine faydalanırken, biz bu medeniyetin sadece pose diye dışarı attıklarını topladık. Öyle bir memlekete egzistansiyalizm ve marksizm modasının girmemesi acayip olurdu. İşin en garip tarafı, egzistansiyalizmi Türkiye'deki Marksistlerin de benimsenmesi ve bu cereyanın öncülüğünü yapmalarıdır. Bunların içinde hakikati bildiği halde egzistansiyalizmi bir ilk adım olarak propaganda edenler bulunabilir. Fakat bir takım gafiller Sartre'ı marksist diye tanıdıkları için onun bütün problemlerini de marksizme mal etmektedirler. Bunlar bilmiyorlar ki, egzistansiyalizmin anlatmaya çalıştığı insan dramı, materyalizmin cemiyete verdiği acı bir hediyeden ibarettir. İnsanı huzur ve emniyet içinde tutan temel kıymetler materyalizmin inkişafı ile yıkılmış ve insan bu yüzden korkulu, sıkıntılı, dayanak-sız kalmıştır. Materyalizm bir kurtuluş yolu olsaydı, binlerce yılın meydana getirdiği ananevi kıymetlerin yitirilmesi insanı huzursuzluğa değil, belki saadete götürürdü. Nitekim Kiergaard kendisinden çok sonraları iyice belirecek olan bu dramı çok önce sezmiş ve yaşadığı devrin kıymetlerine hücum edecek yerde bunları müdâfee ederek tutundurmaya çalışmıştı. Marksist olan egzistansiyalistler ise, Nietzsche ile beraber, "Tanrı Öldü" demişler, fakat hiç bir çıkış yolu gösterememişlerdir. Bizim marksistlerin yaptıkları da bundan pek farklı değildir. Onlar, yerinden oynattıkları cemiyette son kalan bir kaç hakiki kıymeti de moda halindeki bunaltı edebiyatıyla ortadan kaldırıp bunların yerine marksizmi oturtmaya çalışıyorlar." (76)

III- DİL VE İMLÂ KONUSUNDAKİ GÖRÜŞLERİ:

Erol Güngör'ün neşretmiş olduğu yazılarının tamamında Tür. diline özel bir itina gösterdiğini ve Türkçenin Türk birliğinin vaz geçilmez unsuru olduğu şuuruyla hareket ettiğini görüyoruz.

"Bazı genç akademisyenler ve gençlerle temaslarının kesileceğinden korkan bazı orta veyâ olgun yaşteki hocalar karmakarışık bir uydurma lügatçe yığını içinde düşüncüyü kaybetmiş gibidirler. Yabancı olduğumuz yani dilimizde karşılığı bulunmayan terimleri Türk dilinin kaidelerine uygunlaştırmak zorunda olduğumuz doğrudur, ama bu uydurmalar hep şahsî icatlar halinde ortaya çıkmakta, herkesin ayrı bir uydurma lügatçesi bulunmaktadır. Bu arada bazı gençlerin Marksist literatürden aktordıkları terimler işi büsbütün karıştırmış, bu akademisyen namzetleri mânâsı belli olmayan bir takım kelimeleri yanyana veyâ karşı karşıya getirmeyi mârifet sanarak adeta şizofrenik bir üslûp tutturmuş, kendilerini büsbütün anlaşılmaz bir hâle getirmişlerdir." (77)

Bir dönemin yapıcılıktan ve ilmîlikten uzaklaşmış ve tamamen siyâsî bir atmosfere bürünmüş sözde bir dil kurumunun, kendi yayın organından bir iktibas yapan Erol Güngör, burada ortaya konan düşünceleri Avrupa'da "Ortegağ skolastisizmi" diye bilinen bir devre benzetmektedir.

"(...) Türkçeyi tevsîye etmekle kendini görevli sayan bir kurumun resmî yayın organından birkaç satır aktarmak istiyorum:

"Büyük devrimlerimizden biri de hiç şüphe yokki dilimizin arınması ve erkliğidir.(...) Bu uğrda çalışmak ve iş başarmak isteyenlerin irşat kaynağı ve toplanma merkezi haline gelen bu kurum ebedî ve millî şeflerimizin emirlerine başüstüne diyenlerin dili sadeleştirme ve güzelleştirme aşıklarının kâbresi olmuştur.(...) Ebedî ve millî şeflerimizin her yünde olduğu gibi dilimizin Türkçeleştirme alanında da emirlerini ve direktiflerini yerine getirmektir. "Ki yurdumuzu sonsuz bir gönencin sönmez ışıkları içinde aydınlanmış ve kuvvetlenmiş olarak bulacağız." Böyle bir hareket noktasından doğru neticeye varmaya imkân yoktur. Çünkü bu satırlarda ifadesini bulan düşünce tarzı Avrupa'da "Ortaçağ skolastisizmi" diye bilinen ve insanlığın en az üçyüz yıldan beri aşmış olduğu bir devrin kalıntısıdır. Bilindiği gibi modern ilmi düşüncenin başladığı yıllara kadar bütün Batı düşüncesi ve kısmen İslâm dünyasındaki ilim ve felsefe Aristo'ya dayanıyordu; bir meseleyi Aristo ne şekilde anlakmışsa doğrusu o sayılır, Aristo'nun bahsetmediği meselelerin gerçekte de yok olduğuna inanılırdı. Bir atın kaç dişi olduğu sorulunca Aristo'nun kitapları karıştırılır, hiç kimse bahçedeki atın dişlerine bakmayı düşünmezdi. Atatürk'ün "hayatta en hakiki mürşid ilimdir" sözüne bakılınca dil tasviyecilerini Atatürk'ü değil de Aristo'cu saymak doğru olur.

Barada karşılaştığımız ikinci büyük ilmi hata dil devrimi diye bir kavramın ortaya atılmasıdır. Eğer Atatürk Türkiye'de kökünde yabancılık tesbit edilen bütün kelimeler dilden atılacak yerine yenileri uydurulacaktır deseydi ve bunu bir kânun maddesi haline getirseydi, gerçekten bir dil devrimi söz konusu olurdu." (78)

Türkçe'yi kendi keyfiliklerine göre tanınamaz hale getiren zihniyete karşı son derece yerinde ve ilmi cevaplar veren

Erol Güngör, kendilerini bu faaleylemleriyle beraber Atatürk'ü diye tanıtanlar aslında düşünce yapılarıyla Aristo'ya daha çok benzemektedirler, der.

"Devrim" kelimesini olur olmaz, her alanda kullanan zihniyete, nelerin Atatürk devrimi olduğunu şöyle izah etmektedir.

"Nelerin Atatürk devrimi olduğu Anayasa'da açıkça belirtilmiştir, bunların arasında dil devrimi yoktur. Böylece tasviyecilerin kullandıkları kutsal zırh aslında mevcut değildir." (79)

Dilde sadeleşme hareketinin her alanda kendini hissettirdiği bir sırada artık Tanzimât devrinin tıp terimleri Türkçe sayılmazdı. İlmin devamlı gelişme göstermesiyle yeni bazı kelimelere ihtiyaç duyduğunu söyleyen Erol Güngör T.D.K.'nın bu konuya eğilmesi gerekirken onun başka ve ilim dışı faaliyetler içerisinde bulunduğunu, vatandaşlar arasında anlaşmayı sağlayan dili tasviyeye çalıştığını ifade eder.

"(...) Türkçenin sadeleştiği, yazı dili ile konuşma dilinin birbirine yaklaştığı, tahsilin de bu temayüllere uyarak sade Türkçe'yi esas aldığı bir devirde artık Tanzimât devrini tıp terimleri Türkçe sayılamazdı. Matematik, fizik, kimya ve sosyal ilimlerde, felsefede yeni terimlere ihtiyaç vardı, çünkü bunlar Türkçe'de yoktu. Bugün de yoktur. İşte bizdeki dilcilik hareketi bu yolda sarfedilecek gayretlerin önüne set çektiği gibi, kendisi de Türkçe'ye yeni ilim terimleri kazandıracağı yerde günlük hayata hâkim olan, yani vatandaşlar arasında normal anlaşmayı sağlayan dili tasviye etme yolunu tutturdu. (...) Tasviyeciler tatil yerine dinlenme,

şart yerine koşul, hürriyet yerine özgürlük, kuvvet yerine erk kelimelerini uydurmakla uğraştılar. Tasviyeciliğin dil anlayışına göre mevcut Türkçe'nin büyük bir kısmı atıldığı için, yeni terimlerin kurulmasına esas tutulacak dil son derece kısır kalmış, bunlarla üretilen terimler adeta birer hilket garibesi olmuştur. "(80)

"Türkçe'yi sadeleştiriyoruz" adı altında Türkçe'ye mal olmuş, toplumun yüzde yüze yakın kısmının kullanmış olduğu kelimeleri atmak gafletine düşen tasviyecilerin durumuna Erol Güngör; amatörlük, başıboşluk, ırkçı ve milliyetçilik, yeniliğe kapma, köksüzlük gibi sıfatlarla niteler.

"Bunu hemen belirtmeliyiz ki, Türkçe'nin tasviyesini belli bir derneğin, bakanlığın, hükûmetin yürüttüğü plânlı bir faaliyetten ibaret saymak yanlış olur(...) Herhangi bir Batı ülkesinde devlet bütün kuvvetlerini seferber etse, yine de masa başında uydurulmuş bir dili kimseye kabul ettiremez; çabuk orelerde böyle bir teşebbüse karşı ilmi, kültürü ve ahl-ı selimî temsil eden kuvvetli çevreler vardır. Türkçe'de uydurma dilin yakın zamanlara kadar pek az bir yol almış olması boşuna değildir ve bu dilin yaygınlaşması ile kültür seviyesinin düşmesi arasında kuvvetli bir münâsebet vardır."(81)

Bu günkü Türkçe'nin İslâm kültürünün tesiri altında gelişmiş olduğunu ve dolayısıyla sadeliğini kaybettiğini iddia edenlere karşılık Erol Güngör, Türklüğün bunca kültür eserinin genç nesillerce anlaşılamadığını söylerken onların asıl gayelerinin de zaten bu olduğunu belirtir.

"Türkçenin yıkılıp gitmesi olayını Türk kültürünün ortadan kaldırılması hareketi olarak gösterdiğimiz zaman,

80. a.g.e. s.54

81. a.g.e. s.55-56.

çokları bunu bir aşırı suçlama sayıyor, hattâ bizim vehimli düşündüğümüzü zannediyorlar. Fakat uydurmacılığı ve tasviyeciliği yapanlar kendi hareketlerinin sebebini açıkça bir medeniyet ve kültür değişmesi halinde izah etmektedirler. Onlara göre bu gün bizim Türkçe dediğimiz şey Türklerin İslâm medeniyeti içinde iken geliştirmiş oldukları bir dildir. Türkiye Cumhuriyetiyle birlikte bu medeniyetten çıkmış olduğuna veya çıkması gerektiğine göre, eski kültürün taşıyıcısı olan dil de elbette bırakılacaktır. İşte biz "Türkçüğün bunca kültür eseri yeni nesiller tarafından anlaşılmıyor" diye yakınırken, tasviyeciler bizim bu fikrimize katılıyorlar, gerçeğin böyle olduğunu inkâr etmiyorlar. Onlar sadece "doğru olanın bu" olduğuna, yani geçen nesillerle aramızda hiç bir anlaşma ve irtibat kalmadığı zaman Türkiye'nin "modern" bir ülke olacağını iddia ediyorlar.

Bu gün biz modern Türkçenin mimarları arasında saydığımız Reşad Nuri'yi bile sadeleştirerek, yani uydurma dile çevirerek okuyoruz. Hiç şüphesiz, aynı Reşad Nuri - eğer okuyacak kimselerse - on yıl sonrasının diline de aynı "ayartılmak" zorundadır, çünkü on yıl öncesinin Türkçesi bu gün nasıl mâziye karışıyorse, on yıl sonra da bu günkü Türkçe mâzi olacaktır." (82)

Dil üzerinde tasviyecilerin yapmak istediklerini ve yaptıklarını anlatan Ercl Güngör, modern Türk yazarlarının eserlerinin daha anlaşılamaz olduğunu hattâ Atatürk'ün Nutuk'unun bu anlayışın neticesi olarak tanınmaz hale geldiğini anlatmaktadır.

"Atatürk'ün eseri bu günün Türk okuyucusu için herhangi bir yabancı kitap hükmündedir. Nutuk, binlerce yıl içinde

gelişmiş olan bir dile ve kültüre dayanıyordu; böyle köklü bir geleneğin hakikaten örnek gösterilebilecek kıymette bir eseri-ydi. Yeni dil denen şeyin hiçbir geleneği yoktur. Halbuki kültü-rün asıl özelliği geleneklerinin bulunmasıdır. Biz şimdi kendi çağımızda yaşayan milletteşlerimizin, hatta kendi ana-babamızın tecrübelerine yabancıyız. Bu dile bakılırsa, Türk milletinin ma-zisi Cumhuriyete kadar bile dayanmaz; Türk milleti her on yılda bir hafzasını kaybeden bir hasta durumuna düşürülmüştür. Bu dil hareketinin altında milliyetçilik duygusunun bulunduğu söyleniyor-se ki gençlerimizin çoğu mesalesef böyle zannetmekte ve bu duygu-lara kapılmaktadır, bu her halde Türk milliyetçiliği olamaz. Çünkü millet olmanın en bariz vasfı insanları zaman ve mekân iç-inde birleştiren ortak noktaların bulunmasıdır.

Bu dilin tarihi, edebiyatı, folkloru, ilmi, felsefesi, me-tafiziği, hiç bir şeyi yoktur. Bu dilin sahibi olan bir millet, insanlığın binlerce yıllık macerasına yeni bağlıyor demektir."(83)

Milli kültürün en önemli parçası olan dilin, tasviyeciler elinde ne hale geldiğini ortaya koyan Erol Güngör"arıtma" işine kalkışıldığında milli kültür olarak elimizde neyin kale-cağını sormaktadır.

"Dil, milli kültürün bir parçasıdır. Bir an için, kül-türün bütün kısımlarında böyle bir"arıtma" işine kalkıştığımızı düşünelim. Acaba bütün bu arıtmalardan sonra bize millî saydı-ğımız ne kalacaktır? kâğıdı atıp kemik üzerine veya hayva deri-sine mi yazı yazacağız? matbaa bizim icadımız değildir, fotoğra-fçılığı Avrupa'dan aldık, kullandığımız bütün kalemler yabancı-lardan alınmıştır, harflerimiz -âtincedir, bilgilerimizin yüzde sekseni de yabancı kaynaklardan ekterilmiştir. Bunların yabancı

kaynaklı olduğu için atılmasını teklif edene nasıl "deli" diyorsak, dilimizdeki kelimeleri yabancı dillerden geçti diye atmaya, kalkan kişilerin iddialarını da çok dikkat ve ihtiyatla karşılamalıyız.

Bir şeyi yabancı kaynaklı olmaktan ancak kültürün özüne veya bütününe aykırı düşüşü takdirde bizi derhlendir- melidir. Dilimizdeki kelimelerin kültürümüze aykırı düşmesi şöyle dursun, kültür diye ortaya ne koymuşsak hepsi de bu dilde yapılmıştır. Yani Türk kültürünün özü ve bütünü kültür eserlerimizde kullanmış olduğumuz Türkçedir." (84)

Yüzyıllardan beri kullanılagelmış ve pek çok kültür eserimizin vücuda getirildiğı bu dili yabancı kaynaklı kelimelerle dolu olduğu gerekçesiyle yok farzedilmeyeceğini, kültürümüzün özüne ziyan gelmedikçe herhangi bir tehlikenin söz konusu olmayacağını vurgulayan Erol Güngör, inkılâpçıların bütün dilleri Türk dili kaynaklı olduğu görüşlerinin gayesini şu şekilde izah etmektedir.

"Bilindiğı gibi, inkılâpçılar bütün medeniyetlerin Orta- Asya - Türk kaynaklı olması yanında bütün dillerin de aynı kökten, Türk kökünden geldiğini iddia ediyorlardı. Bu iddianın yeni kültür politikası ile, çok yakından ilgili olduğu kolayca görülür. Inkılâpçılar milliyetçiliğın ve modernizmin bir gereğı olarak, Cumhuriyetten önce kullanılan Türkçenin değiştirilmesini, çünkü bu dilin bizim ayrılmak istediğimiz Ortadoğu- İslâm medeniyeti içinde geliştüğini düşünüyorlardı. Türk kültürü çağdaş Batının ilim, teknik ve sanatına yabancı olduğu için, bunları ifade eden kelime ve kavramlara da sahip değildir. Üstelik Türk dilinden kökü Arapça ve Farsçada bulunan kelimeler atıldığı zaman ortada ancak kabîle hayatını idare edebile-

84. Erol Güngör, Milliyetçilik ve Dil, Türk Edb. Sayı:87 Ocak, 1981.

cek bir dil kalacaktı. Bu durumda inkılâpçılar Batı kültürünün kavramlarını Batıdan almayı, ancak bunu tıptı lâtin harflerini alırken yaptıkları gibi bir çeşit adaptasyon haline getirmeyi düşündüler. Esas itibarıyla Fransızcadan alması üzere üç büyük Batı dilinden - ve bu arada arkaik Türkçeden - kelimeler ufak değişimlerle Türkçeye aktarılmaya başlandı. Fransızcadaki imge ve sembole kelimelerin imge ve simge şeklinde adapte edilmesi bu hareketin hâlâ asrarla yaşatılan örnekleridir. İşte yeni dil anlayışı milliyetçi bir idarenin bu uygulamasını milliyetçiliğe uygun düşürme gayretiyle ortaya atılmış, hiç değilse bu gayce hizmet etmek üzere kullanılmıştır. İnkılâpçılara göre Batı dillerinin aslı zaten Türkçe idi. Biz onlardan kelime aldığımız takdirde kendi malımızı alıyorduk." (85)

Kayıtsız şartsız Batılılaşmayı hedef tutmuş bir zihniyetin bu alanda sağlıklı girişimlerde bulunması veya faydalı gelişmeler içerisinde bulunması beklenemezdi. Nitekim inkılâpçılar da bir "öcü" olarak gördükleri İslâm kültüründen, Türk dilinden kurtulmanın yolunu, Batı ile kültürel faaliyetlere hız vermek, İslâm'ı ve Türk kültürünü hatırlatacak her türlü unsuru ortadan kaldırmaya çalışıyorlardı, daha da ileri giderek Türkçe'ye Batı'dan giren kelimelere için onlar zaten Türkçe'nindir kendi malımızı alıyoruz diyerek pişkinlik yapmalarını gözler önüne seren Erol Güngör, Batılılaşma politikasının en önemli hareketi olarak alfabenin değişmesini görmektedir.

"Batılılaşmaya çok büyük bir ağırlık veren kültür politikasının bu yolda attığı en büyük adım alfabenin değiştirilmesi ve eski alfabenin yasaklanması olmuştur. İnkılâpçılar bu değişikliğin Türkiye'de birdenbire büyük bir ilim ve sanat hareketi yaratacağını, en geç beş-on yıl içinde bütün vatandaş-

85. Erol Güngör, Cumhuriyet Devrinde Türkiye'nin Kültür Politikası Töre, Sayı: 94, Mart 1979.

ların okuma-yazma öğreneceklerini ümit ediyorlardı. Bu büyük teşebbüsde Batı'ya daha çok yaklaşma gayreti yanında inkılâp-çılığın vazgeçilmez bir takım gerekleri de bulunmalıdır. Bütün inkılâp hareketleri kitlelerin okuma-yazma öğrenmesine büyük önem verir. Çünkü inkılâbın kendini tanıtması kendini yerleştirmeye yarayacak bilgilerin kitlelere ulaşabilmesi için acil tedbirler almak gerekir. Günümüzde bu maksat, her eve televizyon girmesini sağlamakla gerçekleştiriliyor. Cumhuriyet inkılâpçıları lâtın harflerinin çok çabuk öğrenileceğini, böylelikle bizi Doğu'ya bağlayan ve eski harflerle yazılı bulunan kültür kaynaklarının artık tesirli olamayacağı düşünülüyordu." (86)

Barada son olarak değinilen lâtın harflerinin kabulüyle ilgili görüşler, konunun öneki açısından son derece dikkat çekici bir mahiyet arz etmektedir.

Kolay öğrenilebileceği mazeretiyle kabul edilen lâtın harfleri umulan kolaylığı verememiş, hatta hâlâ bu yazıyı kevrâmakta güçlük çekenlerin sayısı hiç de küçümsenecek boyutlarda değildir.

Erol Güngör'ün Falih Rifkî'den naklettiğine göre; yeni harflerin kabulünde maarif vekîli olan Necati Bey bu harfleri ölmüceye kadar öğrenememiştir. Erol Güngör Türkiye'de dil meselesinin halledilemeyeceğinin psikolojik ve sosyolojik tarafları olduğuna söylerken şunları belirtmektedir.

"Dil meselesinin halledilmeyeceğinin en büyük sebeblerinden birisi bunun bir taraftan sosyolojik, diğer taraftan da psikolojik olmasıdır. Gerçekten psikolojik bir haldedir. Meselâ Üniversite'de mesleğinde ne kadar dikiş tutturamamış adam varsa dilci olmuştur. Dikkat edin, çevrenizde hırslı,

bir şeyler yapmak isteyen, fakat yapamayan dil uydurmacılığı ile sivrilmek, bu şekilde şöhret olmak isteyenlerdir ki, bunların aslında daha evvel Osmanlıca'da aynı züppeliği yapanlardan hiç farkı yoktur. Faruk Bey (Prof. Faruk Ahün) dediler ki, bu ihtilâl ve inkılâp kelimelerinin ayırdedilmeyişi birçok yanlışlıklara sebep oluyor. Aslında bizim onu ayırdetmemiz bir çok yanlışlıklara sebep oluyor zannediyorum. Benim fikrimce bu ve bunun ikisi de aynı şeydir. Bu işe inkılâp demekle veya başka bir ad vermekle hâdisenin mâhiyetini değiştiremeyiz. Biz bunları ayırdedecek yere ikisinin de cebre dayanan ve köklü, yani radikal süratli değişme isteyen birer hareket olduğunu kabul etmeliyiz. Bu ikisi aynı şeydir." (87)

Erol Güngör'ün burada "ihtilâl" ve "inkılâp" kelimelerini aynı görmesi her ikisinin de gayesini zora dayanmak ve köklü değişimleri isteyen hareketler olmasındandır. O bakımdan aynı kabul etmektedir.

Türkçenin öğretimiyle ilgili olarak da yine dildeki uydurmacılık hareketinin menfi tesirleri üzerinde dururken, modern Türkçe'nin örnek eserleri diye bilinen Reşad Nuri'nin romanlarının öz Türkçecilik cereyanının kurbanı olması ve bu klâsiklerin yeni nesil tarafından okunup anlaşılmasının bile çok güç hale gelmesinin östermektedir.

"Türkiye'de okuma azlığının başlıca sebeplerinden birinin dil eksikliği olduğu muhakkaktır. Yeni nesillere Türkçe öğretilmediği için, bunlar Türkçe yazılmış eserleri doğrudan okuyamıyor, kendi anladıkları dille tercüme edilmesini bekliyorlar. Modern Türkçenin örnek eserleri diye bildiğimiz Reşad Nuri'nin romanları şimdi "öz türkçe" denilen dille çevrilmektedir.

Pek muhtemeldir ki dildeki "sürekli devrim" pek yakında bu tercümeleri de aşacak ve aynı eserler, eğer hâlâ okumak isteyenler kalmışsa, yeniden çevrilecektir.

Türkiye'de yabancı dil eğitimi de Türkçe öğretiminin daha başarılı olamıştır. Bu yüzden, yabancı okullarında tahsil ve ihtisas görenler hâriç, Türk aydınları arasında yabancı bir dilde rahatlıkla kitap okuyabileceklerin sayısı çok azdır. Bu durumda özellikle Batı dillerinden yapılacak tercümelerin ne kadar önemi taşıdığı kolayca görülebilir." (88)

Erol Güngör 6 Temmuz 1966 tarihli "Yol" dergisinde yayınlanmış olduğu "Türk Dilini Kartarınız" başlıklı makalesinde dil konusu ile alakalı olarak düşüncelerini dile getirirken pek çok önemli ve aktüel olan gerçekleri ortaya koymaktadır. Biz Erol Güngör'ün bu makalesini bütünlüğün kaybolmaması maksadıyla aynen alıyoruz.

"Bir taşra gazetesinde neşir yoluyla hakaretten dolayı maznun durumundaki gazeteci, karşı tarafın iddialarını anlayabilmek için mahkemede bir tercüman kullanmak zorunda kalmış. Bizim gazetelerin gülmeye değer bir haber gibi yedinci sayfelerinde birkaç satırda geçtirdikleri bu hâdise, sadece bir taşra gazetesinde veya iki kişi arasında geçen bir aceip vakayı değil, fakat Türk dilinin düştüğü korkunç batağı gösteren yüzlerce misâlden birini teşkil ediyor. Şimdi bizim yaşamımızdaki insanlar nasıl babalarının nüfus kâğıdını okutmak için husûsî bürolara müracaat ediyorlarsa, bir kaç yıla kadar aralarında beş yaş fark bulunan insanları enlaştırmayı meslek edinen yeni bir tercüman sınıfı ortaya çıkacaktır. Bir yılda yüzlerce keranın çıkması yüzünden vatandaşlar en basit bir dâvayı bile avukat vasıtasıyla takip ederlerken, her beş yılda değişen Türkçeyi anlayabilmek için tercüman kullanmak da o derece normal sayılmalıdır. Bazı insanlar bütün meselelerini dil yeniliklerini ta-

88. Robert Downs, Dünyayı Değiştiren Kitaplar, (Erol Güngör'ün Önsözü). Tur Yayınevi s. 7-10 İst. 1980.

kip etmeye ve bunları anlamaya hasretmedikce, konuşarak anlaşmalarıyla hayvanlardan ayırd edilen insanlar bir gün koklaşmak veya dövüşmek zorunda kalabilirler.

Evde, mektepte, iş yerinde, devlet dairesinde, hâsılı her yerde insanlar birbirleriyle anlaşma güçlüğü çekiyorlar. Halbuki bizim dil inkılâbının gayesi Türkiye'de bir taraftan umûmî ve müşterek bir Türkçenin yerleşip yapılmasına gelişmek, bir taraftan da modern medeniyetin seyrini takip edebilmemiz için dilimizi zenginleştirmekti. Hakikatte Türk Dil Kurumu'nun tesisi, Türkiye'de Cumhuriyetten de önce başlayan milliyetçilik hareketi içinde ele alınmış olan millî dil çalışmalarına yarı resmî bir hüviyet vermek için yapılan bir teşebbüstür. Bir hâkân millet haline gelmesinde en mühim faktörlerden birisi de anlaşmayı temin edecek müşterek bir dil olduğuna göre, Türk milliyetçileri elbette bu dâvaya ön plana alacaklardı.. Nitekim bilhassa İkinci Meşrutiyet erfesinde ve Meşrutiyet'ten sonra Türk dilinin kaynakları ve gelişmesi hakkında tetkikler başlanmış, aydınların kullandığı dili halkın anlayabileceği bir sadeliğe kavuşturmak yolunda ciddi ve devamlı gayretler sarfedilmiştir. Ziya Gökalp ve arkadaşlarının, hettâ Mehmed Âkif gibi bazı İslâmcıların makalelerinde ve kitaplarında bu gayretin izleri görülebilir.

Türk Dil Kurumu talihsiz doğdu. Avrupa dil tetkikleri ilim konusu haline geldiği halde, bizde bir tek dil âlimi dehi yoktu. Böyle iken inkılâp idaresi cemiyet karnakta bütün meselelerin çözülebileceğini zannetti. O tarihten bu yana da Dil Kurumu'na ayrılan tahsisatla Avrupa'da dil ihtisası yaptırılmış bir tek kişiye rastlayamazsınız. Önceleri bu kurum inkılâp idarecilerinin nabzına göre şerbet verecek adamlarla doldu. Türkçeye yeni kelimeler kazandırmak için dilin türeme

yolları araştırılırken bizim dilciler o güne kadar kimsenin bulamadığı bir usûl keşfettiler. Çeşitli dillerdeki kelimelerin istikakı incelendiği zaman, kültür ve medeniyet tarihi-
nin seyri de ortaya çıkıyor, hattâ milletlerin menşei dahi bu usûle göre izah edilebiliyordu. Meselâ Güney Arabistan'daki Evs ve Hazreç kabîlelerinin isimleri istikak tezgâhına konunca neticede bu iki kabîlenin de Türk olduğu meydana çıktı. Kuzey Afrika'daki Tevarikler (Tuarek) Türk'tü, çünkü Tevarik kelimesi Türk isminin Arapçaya göre yapılmış çoğul şekli idi. Bu arada Hamburg'un hükümdar şehri mânasına Türkçe bir isim olduğuna keşfedenler de bulundu.

Aslında bu gülünç oyunların ciddi bir sebebi de yok dâğildi. Her nedense Araplara ve umûmiyetle Doğululara düşmanlığımız yüzünden onlardan bize geçmiş kelimeleri kaydedemeyen, yerine yenileri koymak gerekiyordu. Bu defâ geri Arapların kelimelere yerine ileri Fransızların kelimelerini almak mecburiyeti doğdu. Fakat Türk milleti bir başka milletten kelime alacak kadar küçülemezdi. Bu mahzura da gidermek için bir çare bulundu: Zaten bütün dünya her şeyi olduğu gibi dil denen nesneyi de eski Türklerden öğrendiğine göre Fransızca diye bir dil yok, Fransızların bozup değiştirdiği bir Türkçe vardı. Binsenaleyh biz Fransızlardan kendi kelimelerimizi alıyorduk. İmge, simge ilâh. gibi deha nice kelimelerimiz bu zihniyetin yedigârıdır. Bu arada etalarımızın dili diye Moğolca'dan da bir hayli kelime aldık. Yargıtay, Darıgtay, Sayıgtay, Kurultay ve deha böyle bir çok taylar Moğolistan'dan geldi.

Bu gülünçlükler Dil Kurumu'nun davetleri arasında kalmıştı, iyi bir mîzah mevzuu olurdu. Nitekim merhum şâir Halil Nihat Foztepe, "Ağaç Kesidesi" adlı eseriyle bu mîzahan en güzel örneğini verdi. Ana devlet zorayla Türk çocuklarına

uydurma dil öğretilince iş çığırından çıktı ve bir facia haline geldi. Yıllarca Millî Eğitim Bakanlığı'nın (Maarif Vekâleti, Kültür Bakanlığı, Ulusal Eğitim Bakanlığı) bütün yazışmaları Dil Kurumu'nun süzgecinden geçirilerek yeni dile göre düzeltilirdi; Dil Kurumu'nun politikasına uymayan yazarların kitapları mekteplerde okutulmadı; ayrıca bütün öğretmenlere sık sık tanımlar yapılarak hangi kelimeleri kullanacakları ve öğretecekleri bildirildi. Millî Eğitim Bakanlığı bu ısrarlı tavrı daha ciddi sahalarda gösterse, meselâ Türk çocuklarına Fransızca veya İngilizce öğretmeye çalışsaydı, belki de daha hayırlı bir iş yapmış olurdu.

Dil Kurumu ve onun direktiflerine göre hareket eden Millî Eğitim Bakanlığı Türkçe yerine başka bir dil koymakla da kalmadı. Bir tek obje veya mefhumu karşı her defasında başka bir karşılık bularak işi iyice çıkmaza soktu. Meselâ Kurum'a göre basage, gömgen, kurgan, sin, tüne, tünerik, kom ve komve kelimelerinin hepsi de Türkçedir ve mezar mânâsına gelir. Dil Kurumu'nun o akıl almaz hikmetine boyun eğerek şu içimize kadar işlemiş mezar kelimesini attık diyelim, yerine yukarıdaki kelimelerden hangisini koyacağız? Belki hepsini. Şimdi sin deriz beş yıl sonra kurgan, on yıl sonra tüne. Yahut bir mektepteki Türkçe Öğretmeni sine kelimesinden hoşlanarak talebesine onu öğretir, bir başka mektepteki çocuklar kurfanı öğrenir ve onu kullanır.

Türkçecilik münakaşasına girmeden önce halletmemiz gereken birkaç mesele var. Evvelâ bu Türk Dil Kurumu denen teşkilatın hukukî durumu nedir? Bu bir devlet müessesesi midir? Hayır. Vaktiyle Atatürk'ün vakıf olarak tesis ettiği bir cemiyettir. O halde bu cemiyet hükümet üzerine nasıl baskı yapar ve Türk çocuklarına zorla kendilerini unutturur, onun yerine papağan lisanı öğretir. Sonra bununla da kalmaz, her geçen yıl yeni bir lisan uydurur? Millî Eğitim Bakanlığı bu

saçmalara âlet olmaya mecbur mudur? Türk vatandaşı çocuğunu dil öğrenmek için mi, yoksa ana dilini unutmak için mi mektebe gönderiyor? Dil Kurumu'na millet kesesinden verilen paralar, hattâ Atatürk'ün paraları daha hayırlı bir işe sarfedilemez mi? Dil Kurumu akref getirenlere para dağıtan belediyeler gibi her kelime bulana yirmibeş lira mükâfat verecek yerde, bu parayı kâbiliyetli insanların Avrupa'da dil ihtisası yapmaları için harcasa günah mı işler?

Dil Kurumu bütün bu itiraz ve tekliflere karşı daima demagoji yoluna tercih etmekte ve Atatürk'ü kalkan yapmaktadır. Güya Kurumun tuttuğu yol, Atatürk'ün yoludur ve ona itiraz edenler de Atatürk'ü tanımayan veya sevmeyenlerdir. Bir insanın iyi niyeti ancak bu kadar suiistimâl edilebilirdi. Evvelâ Atatürk bu Kuruma Türk dilinin gelişmesine faydalı olacak diye kurmuştur, yoksa memleketi Bâbil Kulesi'ne çevirmek için değil. Kaldı ki, O da hayatının son yıllarında uydurmeciliğin Türkçe'ye verdiği zararı görmüş ve bu yoldan dönülmesini istemiştir. O'nun 1938'de heste yatağında Mareşal Fevzi Çakmak tarafından okunmak üzere Türk Ordusuna hitâben kaleme aldığı konuşma, bizim Kurumculara göre tam bir gericiilik örneği teşkil eder. Bu konuşmada Kurum'un yıllardır icad ederek ortaya sürmüştüğü (daha Atatürk'ün sağlığında) kelime (tilcik)lerden bir tenesine daha rastlayamazsınız.

Farz edelim ki, Dil Kurumu Atatürk'ün çizdiği yolda gitmektedir. Acaba bu politika onu hatadan kurtarır mı? Atatürk'ü sevmekle hakikati inkâr etmek zorunda mıyız? Atatürk, millete rehber olarak kendisini değil, ilmi göstermiştir ve biz O'nun bu sözünü rastladığımız her duvara yapışızdır. Eğer bizim Kurumcular hakikati de inkâr edecek derecede Atatürk'ü sevmiş olsalardı, onlara hiç değilse bu be-

kımdan gıpta edebilirdik. Ama memleketin böyle teassuplara tahammülü olmadığı gibi, Dil Kurumu'nun bu hususdaki semiyeti de hayli su götürür.

Türk aydınları Türk dilini kurtermek zorundadırlar. Dilin kurterilmesi milliyetçiliğin esgarî şartıdır. Türk dâli filanca Kurumun veyâ falanca bakanlığın tapulu mâlî değildir. Kaldı ki, bizim kânunlarımız toplu malların dahi cemiyet aleyhine kullanılmasına cevez vermiyor. Merhum İsmail Hâbip Sevûk'ün dediği gibi, valilerimizi vilâyetsiz, mahkemelerimizi hâkimsiz bırakan Dil Kurum'u topyekûn memleketi dil-siz bırakmadan bu gidişe dur demeli ve safsata yerine ilmin sesini hâkim kılmalıyız. Türk ilim adamları ve aydınları gıddiden böyle bir teşebbüse geçmiş buluyorlar. Türk Dilini Koruma ve Geliştirme Derneği adıyla üniversite profesörlerinden, dilcilerden, edebiyatçılardan ve her meslekte aydınlarından müteşekkil bir cemiyetin temelleri bugünlerde atılmıştır. Memleket sevgisi ve hakikat aşkı olan bütün aydınların bu cemiyet saflarında vazife almasını bekliyoruz." (89)

Erol Güngör'ün dilde yaratılan sun'î problemleri tesviyecilik hareketlerini ve bu olumsuzlukların dilimizde meydana getirmiş olduğu menfî neticeleri incelediği noktasında uydurmacılık, tesviyecilik hareketinin öncelikle başlangıç noktasını ele alarak daha sonraki gelişmesini incelemektedir. Dilin kültürle olan sıkı bağlantısını vurgularken bizden önce yaşamış yüzlerce neslin hayat tecrübesini sanki bizim tecrübelerimizmiş gibi yaşadığımızda dilin ehemmiyeti üzerinde durmaktadır. Konuyla ilgili yazısını aşağıya alıyoruz.

"Dildeki tesviyecilik hareketinin ilim ve kültür hayatımızda meydana getirdiği neticeleri incelerken, her şeyden önce, bu hareketin başlangıç noktası üzerinde durmanız gere-

kiyor. Bu nokta Türkçenin tesviyesinin bizâtihi ilim zihniyetine, ilmi düşünce tarzına karşı bir çıkış olmasıdır. Dilci arkadaşlarımız ve hocalarımız dili bir lengüistik meselesi olarak ele alıp bize geniş bilgiler verdiler. Beklenirdi ki tesviyeciler de kendi görüşlerini bir ilim meselesi halinde ortaya atsınlar, o çerçevede işlesinler. Fakat şimdiye kadar tesviyecilerin her türlü ilmi hücumu karşı siyâsî bir müdâfee yaptıkları görülmektedir. Kısacası , Türkçenin nâçin tesviye edilip yeni baştan bir dil kurulması gerektiği sorulunca, son dayanak noktası daima şudur: Çünkü Atatürk böyle istedi. Bu tesbitimizi hiç bir şüpheyi yer vermeden gösterebilmek üzere, Türkçeyi tesviye etmekle kendini görevli sayan bir kurumun resmî yayın organından bir kaç satır aktarmak istiyorum:

"Büyük devrimlerimizden biri de hiç şüphe yok ki dilimizin arınması ve erkliğidir... Bu uğrda çalışmak ve iş başarmak isteyenlerin irşad kaynağı ve toplanma merkezi haline gelen bu kurum ebedî ve millî şeflerimizin emirlerine başüstüne diyenlerin, dili sadeleştirme ve güzelleştirme âşaklarının kâbesi olmuştur... Ebedî ve millî şeflerimizin her yönde olduğu gibi dilimizi Türkçeleştirme alanında da emirlerini ve direktiflerini yerine getirmektedir ki yardımuzu sonsuz bir gönencin sönmez ışıkları içinde aydınlanmış ve kuvvetlenmiş olarak bulacağız."

Böyle bir hareket noktasından doğru neticeye varmaya imkân yoktur. Çünkü bu satırlarda ifadesini bulan düşünce tarzı Avrupa'da " Ortaçağ skolastisizmi " diye bilinen ve insanlığın en az üçyüz yıldan beri aşmış olduğu bir devrin kalıntısıdır. Bilindiği gibi, modern ilmi düşüncenin başladığı yıllara kadar bütün batı düşüncesi ve kısmen İslâm dünyasındaki ilim ve felsefe "Aristo'ya dayanıyordu; bir meseleyi Aristo ne

şekilde anlatmışsa doğrusu o sayılır, Aristo'nun bahsetmediği meselelerin gerçekte de yok olduğuna inanılırdı. Bir etin kaç dişi olduğu sorulunca Aristo'nun kitapları karıştırılır, hiç kimse bahçedeki etin dişlerine bakmayı düşünemezdi. Atatürk'ün "heyatte en hakiki mürşid ilimdir" sözüne bakılınca, dil tasviyecilerini Atatürkçü değil de Aristocu saymak doğru olur.

Burada karşılaştığımız ikinci büyük ilmi hata dil devrimi diye bir kavramın ortaya atılmasıdır. Eğer Atatürk Türkçede kökünde yabancılik tesbit edilen bütün kelimeler dilden atılacak, yerine yenileri uydurulacaktır deseydi ve bunu bir kenun maddesi haline getirseydi, gerçekten bir dil devrimi söz konusu olurdu. Nelerin Atatürk devrimi olduğu Anayasada açıkça belirtilmiştir, bunların arasında dil devrimi yoktur. Böylece tasviyecilerin kullandıkları kutsal zırh aslında mevcut değildir.

Tasviyeciliğin ilim hayatımızda yaptığı asıl tahribat onun siyâsî bakımdan tek parti rejimi ile bir arada gitmesinden doğmuştur. O devirde iktidar partisi monolitik bir bünyeye sahipti, yani demokratik bir rejimde ayrı gurublar tarafından üstlenen fonksiyonların hepsini kendi bünyesi içinde topluyordu. Bu yüzden partiye ait olan şey ile devlete ait olan şey arasında bir fark kalmıyordu. İşte böyle bir dönemde dildaki tasviye hareketi hem resmî bir hüviyet kazandı, hem de rakipsiz kaldı. Halbuki o uzun devrede daha önceki Türkçecilik hareketinin serbest ve ilmi esasları dâhilinde devam edilmekle yapılacak çok iş vardı. Tasviyeciler bir yandan böyle bir faaliyetin önünü tıkamışlar, bir yandan da rekâbetsiz bir piyasada kendi hevesleri doğrultusunda her şeyi yapmışlardır. Türkiye mesleceği yıllar öncesinden kalan bu devlet anlayışının kolayca sökülüp atılmış değildir.

Türkiye'de ilmi hayatın gelişmesi için en çok ihtiyaç duyulan şeylerden biri, ilim terimlerimizin dilimize yerleşmesidir. Modern ilim bizim dışımızda doğmuş ve gelişmiş bulunuyor, bu yüzden onun terminolojisi de bize yabancıdır. Cumhuriyetten çok önceleri Türk aydınları bu mecburiyeti duyarak Türkçede ilim terimleri kurmaya çalışmışlar, fakat bunu yaparlarken kültürümüzde ve dilimizde yeni başlayan milliyetçilik temayülleri- nin tamamen dışında kaldıkları için, yaptıkları terimler Türkler için Lâtince tadar yabancı olmuştur. Türkçenin sadeleştiği, yazı dili ile konuşma dilinin birbirine yaklaştığı, tahsilin de bu temayüllere uyarak sade Türkçeyi esas aldığı bir devirde artık Tanzimat devrinin tıp terimleri Türkçe sayılamazdı. Matematik, fizik, kimya ve sosyal ilimlerde, felsefede yeni terimlere ihtiyaç vardı, çünkü bunlar Türkçede yoktu. Bugün de yoktur. İşte bizdeki dilcilik hareketi bu yolda sarfedilecek gayretlerin önüne set çektiği gibi, kendisi de Türkçeye yeni ilim terimleri kazandıracak yerde günlük hayata hâkim olan, yeni vatandaşlar arasında normal anlaşmayı sağlayan dili tasviye etme yolunu tutturdu. Biz mesâlâ problematique, existentiel, molecule, reticulaire, metabolisme gibi terimlerin karşılığını ararken, tasviyeciler tatil yerine dinlence, şart yerine koşul, hürriyet yerine özgürlük, kuvvet yerine erk kelimelerini uydurmakla uğraştılar. Bu arada terim faaliyetleri de oldu, fakat tasviyeciliğin dil anlayışına göre mevcut Türkçenin büyük kısmı atıldığı için, yeni terimlerin kurulmasına esas tutulacak dil son derece kısır kalmış, bunlarla üretilen terimler adeta birer hilket garibesi olmuştur. Şimdi bu gelişmelerden birkaç örnek verelim:

asbesiceli

atrophique

yarıkğürü

astignatisme

öykence

pneumonie

yanzarsca

pleurite

üsmeli tınlıkça
alkolotarım
bulmen senıklıca
yiyersizlik
ağıkarşıtı

bronchite proliferante
alkoolisme
delire d'invention
anorexie
antidote

Şimdi buraya gelişi güzel aldığımız bir kaç örnek bize çok gülünç gelebilir, ama bu gülünçlükler çok ciddi neticele-
re yol açmıştır. Nedir buradaki aksaklık? Türkçeye ilim te-
rimleri kazandırmak için girişilen iyi niyetli bir teşebbüs
niçin gülünç, fakat o derece vahim neticeler doğurmaktadır?
Benim kanaatimce burada karşılaştığımız kusurlar bütün uydur-
ma dil hareketinin umûmî kusurlarıdır: amatörlük, başboşluk,
ırkçı bir milliyetçilik, yeniliğe tapma, köksüzlük. Bütün bu
kusurlar bize bir terminoloji karma bakımından en az otuz yıl
kaybettirmiştir ve şimdi dilimizin yabancı terimlerle dolu ol-
masının başlıca sebeblerinden biri Türkçe arayan insanın kar-
şısına hep böyle ruhsuz, köksüz, tadsız, yanlış uydurmalarla
çıkılmış olmasıdır.

Şunu hemen belirtmeliyiz ki, Türkçenin tasviyesini bel-
li bir derneğin, bakanlığın, hükûmetin yürüttüğü planlı bir
faaliyetten ibaret saymak yanlış olur. Türkçenin kaybolması
memleketimizdeki yaygın cehaletin eseridir. Herhangi bir Batı
ülkesinde devlet bütün kuvvetlerini seferber etse, yine de
mese başında uydurulmuş bir dili kimseye kabul ettiremez; gün-
kü oralarda böyle bir teşebbüse karşı ilmi, kültürlü ve aklıse-
limi temsil eden kuvvetli çevreler vardır. Türkiye'de uydur-
ma dilin yakın zamanlara kadar pek az bir yol almış olması
boşuna değildir ve bu dilin yaygınlaşması ile kültür seviyesi-
nin düşmesi arasında kuvvetli bir münâsebet vardır. Uydurma
dilin şu son yirmi yılda her tarafı sarmış görünmesi, Türkiye'de

kitle seviyesinde bir kültürün aydınlarla halk kitlelerini aynı çizgi üzerinde birleştirmesinden ileri gelmektedir, Artık aydınların da, kitlelerin de dili öğrendikleri yer kitle haberleşme vasıtalarıdır; herkes televizyon dilini konuşur hale gelmiştir, çünkü haberin de, bilginin de esas kaynağı televizyondur. Gazete bile televizyonun karşısında herkesi ilgilendirmeyen bir ihtisas organı gibi görülmektedir.

Bu yaygın cehaletin televizyon çıkmadan önce, gazete ve dergiler bu kadar çoğalmadan önce tohumları atılmış bulunmaktadır ki, bu da Türkiye'nin eğitim ve kültür politikasına musallat olmuş bulunan bir medeniyet anlayışıdır. Türkçenin yıkılıp gitmesi olayını Türk kültürünün ortadan kaldırılması hareketi olarak gösterdiğimiz zaman, çokları bunun bir aşırı sağlama sayıyor, hattâ bizim vehimli düşündüğümüzü zann ediyorlar. Fakat uydurmacılığın ve tasviyeciliğin temsilciliğini yapanlar kendi hareketlerinin sebeblerini açıkça bir medeniyet ve kültür değişmesi halinde izah etmektedirler. Onlara göre bugün bizim Türkçe dediğimiz şey Türklerin İslâm medeniyeti içinde iken geliştirmiş oldukları bir dildir. Türkiye cumhuriyetle birlikte bu medeniyetten çıkmış olduğuna veya çıkması gerektiğine göre, eski kültürün taşıyıcısı olan dil de elbette bırakılacaktır. İşte biz "Türklüğün bunca kültür eseri yeni nesiller tarafından anlaşılmıyor." diye yakınırken, tasviyeciler bizim bu fikrimize katılıyorlar, gerçeğin böyle olduğunu inkâr etmiyorlar. Onlar sadece "doğru olanın bu" olduğunu, yani geçen nesillerle aramızda hiçbir anlaşma ve irtibat kalmadığı zaman Türkiye'nin "modern" bir ülke olacağını iddia ediyorlar.

Bu düşünce Türk kültür eserlerinin yabancı bir millet hakkında yabancı bir dille yazılmış eserler gibi görünmesine ve yabancı dil eserleri gibi "tercüme" edilmelerine yol açtı.

Türk tarihinin son yediyüz yılı içinde hiçbir eserin sadeleştirildiği veya "günün diline uyarlandığı" görülmemiştir. Meşrutiyet devrinin aydınları ne ikinci Murad veya Fâtih devrinin, ne onaltıncı ve onyedinci yüzyılların eserlerini sadeleştirerek okudular. Onların öğrendikleri, kullandıkları Türkçe en az üç-dört yüz yıl öncesinin eserlerini rahatlıkla anlamaya yetecek derecede bir dil ve kültür devamlılığı ifade ediyordu. Bugün biz modern Türkçenin mimarları arasında saydığımız Reşat Nuri'yi bile sadeleştirerek, yani uydurma dile çevirerek okuyoruz. Bugün pek çoğumuzun hayatta tanımış olacağı kadar yakın tarihin adamı olan o sade ve güzel dilli Reşat Nuri bugünün diline çevrilmiştir. Hiç şüphesiz, aynı Reşat Nuri- eğer okuyacak kimse çıkarsa- on yıl öncesinin Türkçesi bugün nasıl maziye karışlıyorsa, on yıl sonra da bugünkü Türkçe mazi olacaktır.

Bu gerçekten bir devrim hareketidir, ana Atatürk devrimi değil Troçki'nin tabiriyle "devamlı ihtilâl"dir. Bir müessesenin tamamen ortadan kalkmasına kadar devamlı yıpratılmasıdır. Bu devrimin ilk hedeflerinden biri ise uydurmacılık ve tasviyecilik için kalkan yapılmaya kalkışılan Atatürk olmuştur. Atatürk'ün eseri bugünün Türk okuyucusu için herhangi bir yabancı kitap hükmündedir. **Nutuk**, binlerce yıl içinde gelişmiş olan bir dile ve kültüre dayanıyordu; böylece köklü bir geleneğin hakikaten örnek gösterilebilecek kıymette bir eseri idi. Yeni dil denen şeyin hiçbir geleneği yoktur. Halbuki kültürün asıl özelliği geleneklerinin bulunmasıdır. Biz böyle köklü bir kültür geleneği sayesinde bizden önce yaşamış yüzlerce nesilden milyonlarca insanın hayat tecrübesini sanki bizim tecrübemiz gibi kullanabiliyoruz. İnsan cemiyetini başka topluluklardan ayırd eden de budur. Dilin tasviyesi bizi bu tecrübe hazinesinden mahrum bırakmıştır. Dekası var, biz şimdi kendi çağımızda yaşayan millettaşlarımızın, hattâ kendi ana-babamızın tecrübele-

rine yabancıyız. Bu dile bakılırsa, Türk milletinin mâzisi Cumhuriyete kadar bile dayanmaz; Türk milleti her on yılda bir hafızasını kaybeden bir hasta durumuna düşürülmüştür. Bu dil hareketinin altında milliyetçilik duygusunun bulunduğu söyleniyorsa, ki gençlerimizin çoğu maalesef böyle zannetmekte ve bu duygulara kapılmaktadır, bu her halde Türk milliyetçiliği olamaz. Çünkü millet olmanın en bâriz vasfı insanları zaman ve mekân içinde birleştiren ortak noktaların bulunmasıdır.

Dili tasviye edenler henüz rejimi de sımsıkı ellerinde tuttukları bir zamanda uydurmacılık yerine meselâ mevcut Batı dillerinden birini resmî dil olarak kabul etseler, bütün yeni nesilleri o dille yetiştirmeye çalışsalar belki bu kadar vahim bir kültür buhranı içinde olmazdık.. En az kırk yıl uğraştıktan sonra henüz istikrarlı, yani on yıl sonra devam edeceğinden emin bulunduğumuz bir dil kurmuş değiliz; öyle olsa bile, bu dilde okuyup istifade edeceğimiz bir tek değerli eser mevcut değildir. Bu dilin tarihi, edebiyatı, folkloru, ilmi, felsefesi, metafiziği, hiçbir şeyi yoktur. Bu dilin sahibi olan millet, insanlığın binlerce yıllık macerasına yeni başlıyor demektir: şimdilik bir takım sesleri alfabe işaretleriyle yazmayı öğrenmiştir, eğer bir gün bu sesler ve işaretlerin mânâları konusunda memleket çapında bir anlayış sağlayacak olursa ondan sonra bir edebiyat kurmak yolunda ilk adımları atabilir ve belki bin yıl sonra okunmaya değer bir eser de yaratabilir." (90)

SONUÇ VE TOPLU DEĞERLENDİRME

Erol Güngör'ün Dil ve Edebiyatımızla alakalı görüşlerini tesbit etmeye çalıştığımız bu tezde, pek çok hatalarımız ve eksiklerimiz olmakla beraber sınırlı olan konunun verdiği dar çalışma kapasitesini ve sınırlı imkânları da gözönünde bulundurmak gerekmektedir.

Güngör'ün esas iktisadî sahâsı bilindiği gibi sosyoloji'dir. Lâkin onun sosyal ilimlerin hemen her alanında engin bilgisiyle ve çalışkanlığı ile söz sahibi olması onun görüşlerini içine alan tez çalışmalarının artması ve çeşitlenmesine sebebiyet vermektedir.

Tez çalışmamızı yürütürken önce Erol Güngör'ün hayatı ve şahsiyetiyle ilgili bilgileri ortaya çıkarmaya çalıştık. Bununla ilgili en ciddi ve doğru bulduğumuz Arş. Gör. Muallâ Türköne'nin, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nde çıkan Erol Güngör için adlı armağan kitabındaki yazısını kaynak aldık. Aynı kitede aynı yazarın tesbitlerinden faydalanarak eserlerinin künyelerini ortaya koyduk.

Bilindiği gibi Erol Güngör'ün altı telif eseri vardır. Bunları tezinizin muhtelif kısımlarında yeri geldikçe zikrettiğimiz için burada ayrıca tekrarlamayı uygun bulmuyoruz. Telif eserlerinin dışında tercüme eserleri ve pek çok gazete ve dergide yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır. Adı geçen eserler içerisinde konumuzu ilgilendirenleri seçerek ve onların birçok yerinden alıntılar yaparak suretiyle çalışmamızı devam ettirdik. Özellikle Kültür- Millî Kültür ve Dil'le alakalı görüş ve düşüncelerini yeterince kolay ve külliyatlı miktarda bulduk. Konumuz baştada belirttiğimiz gibi oldukça sınırlı bir şekilde olmasından dolayı ve bazı başlıkların birbirine çok

yakınlık arzemesi sebebiyle esas gayemize ulaşmakta bazen güçlüklerle karşılaştık. Bütün bu sebeblere dayanarak bazı eksikliklerimizin olduğunu burada belirtmeyi faydalı görüyoruz.

Edebiyat nazariyatı bölümünde Edebiyat sosyolojisiyle ilgili olarak Erol Güngör'ün görüşlerine ilâve olarak Prof. Dr. Sadık K. Tural'ın görüşlerini de kıyaslayarak üzere elmayı uygun bulduk.

Erol Güngör'ün eserlerinde konumuzu ilgilendiren en önemli ve dikkat çekici kısım olarak onun Türk dili ile alakalı görüş ve düşünceleridir diyebiliriz. Çok mühim ve aktüel meselelerimiz arasında olan Türk Dilinin öğretimi ve geliştirilmesiyle ilgili olarak pek çok dergi, gazete ve kitaplarında tesbit ettiğimiz görüşleri; gerçekçi bir ilim adamının itinalı ve dikkatli çalışmalarının neticesidir. Onun dil ile alakalı düşünceleri bugünde geçerliliğini bütün canlılığıyla korumaktadır.

Bu çalışmamızda en dikkat çekebilecek bir diğer husus; Erol Güngör'ün eğitimle ilgili olarak yapmış olduğu; Osmanlı eğitim sistemiyle cumhuriyet dönemindeki eğitimin mukâyesesidir.

Osmanlı'nın en büyük hatası olarak, medreselerin, bilgi üreten yerler olmaktan çıkıp bilgi nakleden, yeni araştırmacı yapıdan uzaklaşmış müesseseler haline dönmesi. Cumhuriyet döneminde ise hâlâ Osmanlı dönemi eğitim sisteminin ağırlanmış olması yeni eğitimimizin hâlâ istenilen seviyeye ve verimlilikte olamayışı enletiliyor ve mukâyesesi yapılıyor.

Bu tezimizde dikkat çekebilecek bir diğer çalışma

Erol Güngör'ün Edebiyat ve ahlâk ilişkisini ortaya koyduğu görüşlerini aldığımız kısımdır. Nasıl ki basın, televizyon, radyo vb. yayın organları müsbet yönde kullanılırsa çok verimli ve faydalı araçlar haline geliyor, edebiyat da aynı şekilde güzel ve iyi niyetlerle kullanılırsa çok müsbet neticeler verir, aksi bir durumda ise toplumun en mühim ahlâk kâide ve kurallarının yozlaşmasına, hâttâ yok olmasına sebep olabilecek bir zararlı silah haline gelebilir. Erol Güngör bilhassa pornografi ve Edebiyat adlı iki bölümlük maktelesinde konuya bütün detaylarıyla değinmektedir.

Tezimizi hazırlarken takip ettiğimiz yol, usul ve kısa bir değerlendirmeyi yaptık. Değerli ilim adamımız merhum Prof. Dr. Erol Güngör'ün çok cüz'î bir yönünü tanıtmaya çalıştık, muvaffakiyet gösterebildiysek en büyük bahtiyarlık bizledir.

EROL GÜNGÖR BİBLİYOGRAFYASI

Erol Güngör'ün telif, tercüme, ayırtbasım çalışmalarını, aylık ve haftalık dergilerde yer alan makale ve denemelerini ayrıca periyodik olmayan yayınlarda dercedilmiş yazı ve tebliğleriyle Ortadoğu, Millet ve Hergün gazetelerinde çıkan bazı makalelerini bu bibliyografyada ortaya koymaya çalıştık.

1- TELİF ESERLER

- 1- Türk Kültürü ve Milliyetçilik. 1st. Ötüken Neşriyat A.Ş. 1975.
 - 2. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş. 1976
 - 3. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş. 1978.
 - 4. bs., İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş. 1980.
- 2-(Emin Işık ile birlikte) Ahlâk Lise II. Ankara. Ajanstürk Mat.1976.
- 3-(Emin Işık ile birlikte) Ahlâk dersleri Orta III. İstanbul. Doğan Kardeş Matbaacılık San. A.Ş., 1976.
- 4-(Emin Işık ile birlikte) Ahlâk Lise II. 2.bs., İstanbul. Milli Eğitim Basımevi, 1977.
- 5-(Emin Işık ile birlikte) Ahlâk Lise II. İstanbul. Halem Matbaacılık A.Ş. 1981.
- 6- İslâmın Bugünkü Meseleleri.İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş., 1981.
 - 2. bs.,İstanbul. Ötüken Neşriyat A.Ş.. 1983.
 - 3. bs.,İstanbul. Ötüken Neşriyat A.Ş.. 1984.
- 7- Dünden Bugünden Tarih-Kültür-Milliyetçilik. Ankara. Mayaş Matbaacılık Yayın ve Tic. A.Ş., 1982.
- 8- İslam Tasavvufunun Meseleleri. Ötüken Neşriyat A.Ş.,1st.1982.
- 9- Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik. Ankara. Före-Devlet Yayınevi. 1980.
 - 2.bs., İstanbul. Ötüken Neşriyat A.Ş., 1984.
- 10- Tarihte Türkler. İstanbul. Ötüken Neşriyat A.Ş., 1988.

II. TERCÜME ESERLERİ

- 1- Krech, David ve Richard S. Crutchfield. Sosyal Psikoloji: Nazariye ve Problemler. İstanbul. Baha Matbaası, 1965.
 - 2.bs., İstanbul Edebiyat Fak. Matbaası, 1970.
 - 3.bs., İstanbul Ötüken Neşriyat A.Ş., 1980.
- 2- Boulding, Kenneth E. Yirminci Asrın Maanêsi. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi, 1969.
 - 2. bs., İstanbul. Milli Eğitim Basımevi, 1971.
 - 3.bs., İstanbul. Kalem Yayıncılık, 1980.
- 3- Rostov, W. Whitman. İktisadi Gelişmenin Merhaleleri. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi, 1980.
 - 2. bs., İstanbul. Kalem Matbaacılık, 1980.
- 4- Nef, John U. Sanayileşmenin Kültür Temelleri. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi, 1971.
 - 2. bs., İstanbul. Kalem Matbaacılık, 1980.
- 5- Aron, Raymond. Sınıf Mücadelesi. İstanbul Milli Eğitim Basımevi, 1973.
- 6- Hazard, Paul. Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi, 1973.
 - 2. bs., İstanbul. Tur Yayınları, 1981.

III- AYRI BASIMLAR

- 1- Kelâm (Verbal) Yapılarda Estetik Organizasyon. İstanbul. Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1966. (İstanbul Üniversitesi Psikoloji Çalışmaları ayrı basım)
- 2- Kültürde Eski ve Yeni. İstanbul. Edebiyat Fakültesi Matbaası 1974. (İ.Ü. Tec. Psi. Çalışmaları C.11, 1974'den ayrıbasım.)

IV- AYLIK PERİYODİKLERDE YAYINLANANLAR:

- 1- "Türkiye'de Yabancı Kültürü." Türk Yurdu, sayı:2. Nisan 1959.
- 2- "Türkiye'de Yabancı Kültürü." Türk Yurdu, sayı:4. Haziran 1959.

- 3- "İntiharlar ve İctimai Kıymetler." Klinik Symp., Sayı: 1
Temmuz 1962.
- 4- "Sartre'in Değişen Dünyası," Hisar. Sayı:4, Nisan 1964.
- 5- "Bunaltı Edebiyatı ve Türkiye" Hisar, Sayı:6, Haziran 1964.
- 6- "Nobel Armağanı ve Yeni Bir Propaganda Yolu." Hisar. Sayı:13
Ocak. 1965.
- 7- "Lora'nın Suçu" Hisar, Sayı:14. Şubat 1965.
- 8- "Sanatın Gerçeği Nedir?" Hisar. Sayı:18. Haziran 1965.
- 9- "Türk Dilini Kurtarınız." Türk Birliği Dergisi. Sayı:3
Haziran. 1966, Yol. Sayı: 30, Temmuz 1966.
- 10-"Türk Milleti Kendine Mahsus Ahlâk Nizamı Yaratmıştır,"
Ülkü. Öğr., Sayı:87, Ağustos 1966.
- 11-"Halk Kültürü ve Münevver Kültürü." Töre, Sayı:30, Temmuz.
1971.
- 12-"Bir Adım İleri İki Adım Geri." Töre. Sayı:31, Ağustos
1971.
- 13-"Halk ve Politika" Töre, Sayı:33 Ekim 1971. Ankara Ticaret
Odası Dergisi. Ağustos 1973.
- 14-"İmparatorluk Halkı ve Sömürge Münevveri." Töre. Sayı :34
Kasım 1971.
- 15-"Milli Kültür ve Halk Kültürü," Töre, Sayı: 35. Aralık 1971.
- 16-"Batılılaştırma ve Türk Kültürü" Töre, Sayı:36 Ocak 1972.
- 17-"(S.Kirkegaard'dan) "Korku ve Titreyiş'ten" (çeviri), Türk
Edebiyatı. Sayı:1, Ocak 1972.
- 18-"Batılılaştırma ve Milli Kültür," Töre, Sayı:37, Şubat.1972.
- 19-(S.Kirkegaard'dan) "Korku ve Titreyiş'ten,"(çeviri), Türk
Edebiyatı, Sayı: 3. Mart 1972.
- 20-(S.Kirkegaard'dan) "Korku ve Titreyiş'ten,"(çeviri), Türk
Edebiyatı. Sayı:2. Şubat 1972.

- 21-"Millet ve Zaman," Töre, Sayı: 10 Mart 1972.
- 22-"Milliyetçilik ve Medeniyetçilik," Töre, Sayı:11. Nisan 1972.
- 23-"Kültürde Eski ve Yeni,Töre, Sayı:14. Temmuz 1972.
- 24-"Dünden Bugüne Geçiş" Töre, Sayı:15. Ağustos 1972.
- 25-"Taşer'in Büyük Türkiye'si," Töre. Sayı:17. Ekim 1972.
- 26-"Taşer'in Büyük Türkiye'si II," Töre, Sayı: 18.Kasım 1972.
- 27-"Taşer'in Büyük Türkiye'si III," Töre, Sayı:19. Aralık 1972.
- 28-"Ölenler ve Yaşayanlar," Töre. Sayı:20. Ocak 1973.
- 29-"Tarihin Romanı," Türk Edebiyatı, Sayı: 14. Şubat 1973.
- 30-"Din Meselesi," Töre, Sayı: 22. Mart 1973.
- 31-"Gerçekçi Yazarlara Bir Teklif," Türk Edebiyatı, Sayı: 16 Nisan 1973.
- 32-" Din Meselesi II," Töre, Sayı:29/30, Ekim/Kasım 1973.
- 33-"Din Meselesi III," Töre. Sayı: 31. Aralık 1973.
- 34-"Türkiye'de Eğitim veTürk Kültürü," Töre, Sayı:32. Ocak 1974.
- 35-"Anadolu'da Türk Birliği ve Tarikatlar," Türk Edebiyatı, Sayı: 27, Şubat 1974.
- 36-"Anadolu'da Türk Birliği ve Tarikatlar II," Türk Edebiyatı, Sayı:28, Mart 1974.
- 37-"Bir Sosyal Tabaka Olarak Türk Münevverleri," Töre, Sayı:35 Nisan 1974.
- 38-"Özlediğimiz Dünya" Türk Edebiyatı, Sayı:29. Mayıs 1974.
- 39-"Yeni Türkiyede Münevver Tabaka" Töre. Sayı:36. Mayıs 1974.
- 40-"Bu Ülke Acaip Ülkedir," Türk Edebiyatı, Sayı:30, Haziran 1974.
- 41-"Tersine Dönen Eğitim Çarkı," Tore, Sayı37, Haziran 1974.
- 42-"Milli Karakter," Töre, Sayı: 38. Temmuz 1974.
- 43-"Uygarlık Çıkmazı ve Cemil Meriç," Türk Edebiyatı, Sayı:32. Ağustos 1974.

- 44-"Türk Milli Karakterinin Kaynakları," Töre, Sayı:42. Kasım 1974
- 45-"Milliyetçiler Arasında Birlik Meselesi," Töre, Sayı:48. Mayıs 1975.
- 46-"Yeni Devletlerde Milliyetçilik ve İktisâdi Politika I," Töre. Sayı:55. Aralık 1975.
- 47-"Yeni Devletlerde Milliyetçilik ve İktisadi Politika II," Töre. Sayı:57. Şubat 1976.
- 48-"Hangi Tarih?," Töre, Sayı:74. Temmuz 1977.
- 49-"İlim ve Sanat Karşısında Devlet," Töre. Sayı:76. Eylül 1977.
- 50-"Ziya Gökalp ve Türkçülükte Din Meselesi," Ziya Gökalp, Sayı:8 Ekim 1977.
- 51-"Hatırat Yazanlar," Türk Edebiyatı, Sayı:57, Temmuz 1978.
- 52-"Yabancı Kùltürler Karşısında Milli Kùltür," Türk Kùltürü. Sayı:190. Ağustos 1978.
- 53-"Pornoğrafi ve Edebiyat," Türk Edebiyatı, Sayı:60, Ekim 1978.
- 54-"Pornoğrafi ve Edebiyat II," Türk Edebiyatı, Sayı:62, Aralık 1978.
- 55-"Cumhuriyet Devrinde Türkiyenin Kùltür Politikası," Töre. Sayı:94. Mart 1979. Milli Eğitim ve Kùltür, Sayı:8.
- 56-"Avrupa ve İslâm," Töre, Sayı:95. Temmuz 1979.
- 57-"Taşer'in En Büyük Hizmeti," Töre, Sayı:97. Haziran 1979.
- 58-"Avrupa ve İslâm. II," Töre, Sayı:98, Temmuz 1979.
- 59-"Ordu ve Politika," Töre. Sayı:99, Ağustos 1979.
- 60-"Elli Yılın Çocukları," Töre, Sayı:101, Ekim 1979.
- 61-"Çocuk Kitapları," Türk Edebiyatı, Sayı:73, Kasım 1979,
- 62-"Tanzimat Üzerine Birkaç Not," Töre, Sayı:102, Kasım 1979.
- 63-"Modernizm Karşısında İslâm," Milli Eğitim ve Kùltür, Sayı:5. Aralık 1979.
- 64-"Edebiyat ve Din," Türk Edebiyatı, Sayı:75. Ocak 1980.
- 65-"Edebiyatın Ölümü," Türk Edebiyatı, Sayı:77. Mart 1980.

- 66-"Bir Zihin Yapısının Tahlili," Töre, Sayı:108, Mayıs 1980.
- 67-"Küçük Şeyler," Töre, Sayı:109, Haziran 1980.
- 68-"Yoz Kültürün Başlıca Özelliği," Türk Edebiyatı, Haziran 1980
- 69-"Türklerde Yardım Duygusunun İslâmî Kaynakları," Milli Kültür, Sayı:3-5, Ağustos/Ekim 1980.
- 70-"Nesil Meselesi," Türk Edebiyatı, Sayı:84, Ekim 1980.
- 71-"Medrese, İlim ve Modern Düşünce," Töre, Kasım 1980.
- 72-"Milliyetçilik ve Dil," Türk Edebiyatı, Sayı: 87 Ocak 1981.
- 73-"Millî Eğitimimizde Eğitici ve Öğretici Olarak İnsan," Türk Kültürü Dergisi, Sayı:220, Mayıs/Haziran 1981. Milli Eğitim ve Kültür, Sayı:17 Eylül 1982.
- 74-"Cemiyetimizde Kültür Değişimleri," Türk Edebiyatı, Sayı:92, Haziran 1981.
- 75-"Taşer'in Aydınlattığı Dünya," Yeni Düşünce, Sayı:3 Haziran 1981.
- 76-"Eğitim Dedikleri," Yeni Düşünce, Sayı:4, Temmuz 1981.
- 77-"Önce Vatandaş Gelir," Yeni Düşünce, Sayı:5. Ağustos 1981.
- 78-"Eğlencenin Sosyal ve Psikolojik Yönü," Türk Edebiyatı, Sayı:94 Ağustos 1981.
- 79-"Zurt Masalı," Yeni Düşünce, Sayı:8, Ekim 1981.
- 80-"Türkler İçin Bir Türkiye," Yeni Düşünce, Sayı:10, Kasım 1981
- 81-"Din Eğitimi," Türk Edebiyatı, Sayı:97, Kasım 1981.
- 82-"Cümleye Malûm Olsun," Yeni Düşünce, Sayı:12, Aralık 1981.
- 83-"Köy Enstitülerinden Bugüne," Yeni Düşünce, Sayı:13 Aralık 1981.
- 84-"Vijdan Hürriyeti, Kadın Hakları vesaire," Türk Edebiyatı, Sayı:100, Şubat 1982.
- 85-"Millî Kültür Politikası," Türk Edebiyatı, Sayı:102, Nisan 1982.

86-"Ufkumuzda Bir Aydınlik," Türk Edebiyatı, Sayı:104, Haziran 1982.

87-"Bir Tarih Kampanyası," Türk Edebiyatı, Sayı:104, Haziran 1982.

88-"Tarih Tartışması," Türk Edebiyatı, Sayı:106, Ağustos 1982.

89-"İslâm Tasavvufunun Tarihi Gelişmesi," Konevi, Sayı:6, Aralık 1982.

90-"Akif'in Yeri Neresidir?," Türk Edebiyatı, Sayı:113, Mart 1983.

V. HAFTALIK PERİYODİKLERDE YAYINLANANLAR:

1-"Değişen Dünya'da İdeolojilerin Durumu," Yol, Sayı:4, Ocak 1966.
2-"Sovyet İmparatorluğu ve Sömürge Entellektüelleri," Yol, Sayı:5 Ocak 1966.

3-"Geri Kalmış Aydınlar," Yol, Sayı:6, Ocak 1966.

4-"Meyhane Filozofları," Yol, Sayı:7, Ocak 1966.

5-"Dış Politika Reçeteleri," Yol, Sayı:8, Şubat 1966.

6-"Hangisi Daha Şerefli," Yol, Sayı:9, Şubat 1966.

7-"Milli Şuur ve Gençlik Terbiyesi," Yol, Sayı:11 Şubat 1966.

8-"Aydınlara Hitab Etmek," Yol, Sayı:10, Şubat 1966.

9-"Hep Aynı Hikâye," Yol, Sayı:12, Mart 1966.

10-"Özgürlük Avukatları," Yol, Sayı:13, Mart 1966.

11-"Dışardakiler ve İçerdakiler-" Yol, Sayı:14. Mart 1966.

12-"Sosyalist Gerçekçiliğin Geri Tepişi," Yol, Sayı:16 mart 1966

13-"Gençler," Yol, Sayı:17, Nisan 1966.

14-"Son Kongre ve Rus Komünist Partisinin Problemleri," Yol, Sayı:18, Nisan 1966.

15-"Dağ Bir Fare Doğurdu," Yol, Sayı:19 Nisan 1966.

16-"Türkiye'de Çağdaş Düşünce," Yol, Sayı:20 Nisan 1966.

17-"Atın Dişleri," Yol, Sayı:21, Mayıs 1966.

- 18-"Parti Rehber Olunca," Yol, Sayı:22, Mayıs 1966.
- 19-"Tercüme Faciaları," Yol, Sayı:23, Mayıs 1966.
- 20-"Bir Ülke Bağımsız Oluyor," Yol, Sayı:24, Mayıs 1966.
- 21-"Bir Tercüme Faciası," (Nietzsche Tercümeleri)," Yol, Sayı:25 Haziran 1966.
- 22-"Aldatmaca," Yol, Sayı:26 Haziran 1966.
- 23-"Politika ve Politikacılar," Yol, Sayı:27,15 Haziran 1966.
- 24-"Kurutulan Kaynaklar," Yol, Sayı:28, 22 Haziran 1966.
- 25-"Kanun ve Lâiklik," Yol, Sayı:29, Haziran 1966.
- 26-"(Patricia Blake'den) Bugünkü Rus Edebiyatı I,"(Çeviri) Yol, Sayı:31, 13 Temmuz 1966.
- 27-"Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Amerikan Uşaklığı," Yol, Sayı:32, 20 Temmuz 1966.
- 28-"Bugünkü Rus Edebiyatı II," (Çeviri) Yol, Sayı:32 Temmuz 1966.
- 29-"Preuves'e Cevap," Yol, Sayı:33, Temmuz 1966.
- 30-"Bugünkü Rus Edebiyatı III," (Çeviri) Yol, Sayı:33, 27 Temmuz 1966.
- 31-"Bugünkü Rus Edebiyatı IV," (Çeviri) Yol, Sayı:34 Ağustos 1966.
- 32-"Değişmeyen Kaynak," Yeni Sözcü, Sayı:12, 23 Şubat 1981.
- 33-"Pişmanlıklar," Yeni Sözcü, Sayı:13. 2 Mart 1981.
- 34-"Aydınlık ve Karanlık," Yeni Sözcü, Sayı:14. 9 Mart 1981.
- 35-"Etrafımızdaki Tehlike," Yeni Sözcü, Sayı:15, 16 Mart 1981.
- 36-"Akademiler Meselesi," Yeni Sözcü, Sayı:16, 23 Mart 1981.
- 37-"Tek Dişli Canavar," Yeni Sözcü, Sayı:17, 30 Mart 1981.
- 38-"Bize Yakışan Nedir," Yeni Sözcü, Sayı:18, 6 Nisan 1981.
- 39-"Cemiyetin Refleksleri," Yeni Sözcü, Sayı:19, 13 Nisan 1981.
- 40-"Yine Üniversite Davası," Yeni Sözcü, Sayı:20, 20 Nisan 1981.
- 41-"Elbette Devam Edilecektir," Yeni Sözcü, Sayı:21, 27 Nisan 1981.

- 42-"Din Eğitimi," Yeni Sözcü, Sayı:22, 4 Mayıs 1981.
- 43-"Dışarıda Olup Bitenler," Yeni Sözcü, Sayı:27, 8 Haziran 1981.
- 44-"Türk Millî Kültür Felsefesi ve Türk Kültürünün Temel Değerleri," Hamle, Sayı:2, Ocak 1983.
- 45-"Mümtaz Turhan'ın Ardından," Hamle, Sayı:2, Ocak 1983.
- 46-"İnanmış Aydının Problemleri," Hamle, Sayı:11, 21 Mart 1983.

VI- MÜLAHATLAR

- 1-"Doç. Dr. Erol Güngör ile Bir Konuşma," Töre, Sayı:16 Eylül 1972.
- 2-"Erol Güngör ile Bir Konuşma," Türk Edebiyatı, Sayı:9 Eylül 1972.
- 3-"Prof. Dr. Erol Güngör'ün Sohbetinden," Türk Edebiyatı, Sayı:71. 1979.
- 4-"Fikir Daima Serbestlik, Açıklık ve Genişlik İster...", (Konuşan L. Şehsuvaroğlu), Töre, Sayı:145, Haziran 1983.

VII- DİĞER YAYINLARDA YER ALANLAR

- 1-"Dindar Aydınların Dünkü Meseleleri," Mehmet Akif Sempozyumu. H.Ü Yayınları, ss.58-65. Ankara.1976.
- 2-"Düşünce ve Kültür Bahrenımız ve Türk Dili," Türk Dili Semineri, ss. 63-68. İstanbul 1980.
- 3-"Yabancı Kültürler Karşısında Millî Kültür," Milliyetçiler III. Büyük İlmî Kurultayı. ss.54-73. İstanbul 1980.
- 4-"Büyük Eserler ve Biz," Dünya'yı Değiştiren Kitaplar. Yazar: Robert B. Downs. ss. 7-10, İstanbul 1980.
- 5-"Millî Eğitimimizde Eğitici ve Öğretici Olarak İnsan," Millî Eğitim ve Din Eğitimi Semineri. ss. 69-83. Ankara 1981.
- 6-"Cemiyetimizde Kültür Değişmeleri," Saffa Kültür ve Sanat Yıllığı. ss.271-276. 1982.

VIII- UMUMİ BİBLİYOGRAFYA

- 1- Akarsu, Bedi. "Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı," Remzi Kitabevi. İst. 1984.
- 2- Ercilasun, Ahmet Bican. "Dilde Birlik", Conk Yay. İst. 1984.
- 3- Erkal, Doç. Dr. Mustafa, "Sosyal Meselelerimiz ve Sosyal Değişme," Mayaş Yay. Ank. 1984.
- 4- Eröz, Prof.Dr. Mehmet, "Millî Kültürümüz ve Meselelerimiz," Doğuş Yayın ve Dağıtım, İst. 1983.
- 5- Kafesoğlu, Prof. Dr. İbrahim, "Türk Millî Kültürü", Boğaziçi Yay. İst. 1984.
- 6- Kaplan, Mehmet, "Kültür ve Dil", Dergâh Yayınları, İst. 1985.
- 7- Ögel, Prof. Dr. Behaeddin, "Türk Kültürünün Gelişme Çağları," Kömen Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti. Ank. 1979.
- 8- Tural, Sadık K. "Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler," Kültür ve Turizm bakanlığı Yay. Ank. 1988.
- 9- Tural Sadık K. "Zamânın Elinden Tutmak" Ötüken Neşriyat A.Ş. İst. 1982.
- 10-Turhan, Mümtaz "Kültür Değişmeleri", Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay. İst.1987.
- 11-Türkdoğan, Prof. Dr. Orhan, "Millî Kültür, Modernleşme ve İslâm, Uçdal Neşriyat, İst.1983.
- 12-Wellek,R.-Warren,A (çeviren:Prof. Dr.Ahmet Edip Uysal), Kültür ve Turizm Bakanlığı yay.Ank. Aralık 1983.

NOT: Erol Güngör'ün telif eserlerinden, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, Dünden Bugünden, Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik adlı kitapları taranmıştır. Diğerleri de gözden geçirilmiştir. Töre, Yeni Düşünce, Hamle , Türk Edebiyatı, Dağarcık, Konevi, Boğaziçi dergilerindeki makaleleri taranmış ayrıca Ortadoğu gazetesindeki yazıları da incelenmiştir.